

Devrimci Proletarya

21. Yüzyıla Sosyalizmi Yazacağız!..

Rojava: Rehavete Kapılan Bir Devrimin Hazin Gerileyişi*

Büyük umutlar bağlanan ve büyük bedeller ödenen Rojava Devrimi'nin neden ve nasıl bu kadar hızlı konum ve güç kaybına uğradığı elbette sorgulanıp irdelenmeyi gerektiriyor. Fakat bu sorgulama her şeyden önce soğukkanlı bir yaklaşımla yapılmalı

Sf. 2-3

Kadınlar, Ataerki, Kapitalizm ve Mücadele

Ataerkinin kökleri de zaten bu maddi toplumsal ilişkiler sisteminin yaşatılması ve güvencesi için gerekli değil miydi? Lenin'in işaret ettiği gibi o basit bir

ahlâki-kültürel ilişki biçimi değil maddi temelleri ve sürekliliği olan bir sistem olarak kapitalizme dahil edilmişti

Mürüvet Küçük

Sf. 4-5-6

Sınıf Örgütlenmesinde Öncelikli Alanlar ve Araçlar - II

Oya Açıan

Sf. 15-16-17-18-19

Sosyalizm İnsanlığa Ne Vadediyor?

H. Selim Açıan

Sf. 20-21-22-23-24

Kapitalizm, Kadın ve Aile

İnsanın doğal özüne uymayan ve tamamen ekonomik koşullar temelinde kurulan "modern" yani tek eşli aile apaçık bir biçimde kadın cinsinin köleliğine dayanır. Dolayısıyla sınıflı toplumun ortaya çıkışından

itibaren neredeyse tarihin her kesitinde aynı zamanda en küçük ekonomik birim olan "aile" cinsiyete dayalı emek kalıplarının inşasında ve korunmasında bir araç olarak kullanılmıştır

Eylül Gökçin

Sf. 7-8-9-10

İnsanın İnsanı Araç Olmaktan Çıkarabildiği Günler

Selçuk Ulu

Sf. 25-26-27-28-29

Özel Mülkiyet Ekseninde Hukuk ve Sosyalizm

Kazım Bayraktar

Sf. 26-27-28-29-30-31

Bakım Emeğinin Hayat Veren ve Tahrip Eden Serüveni

Ürettiğimiz "bakım"ın ürünü bize ait değil, üretim sürecini (zamanı, yöntemi) biz belirleyemiyoruz, yaptığımız iş bizi insan yapan şefkat ve duygudaşlık

yetilerimizi köreltiyor ve bakım alanlarıyla kurduğumuz ilişki giderek meta ilişkisine dönüşüyor

Aynur Sarıyelek

Sf. 11-12-13-14

Kişisel Su Kısıtlamasına Hayır

D. Emrah Zıraman

Sf. 32-33-34-35-36-37-38-39

Rojava: Rehavete Kapılan Bir Devrimin Hazin Gerileyişi*

/Aşağıda ana hatlarıyla özetlediğimiz makale dizisi 7-13 Şubat tarihleri arasında üç bölüm halinde alinteri10.org sitesinde yayınlanmıştır. Okuyucularımız makalenin bütününe özetin sonunda verdiğimiz linklerden ulaşabilirler./

Rojava Devrimi, Ocak ayı başında 15 gün içinde çok büyük mevzi, güç ve irtifa kaybına uğradı maalesef. Topu topu 8 ay önce yapılan 1 Nisan Anlaşması'na güvenerek güçlerinin çoğunu ve ağır silahlarını çektiği Halep'te Eşrefiye ve Şeyh Maksud mahallelerini kaybetti önce. İç savaşın başladığı 2011 yılından beri elinde tuttuğu bu mahallelerin kaybını Fırat'ın doğusundaki Deyre Zor ve Meskene bölgesiyle Tabka ve Tışrin Barajı, petrol ve gaz sahaları gibi stratejik yerlerin üç gün içinde kaybı izledi. Sonuçta bugüne dek elinde tuttuğu alanların yüzde 80'ini yitirmekle kalmadı eksenini Kürt-Arap ortaklığının oluşturduğu SDG çöktü. SDG içinde yer alan neredeyse bütün Arap aşiretleri saf değiştirdiler.

Yenilen darbe şaşırtıcı olduğu kadar hem askeri hem de siyasal ve moral bakımdan ağırdı. Sürecin hızlı gelişimi, kısa sürede kaybedilen alanların büyüklüğü, Kürtlere dayatılan teslimiyet koşullarının ağırlığı ve tanık olunan kalleşlikler yaşanan şaşkınlık ve moral bozukluğunun büyük olmasına yol açtı.

Yaşanan şaşkınlık ve hayal kırıklığının bu kadar büyük olmasında Rojava Devrimi'nin askeri ve siyasal önderlerinin verdikleri yanıltıcı mesajların, yaydıkları hayallerin tam tersi bir süreçle karşılaşmanın da rolü vardı. Öyle ki, 25 Aralık 2025 günü Mazlum Abdi "askeri güçlerin entegrasyonu konusunda ortak bir anlayışa vardık" demecini verirken Colani yönetiminin Enformasyon Bakanlığı hem de aynı gün "SDG ile temasları askıya aldık, nihai yanıtımızı 28 Aralık'ta vereceğiz" açıklaması yapıyordu.

Dahası Şam yönetimi o sırada bir yandan da Halep, Deyre Zor ve Rakka cephelerine tank ve topçu birlikleri dahil askeri yığınak yapıyordu. Tasfiye saldırısının işaret fişeği olan

Yaşanan şaşkınlık ve hayal kırıklığının bu kadar büyük olmasında Rojava Devrimi'nin askeri ve siyasal önderlerinin verdikleri yanıltıcı mesajların, yaydıkları hayallerin tam tersi bir süreçle karşılaşmanın da rolü vardı

Halep'i Kürtleştirme operasyonu da 8 Ocak'ta başladı zaten.

Dolayısıyla soğukkanlı bir yaklaşımla şöyle bir durup düşünülecek olursa "beklenmedik bir gelişme" diyemeyiz yaşananlara. Ne ABD'nin alçaklığı ne zamanında SDG'ye katılmış Arap aşiretlerinin saf değiştirmesi ne askeri alanda karşılaşılan güç dengesizliği... Bunların hiçbiri "sürpriz" sayıl(a)maz.

Tabii bu konularda akıl almaz bir siyasal aymazlık içinde olmayanlar için geçerli bu. En başta emperyalizmin karakterini unutmamış olanlar için. Dünyanın nasıl bir gidiş içinde olduğunun farkında olanlar için. Dünyanın gidişine dair diğer bütün belirtiler bir yana Gazze ve sonrasında gerçekte ne yaşandığını, arkasında salt Ortadoğu'yla sınırlı olmayan hangi stratejik hesap ve planların yattığını görenler için. Trump'ın son bir yıldır sergilediği dengesizliklerin bir delinin bireysel hezeyanları olmayıp çürüten bir sisteme yeni bir format atma ihtiyacı içinde olan dünya burjuvazisinin nasıl bir uluslararası düzen ve hegemonya tarzı peşinde olduğunun yansımaları olarak doğru okuyanlar için...

Büyük umutlar bağlanan ve büyük bedeller ödenen Rojava Devrimi'nin neden ve nasıl bu kadar hızlı konum ve güç kaybına uğradığı elbette sorgulanıp

irdelenmeyi gerektiriyor. Fakat bu sorgulama her şeyden önce soğukkanlı bir yaklaşımla yapılmalı. İkinci olarak sadece nesnel ya da sadece öznel karakter taşıyanlara takılıp kalınmadan nedenler bütünlüklü bir tarzda ele alınmalı. Başka bir ifadeyle, önceden verdiğimiz hükümlere, zihnimizde oluşmuş ön varsayım çerçevelerine göre seçim yapmaya kalkışılmamalı. Bu yöntemle hareket edilecek olursa herkes "işine yarayan" bir neden bulabilir. Ama bu bizi gerçeğe götürmez.

Nitekim birileri "vur abalya" misali Rojava yönetiminin gerek ABD gerekse Arap aşiretleri ve bölge halkıyla ilişkilerinde sergilediği gerçek ya da uydurulmuş hatalarını sayıp dökmeye çalışıyor. Bütün suçlu uluslararası güçlere yıkma çabası içindeki KÖH kadroları ise yine "uluslararası komplo" teorilerine sarılıp "Kürt-Arap çatışmasının önüne geçildiği" mazeretini gerekçe yapıyorlar. Keza gerçekleşmesine düne kadar "eli kulağında" gözüyle bakılan beklentiler ve iddialarla bugün yetinmek zorunda kalınanlar arasındaki farkın büyüklüğü, üstelik o kadarının bile yarın ne olacağının belirsizliği ortadayken birbirimizi ajite ederek yeni bir rehavet dalgasına zemin hazırlamaktan uzak durmak gerekiyor.

Rojava'da her şey bitmiş değildir! Uğradığımız mevzi ve irtifa kaybı kuşkusuz ağırdır. Bu gerçeği makyajlamaya, olduğundan hafif ve önemsiz göstermeye çalışmamalıdır kimse. Gerçek her göze batacak, içimizi acıtacak ölçüde ortada. Her kim onu olduğundan farklı gösterip cilalamaya çalışırsa o aslında en büyük kötülüğü Kürt halkına ve KÖH kadrolarına yapar. Çünkü başa gelen felakete zemin hazırlayan rehaveti yaşatıp sürdürmekte ısrar ediyor demektir

ROJAVA DEVRİMİ'NİN GÜCÜNÜ AŞAN NESNEL NEDENLER

Rojava Devrimi'ni gerilemeye mecbur bırakan nedenlerin bazıları onun gücünü ve olanaklarını da aşan, bu anlamda 'nesnel' bir karaktere sahip. Fakat ortaya çıkan tablo salt bunlara bağlanamaz. Her kim bu türden nedenleri öne çıkarıp süreçleri doğru okuyamamak ve güç sarhoşluğunun etkisiyle rehavete kapılmak başta olmak üzere KÖH'ün kendisinden kaynaklanan 'özel' nedenlerin üzerinden atlamaya kalkarsa sadece kendisini kandırmış olur.

Bu alt çizmeyi yaptıktan sonra yaşanan gerilemeyi "sürpriz" olmaktan çıkararak nesnel nedenler nelerdi sorusunu soracak olursak -bazıları özel hatalara da zemin oluşturan- bunları üç ana başlık altında toplayabiliriz:

A) Konjonktürün Sağladığı Avantajlar Sürgit Olamayacaktı

(...)

B) SDG Bünyesinde Kurulan İttifak Baştan Yapısal Zaaflarla Malûdü

(...)

C) Güç ve Olanakların Sınırlılığı Yanında Coğrafyanın Elverişsizliği

BU SONUCA ZEMİN HAZIRLAYAN ÖZNEL NEDENLER

Kürt halkının yüzyıllık statü sahibi olma özlemini gerçeğe dönüştürmenin eşiğine kadar geldiğini düşündüğümüz Rojava Devrimi'nin "birdenbire" bu denli bariz irtifa ve alan kaybetmesini salt kendi dışındaki etkenlere bağlamaya çalışan hiçbir açıklama çabası ikna edici olamaz. İkna edici olamayacağı gibi bunu hiç beklemeyen kitlelerin yaşadıkları şokun doğuracağı düşünsel ve ruhsal savruluların önünü de alamaz. Bu nedenle henüz bitmemiş/tükenmemiş bir süreç üzerine konuştuğumuz gerçeğini unutmadan Rojava Devrimi'ni bu gerilemeye sürükleyen öznel hata ve yanlışlar konusunda dürüst ve cesur bir muhasebeden kaçınmamak hatta bunu ertelemek zorunda olduğumuzu da görmek gerekiyor.

A) Rojava'nın Sırtına Kaldırabileceğinden Daha Ağır Bir Misyon Yüklendi

(...)

B) KÖH Rojava Devrimi'ni Araçsallaştırdı

(...)

C) Süreç'in Yol Açtığı Basiret Bağlanması

(...)

D) ABD'yle İlişkiler- Gelişim Seyri-Bilinç Çarpılması

(...)

E) Dünyayı ve Bölgedeki Gidişi Yanlış Okuma

(...)

SONUÇ YERİNE

Rojava'da her şey bitmiş değildir! Uğradığımız mevzi ve irtifa kaybı kuşkusuz ağırdır. Bu gerçeği makyajlamaya, olduğundan hafif ve önemsiz göstermeye çalışmamalıdır kimse. Gerçek her göze batacak, içimizi acıtacak ölçüde ortada. Her kim onu olduğundan farklı gösterip cilalamaya çalışırsa o aslında en büyük kötülüğü Kürt halkına ve KÖH kadrolarına yapar. Çünkü başa gelen felakete zemin hazırlayan rehaveti yaşatıp sürdürmekte ısrar ediyor demektir.

(...)

HTŞ yönetimiyle yapılan 29/30 Ocak Anlaşması, Rojava Devrimi'nin ruhu, tarihsel hedefleri ve öncesinde elde edilen mevzi ve avantajlara kıyasla çok ciddi tavizler içeren bir anlaşma. Üstelik hemen her konuda her türlü yoruma açık belirsizlik ve boşluklar

taşıyor. Ne ölçüde nasıl uygulanacağına dair belirsizlikler yanında önceki anlaşmaların deneyimleri de düşünülecek olursa güven verici olmaktan uzak.

Bu yönlerine rağmen hem Esad rejimleri boyunca kimlik sahibi bile olamayan Rojava Kürtlerinin tarihsel amaçları ve beklentilerine kıyasla sınırlı ve cılız da olsa statü sahibi haline gelmeleri yanında

Lazkiye ve Tartus'ta yaşanan Alevi ve Süveyda'da yaşanan Dürzi katliamlarını kat kat aşacak bir Kürt katliamının önünü -en azından şimdilik- almasıyla küçümsenip dudak bükülecek bir sonuç olarak da görülemez.

<https://alinteri10.org/2026/02/07/rojava-rehavete-kapilan-bir-devrimin-hazin-gerileyisi/>

<https://alinteri10.org/2026/02/10/rojava-rehavete-kapilan-bir-devrimin-hazin-gerileyisi-ii/>

<https://alinteri10.org/2026/02/13/rojava-rehavete-kapilan-bir-devrimin-hazin-gerileyisi-iii/>

Kadınlar, Ataerki, Kapitalizm ve Mücadele

Emperyalist kapitalizmin yapısal krizinin sarsıntıları devam ediyor. Bu sarsıntılar tek başına ekonomik ya da siyasi arayış ve yönelimlerde vücut bulmuyor, aynı zamanda tüm toplumsal ilişkileri en gerici ideolojik-siyasi-örgütsel-kültürel biçim ve muhtevalarda inşa etmeyi de kapsıyor. Bu inşada okun sivri uçlarından biri kadınların tarihsel kazanımlarının gasbedilmesine yönelmiş durumda. Her koşula uyan ve kendisini yeniden üreten dinamik yapısıyla patriyarka (ataerki) ve cisimleştiği aile şimdi bir adım öne çıkarılarak yapılıyor bu.

Kapitalizm, bir üretim tarzı ve toplumsal ilişkiler bütünü haline geldiği anlardan itibaren binlerce yıllık tarihsel sürekliliği olan ataerkiyi de kendisine katarak varoldu. Onun kendisini her üretim tarzı ve bunun üzerinden şekillenen toplumsal ilişkiler içinden üretebilme kabiliyetini tepe tepe kullandı. Birikim politikaları, bu politikaların gerektirdiği ideolojik-siyasi-örgütsel bütünlük arzeden toplumsal ilişkiler ataerkinin hangi düzeyde kullanılacağını da belirledi. Ebette bu kullanımın derecesini aynı zamanda sınıflar mücadelesi ve güç dengesi de belirledi. Özelde bir kimlik sorunu da olan kadın sorunuyla doğrudan ilişkili kadın hareketinin bunda doğrudan rolü oldu.

Kapitalizmin ucuz kadın ve çocuk emeğini kitleler halinde dolaysız üretimin parçası haline getirmesi gerektiğinde ataerki daha silik bir gölge olarak hükmünü konuştu. Kimi zaman o birikim politikaları kadını dolaysız üretimin dışına çıkarıp burjuva ailenin kötü bir taklidi olarak yaratılmasında özel çaba harcanan işçi ailesinin duvarlarının içine yolladı. Ama her zaman ataerki gerek kadın kitlelerinde gerekse erkek emek ordusunda silinmez bir iz, kimi zaman öne çıkarılan kimi zaman geri çekilen bir gölge olarak yaşadı.

Şimdilerde o bir kez daha cilalanarak toplumsal ilişkilerin bağrına salınmış durumda. Hem de faşist-gerici-siyasallaşmış din ile organik bir

bütünlük oluşturacak şekilde dünyanın tüm ezilen-emekçi kadınlarının tepesinde sallandırılmakta. Popüler ifadeyle “popülist sağ politikalar” üzerinden toplumsal bir güce dönüşmeye çalışan faşizmin yapışığı olarak Trump’ta, Modi’de, Erdoğan’da, Milie’de ve diğerlerinde vücut bulmuş haliyle sahnede görünür bir yer kaplamakta. Bu açıdan da kadın kurtuluş mücadelesi kendi özgünlüğü içinde ataerkiyle mücadelenin daha da belirgin çizgiler kazandığı bir hatta ilerlerken aynı zamanda bu isimlerde cisimleşen ekonomik-siyasi-kültürel-ideolojik saldırganlıkla da cepheden karşıtlık içinde konumlanmaya zorlanıyor. Bu, emek sermaye çelişkisiyle olduğu kadar, onunla bağlaşıklık şekilde faşizme, gericiliğe, savaşa, yıkıma, göçe-sonuçlarına, ekolojik yıkıma ve sistemin ürettiği tüm toplumsal sorunlara karşı mücadeleyle daha organik bir bütün haline gelmek anlamını taşıyor. Hayatın kendisi de kadın kurtuluş mücadelesinin kimliksel yönünü atlamadan bu bütünlükle ilişkilenebilir zaten.

Ataerki Kapitalizmin Organik Parçasıdır

Dünyada binlerce yıllık bir hikayesi olan ataerkinin kapitalizm için nasıl bir önem ve anlam taşıdığı, tarih sahnesine çıkışının üzerinden onca zaman geçmesine rağmen kadın hakları bağlamında Ekim Devrimi’nin birkaç ayda katettiği yolun çok çok gerisinde kalmasından da anlaşılır. Bu karşılaştırma hem onun ataerki karakterinin ama hem de

Mürüvet Küçük

komünistlerin kadınların kurtuluşundan ne anladıklarının anlaşılması açısından önemlidir.

Lenin, komünistlerin kadın hakları bağlamında attıkları dev adımların dayandığı ideolojik-siyasi-toplumsal yaklaşımı, “*Demokrasi, kapitalizmin ezdikleri, bu arada ezilmiş cins için olan bir demokrasi bile, bize yetmez. Proleter kadın hareketi, biçimsel bir eşitlik için savaşımı değil, tersine, kadının ekonomik ve toplumsal eşitliği için savaşımı ana görevi bilir*”

Ataerki, gerek kadın kitlelerinde gerekse erkek emek ordusunda silinmez bir iz, kimi zaman öne çıkarılan kimi zaman geri çekilen bir gölge olarak her zaman yaşadı

sözleriyle özetliyordu. Bu, devrimin hemen ertesinde kadının köleliğinin simgesi olan kamusal alan-ev ikiliğini ortadan kaldırıp (üretim-yeniden üretim) onu kamusal alanın dinamik bir parçası haline getirme ilkesel yaklaşımında vücut bulmuştu. O tarihe gelinceye kadar yüzlerce yıllık hikayesi olan kapitalizm, bırakalım bu ikiliği ortadan kaldırmayı kadının eşinden bağımsız hareket edebileceği tüm alanları tıkayan erkek egemen ruhunu sürdürüyordu.

Oysa Ekim Devrimi’nde cisimleşen (sonrasında yaşadığı kırılmalardan bağımsız olarak) bu özgürlükçü-eşitlikçi yaklaşım, kadını tek başına toplumsal yaşamın, üretimin içine çekmekle kalmayıp iktidar organlarından toplumsal yaşamın örgütlenmesindeki hemen tüm alanlarda özneleştirme idealiyle yapıyordu o düzenlemeleri.

Mesele tek başına bu da değildi. Lenin’in “evdeki patron” olarak tanımladığı erkek işçinin taşıdığı erkek egemen yaklaşımlarla mücadele meselesiydi aynı zamanda. Komünistler ataerkinin işçi sınıfının kadın ve erkek bölükleri üzerindeki

etkisiyle mücadelede de özel bir duyarlılık göstermişler, bu konuda tavizsiz olmayı çeşitli denetim mekanizmaları üzerinden ilkesel bir yaklaşıma dönüştürmüşlerdir. Bu, romanlara bile konu olmuştur. Lenin'in ya da dönemin komünist kadınlarının yazı ve konuşmalarında da üzerinden atlanmayacak önemde bir sorun olarak dile getirilmiştir.

Kapitalizm kadın hakları konusunda hep "korkaktı"!

Lenin ilk elde atılan o dev adımları "*Bolşevik, sovyetik devrim, kadının ezilmesinin ve eşitsizliğinin köklerine baltayı öyle derinlemesine vurdu ki, şimdiye kadar yeryüzünde hiçbir parti ve hiçbir devrim bunu göze almamıştı. Bizde, Sovyet Rusya'da, kadın ile erkek arasındaki yasal eşitsizlikten de hiçbir iz kalmadı. Evlilik ve aile hukukundaki özelliklerle alçakça, genel, ikiyüzlü eşitsizlik, çocukla ilişkili eşitsizlik, sovyet iktidarı ile baştan sona ortadan kaldırıldı*" şeklinde özetledikten sonra "*Bu, kadının özgürleşmesi için yalnızca ilk adımdır*" diyerek yasal düzenlemelerin aslında bu binlerce yıllık ezilmişliğin sonlanması için yolun başı anlamına geldiğini söylüyordu.

Nitekim sonraki yazı ve konuşmalarında bu ilk adımın ekonomik-toplumsal-kültürel veçhelerinde sergilenen ataete, ağırdan amalara, laf kalabalıklarına öfke püskürüyordu. Bu böyleyken Ekim devrimiyle atılan bu adımların

esamesinin en demokratik burjuva cumhuriyetlerinde bile görülmediğini, onların bu konuda dişe dokunur düzenlemeler yapılmasını göze almadığını vurguluyor, bunun maddi temellerine işaret ederek, "*Bunu 'kutsal özel mülkiyet' karşısındaki korku yüzünden göze almamışlardır*" diye belirtiyordu. Ataerkinin kökleri de zaten bu maddi toplumsal ilişkiler sisteminin yaşatılması ve güvencesi için gerekli değil miydi? Lenin'in işaret ettiği gibi o basit bir ahlâki-kültürel ilişki biçimi değil maddi temelleri ve sürekliliği olan bir sistem olarak kapitalizme dahil edilmişti.

Ataerkinin işçi ailesi açısından kapitalist hükmü

Kadın cinsinin ataerkinin sınırları içine hapsedilmesinin mülk sahibi sınıflar açısından böyle bir anlamı varken bu, işçi ailesi açısından bambaşka nedenlere dayanır.

Bu açıdan da kapitalizmin onun varlığına ihtiyacı sadece bu maddi temellerde aranmamalı. Bu maddi temeller işçi ailesi özgülünde başka maddi temellerle dile gelir. Bunların başında ise kadın emeğinin emek gücünün yeniden üretimi ve aile kurumunun toplumsal hegemonyada

kapladığı yerdeki rolüyle dile gelir. Bu açıdan da o basit bir kültürel-ahlâki ilişki değil, kökleri mülkiyet sisteminin derinliklerinden beslenen, bu sistemin bekasının sağlanmasında özel bir işleve sahip olan bir sistem olarak anlaşılmalıdır.

Kapitalizmde bu böyleyken komünistler açısından mesele

Lenin, komünistlerin kadın hakları bağlamında attıkları dev adımların dayandığı ideolojik-siyasi-toplumsal yaklaşımı "*Demokrasi, kapitalizmin ezdikleri, bu arada ezilmiş cins için olan bir demokrasi bile, bize yetmez. Proleter kadın hareketi, biçimsel bir eşitlik için savaşımı değil, tersine, kadının ekonomik ve toplumsal eşitliği için savaşımı ana görevi bilir*" sözleriyle özetliyordu

Lenin'in işaret ettiği "*Proletarya, kadınların tam kurtuluşu için savaşmadan, kendisini kesinlikle kurtaramaz*" kadar yaşamsal bir anlam taşıyordu.

Emek gücünün üretimi ve yeniden üretimin ayrıştırıldığı, cinsler arasında bu temele dayalı bir hiyerarşinin oluşturulduğu kapitalizmde kadının sınırları aynı zamanda yine sistemin ihtiyaçları temelinde ideolojik-siyasi olarak belirlenen toplumsal ilişkilerin aile kurumu üzerinden üretilmesiyle maluldür.

Politikadan, gündelik toplumsal yaşamdan, toplumsal üretimin doğrudan parçası olmaktan alıkonulmuş kadının bu "evsel köleliği", Ekim Devrimi'nin üzerinden bir asırdan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen halen dipdiri karşımızda duruyor. O kadar ki, MHP gibi ataerkinin en çıplak halinin de ideolojik-siyasi ifadesi olan bir parti, ev kadınlarına asgari ücretin yarısı oranında maaş bağlanmasını önererek bu düzeni korumak için kollarını sıvayabiliyor.

Tarih, Lenin'in kapitalizm ve kadın kitlelerinin özgürleşmesi bağlamındaki tespitlerinde olduğu gibi hükmünü konuşturuyor. Bugün kadın kitleleri bir kez daha hem de oldukça saldırgan ve birçok cepheden kuşatılarak evlerine zincirlenmek isteniyor. Ama aynı zamanda ucuz ve örgütsüz emekleriyle en güvencesiz

biçimlerde kapitalist üretimin doğrudan parçası olmaları ihtiyacından da vazgeçilmiyor.

Komünistler kadın kurtuluş mücadelesini ekonomik özgürlüğe indirmez

Biz komünistler ise bu gerçeği teşhir ettiğimiz kadar kendi yaklaşımımızı da ısrarla propaganda etmeye, kadının özneleşmesi için tüm sınırları zorlamaya devam edeceğiz. Lenin'in yol gösterici şu hattını takip ederek:

“Ama kadınlar politikaya katılmadan yığınlar politikaya katılamaz. Çünkü insan soyunun kadınsal yarısı, kapitalizm koşullarında, iki kat ezilmiştir. İşçi ve köylü kadınlar sermaye tarafından ezilirler ve bunun dışında en demokratik burjuva cumhuriyetlerde bile, birincisi, hak eşitlikleri tanınmadan kalırlar; çünkü yasa onlara erkekle eşit haklar vermez; ikincisi -ve en önemlisi- en kaba, en ağır, insanı en çok körelten işle, mutfaktaki ayrıntılarda ve genellikle aile yönetiminin ayrıntılarıyla ezildikleri için, "evsel kölelik" içinde kalırlar; "ev-köleleri" olarak kalırlar.”

Ekim Devrimi'nin üzerinden bir asırdan fazla zaman geçti. Devrimin bu felsefesine uygun bir ilerlemeyle yoluna devam edip etmemesinden bağımsız olarak komünistler kadın kurtuluşu sorununa bu hat üzerinden yaklaştılar. Yaklaşmalılar.

İşin bu yanlarından baktığımızda patriyarkal kapitalizmin kadınları hem emek gücünün yeniden üretimi (doğurganlıkları ve bakım emekleriyle) alanındaki rollerini aksatmamaları hem de güvencesiz-part-time işlerle kapitalizmin dolaysız üretiminin parçası haline getirilmeleri sarmalında dönüyor olup bitenler.

Bu rollere uygun hareket etmeyi, sistemin bekası açısından yaşamsal önemde olan ataerki ve onun ruhundan beslenen toplumsal cinsiyet rollerini reddeden kadınlar düşman ilan ediliyor. Kadın cinayetleri, şiddet, istismar vs. diğer pek çok uğursuzluk sistemin aslında siyasal-hukuki-kültürel ideolojik yaklaşımlarının bir sonucu olarak adeta kışkırtılıyor.

Bugün kadın kitleleri bir kez daha hem de oldukça saldırgan ve birçok cepheden kuşatılarak evlerine zincirlenmek isteniyor. Aynı zamanda ucuz ve örgütsüz emekleriyle en güvencesiz biçimlerde kapitalist üretimin doğrudan parçası olmaları ihtiyacından da vazgeçilmiyor

Çünkü birincisi o, işgücünün yeniden üretimi kapsamına giren metalaşmamış bakım emeğinden vazgeçemiyor. Elbette işçi çocuklarının bakımı, evin temizliği ve beslenme sorunları onun umurunda değil. Marx'ın deyişiyle bunu tamamen işçi ailesinin sırtına yüklemiş vaziyette. Fakat bu işlerin hepsini sırtlanan kadına (anneye) yine Marx'ın deyişiyle “el koyduğunda” yani doğrudan üretime çektiğinde bu ihtiyaçların bir kısmının piyasadan karşılanacağı, bunun da ücretleri aşağı çekeceğini ve bu noktada bir dengenin bozulacağını da bilir. O

yüzden de kadının emeğini hem doğrudan kapitalist üretim çarkı içine çekmek hem de emek gücünün yeniden üretimi içindeki cinsiyet rollerine uygun hareket etmesini ataerkinin gölgesi altında dayatmak en kabul edilebilir seçenektir. Kadının posasını çıkarmak, fiziksel-ruhsal enerjisini emmek umurunda bile olmaz. Umurunda olan güvencesiz

çalışmayla ücretsiz bakım emeği görevlerini bir arada sürdürecektir, aile kurumunu ayakta tutabilecek, en aza ve en zor olana tamah edecek, böylece ücretlerin de en alt sınıra çekilmesinin yükünü omuzlayacak bir kadın profili yaratmaktadır.

Her kriz döneminde bu daha da katılaştırılarak karşımıza çıkar. Bugün olduğu gibi...

Milyonlarca kadın bu nedenle çalışmadığı gibi kapitalizm trilyonlar kazanıyor

Ayrıca bakım emeği deyiş geçmemek gerekiyor. Bu, istatistiklerle bile devasa bir meblağa denk düşüyor.(*). Özelleştirmelerle zaten sınırlı olan kreşlerin, yaşlı bakımevlerinin de sermayeye devredilmesi, bu alandaki toplumsal ihtiyacın ise (kadın emeğinin de güvencesiz biçimlerle üretime çekilmesiyle birlikte) şişmesi işgücünün yeniden üretimi kapsamına giren hemen her hizmetin soğuk bir metalaştırma zinciri içine alınmasını getirmiştir. Sermayenin “el koyduğu”

her kadın aslında aldığı düşük ücretle bu metalaşmış hizmetleri piyasadan satın almak zorunda bırakılmıştır. Alamadıklarını da kendi enerjisini son raddesine kadar seferber ederek karşılamak zorundadır. Bunun nasıl bir sefalete denk düşüğünü, ücretler üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğunu tahmin etmekse güç değil.

Fakat komünistler feminizmin çeşitli akımlarının savundukları gibi bu emeğin karşılığının erkek işçiye ya da devlete yükleyen bir yaklaşımın savunucusu olamaz. Lenin'in Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi bu işlerin toplumsal bir sorumluluğa dönüşmesini mücadelelerinin temel amaçlarından biri olarak görürler. Bu konu başlı başına ele alınması gereken bir başlık olduğu için böyle diyerek geçiyoruz. (*)

Fakat komünistler feminizmin çeşitli akımlarının savundukları gibi bu emeğin karşılığının erkek işçiye ya da devlete yükleyen bir yaklaşımın savunucusu olamaz. Lenin'in Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi bu işlerin toplumsal bir sorumluluğa dönüşmesini mücadelelerinin temel amaçlarından biri olarak görürler

Fakat mesele daha kapsamlı

Fakat kadınlar dünya çapında sadece bu nedenle kontrol altına alınmak istenmiyor. Emperyalist kapitalist sistemin yaşadığı yapısal kriz onlara emek güçlerini beşe sunmalarını dayattığı gibi kızışan rekabet de savaşları, iç savaş ve kıyımları gündeme getiriyor. Bir dünya savaşı ihtimalinin kapıda olduğu bu koşullarda kadının hem işgücünün yeniden üretimi dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerini sistemin istediği kıvamda üretmesini hem doğrudan sermayenin ücretli kölesi olmasını hem de de ideolojik-siyasal-kültürel olarak onun hedeflerini genç nesiller

içinde üretmesini buyuruyor. Bu asında her zaman böyleydi, fakat şimdi yakıcı bir ihtiyaç haline gelmiş durumda.

Kürtaj hakkından nafakaya, boşanma hakkının giderek zorlaştırılmasından cezasızlık politikalarına, giyim kuşam ölçütlerinden davranış biçimlerine, hayat tarzından seçimlerine kadar hemen her konuda dolaylı ya da dolaysız olarak ablukaya alınan kadın kitleleri, kapitalizmin bu zorlu günlerinin atlatılmasının gönüllü köleleri haline getirilmek isteniyor.

Artık sadece kadın olmaktan kaynaklı şiddet vs. saldırılarıyla karşı karşıya değiller. Ataerkinin daha aktif kullanıldığı bu koşullarda kadın olmaktan kaynaklı sorunlar ve saldırılarla mücadele elbette önemli bir yerde durmaya devam ediyor. Fakat bu bile dönemin ruhunun bütünlüğüyle doğrudan ilişkili bir nitelik kazanmış durumda. Kadınlar, faşizm, savaş, yoksulluk, açlık, susuzluk, göç, aklımıza gelebilecek birçok yıkımın en korunaksız hedefleri. O açıdan da kadın kurtuluş mücadelesi de giderek tek başına kadına yönelik şiddet, cinayetler ya da emek güçlerinin vahşice sömürüye sunulmasıyla birleşik karşılıksız bakım emeklerine dair söz söylemek ve eylemekle sınırlı bir yaklaşımla hareket edemez. Sistemin her açıdan dayattığı toplumsal teslimiyete karşı

toplumsal mücadelenin daha görünür bir parçası olmak zorundalar. Çünkü sistemin dayatmaları böyle bir mücadeleye davet anlamına geliyor.

Kadın hareketinin kadının cinsinin ezilmesini kimlik mücadelesine doğru daraltması (ki bu bir yanıyla doğrudur da) artık daha eksik ve yetersiz bir gerçeğe tekabül ediyor. Nitekim yaşanan tıkanma da tam da bu noktada ortaya çıkıyor. Tam da bu noktada feminizmin bazı ekolleri (**) kadının cins mücadelesiyle ekoloji-faşizm-ezilen ulus sorunları-emek sömürsü başlıkları arasında daha doğrudan bir ilişki kursalar da bu ilişkiyi kapitalist sömürü düzenine karşı bütünlüklü bir mücadele programına kavuşturamadıkları için tıkanma giderek belirginleşiyor.

Bu başlıkları kadının kimlik mücadelesine teyellleyen değil, bütünsel bir toplumsal mücadele içine oturtan bir mücadele kaçınılmaz hale geliyor.

Kaynak: Marx, Engels, Lenin/Kadın ve Aile, Sol Yayınları

(*) ILO'nun 2023 küresel tahminlerine göre, dünya genelinde yaklaşık 748 milyon kişi bakım sorumlulukları nedeniyle işgücüne katılamamaktadır. Bu grubun 708 milyonu kadın, yalnızca 40 milyonu erkektir.

Zaman kullanımı araştırmaları da benzer bir tablo çizmektedir. Küresel ölçekte ücretsiz bakım ve ev içi işlerin yaklaşık yüzde 76'sı kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kadınlar erkeklere kıyasla günlük ortalama 3 ila 4 kat daha fazla zaman ücretsiz bakım emeğine ayırmaktadır. Bu durum kadınların ücretli istihdama katılımını ve ekonomik bağımsızlığını doğrudan etkilemektedir.

15 yaş üstü kadınların bedelsiz olarak gerçekleştirdikleri bu iş(ler)in, eğer ücretlendirilseydi yılda 10.8 trilyon dolardan fazla bir miktara denk düşeceği hesaplanıyor! Patronların hem ucuz kadın emeğinden ama hem de işgücünün yeniden üretimin masrafsız şekilde kadınların sırtına yüklemekteki kazançlarını anlamak için bu veriler çarpıcıdır. TÜİK verileri tablonun Türkiye açısından da farklı olmadığını gösteriyor.

(**) Elbette feminizmin burjuva liberal yaklaşımları olduğu kadar Marksizm'e, sosyalizme daha yakın duran ve kadın kurtuluş hareketiyle diğer toplumsal mücadele başlıkları arasına kama sokmayan, bu mücadeleyi erkeklere karşı mücadeleye sınırlandırmayıp sistem bütünlüğü içinde ele alan ekolleri de var. Sosyalist feminizmle ortak zeminimiz (kapitalizmi hedef almak) kadar ayrıştığımız noktalar da açık (mücadelenin örgütlenmesi, iktidar perspektifi).

Kapitalizm, Kadın ve Aile

Eylül Gökçin

Müstakil ve bencil ailenin yerine; büyük, evrensel, içindeki işçilerin her şeyden önce arkadaş ve yoldaş olacakları bir işçi ailesi yükselecek. Yarının komünist toplumunda kadın ve erkek ilişkisi böyle olacak. Bu yeni ilişki insanlığa; eşlerin gerçek toplumsal eşitliğince sağlanacak, özgür aşkın bütün mutluluklarını sağlayacaktır, bu mutluluklar kapitalist rejimin ticari toplumunca asla bilinemezler

Aleksandra Kollontai

Kapitalist sistemde mülkiyet ve aile ilişkileri birbirinin kopmaz parçalarıdır. Zira burjuvazinin bu sacayaklarından birinin tehlikeye girmesi diğerinin varlığını da tehlikeye sürükler. En basit ifadeyle burjuvazinin en temel dayanaklarından biri olan ailenin sarsılması, özel mülkiyetin de sarsılması anlamını taşır. Dolayısıyla “modern” ya da tek eşli ailenin neden ve nasıl ortaya çıktığını sorgulamak ve anlamak elzem bir noktada durmaktadır.

Kadınların toplumsal yaşamın başlangıcından bu yana erkeğin kölesi olduğunu söyleyen aydınlanma düşünürlerinin tam aksine, sınıflı toplumun henüz daha ortaya çıkmadığı ilkel komünal toplumlarda, yaşamın devamlılığını sağlayacak üretim için kadın ya da erkek fark etmeksizin herkes emek faaliyeti yürütmek zorundadır. Zira doğanın bütün vahşi koşullarına karşı hayatta kalmanın başat araçlarından biri emek faaliyetinin kolektif olarak yürütülmesidir. Yaşamın kolektif emek sayesinde sürdürülebildiği ilkel komünal koşullarda eşitlik, doğal ve zorunlu bir ilişki biçimidir -kadın-erkek eşitliği de bu ilişki biçiminin ortaya çıkardığı doğal bir zorunluluktur. Bu üretim biçiminde toplumun her bireyi sadece kendisi için değil toplumdaki diğer bireylerin ihtiyacı için de üretmektedir. Dolayısıyla kolektif üretim-kolektif bölüşümü de zorunlu kılmaktadır.

İlkel Komünal Üretim araçları tüm klanın ortak malı

İlkel komünal yaşamda üretim araçları tüm klanın-gensin ortak malıdır ve klan ya da gensin her üyesi diğerleriyle eşit temelde bir varlık sürdürmektedir. Egemen, erk, hakim bir sınıf yoktur. Özel mülkiyet ve buna bağlı olarak da sınıflı bir toplum yapısı olmadığı için de egemen sınıfın garantörü olacak, toplumu boyunduruk altında tutacak ordu ya da kolluk gibi güçlere ihtiyaç yoktur. Toplumsal yapı kadınlar dahil tüm üyelerin eşit olduğu bir yapıdır. Genel itibariyle anaerkil bir yapı göze çarpmaktadır. Bu yapıda kadınlar toplum içerisinde etkin ve saygın bir konuma sahiptirler. Üretim araçları ortaktır. Klanın ve gensin kadın erkek tüm üyeleri adına ana klanlarından, kız çocuğu klanlarına geçer. (Analık Hukuku) Bu noktada önemli bir not düşmek gerekir. İlkel komünal toplumlarda kadın olmak ya da anne olmak bir ayak bağı değildir. Kadınlar çocuk doğurmalarına rağmen özgür ve bağımsızdırlar. Toplumsal yaşamın tam merkezinde yer almaktadırlar. Hiçbir kadın geçinebilmek için bir erkeğe ya da bir başka bireye ihtiyaç duymaz. Hiçbir çocuk da bir babaya ya da anneye bağımlı değildir. Çünkü bütün bir toplum, üyeleri için gerekli olan bakımı, yiyeceği ve benzeri ihtiyaçları sağlamaktadır.

Bu dönemde birçok aileden oluşan komünist ev ekonomileri geçerlidir. Bu uzun evleri kadınlar yönetmektedir. Erzaklar ve geçim kaynakları ortaktır. Ortak

gereksinimleri sağlamak için tembel davranan erkeğin hiç şansı yoktur. Evde kaç çocuğu ya da ne kadar eşyası olursa olsun herhangi bir zamanda gitmesi emredilebilir. Böyle bir emir sonrası gitmemesi kendisi açısından çok da olumlu bir sonuç doğurmayacaktır. Aksi halde ev onun için çok tehlikeli bir yere dönüşebilir. O erkek kendi klanına ya da gensine dönmek zorunda bırakılır. Üstelik uzun evden ayrılırken battaniyesinden

Kapitalist sistemde mülkiyet ve aile ilişkileri birbirinin kopmaz parçalarıdır. burjuvazinin en temel dayanaklarından biri olan ailenin sarsılması, özel mülkiyetin de sarsılması anlamını taşır

başka bir şeyi yanında götürmez. Deyim yerindeyse bohçasını alıp evi terk etmek zorunda kalır.

Kadınlara dönecek olursak toplumsal her alanda etkin bir güç oldukları gibi klanlar içinde de büyük bir güce ve saygıya sahiptirler. Gerektiğinde daha sonra egemen bir kast niteliği kazanacak olan bir reisin/reislerin başından boynuzlarını sökmek ve onu sıradan bir savaşçının safına göndermekte asla tereddüt etmezler.

Tarihin durdurulamaz çarkları

Komünal, eşitlikçi bu düzen tarihin devinimi içerisinde binlerce yıla yayılan bir süreçte değişip dönüşecektir. Bu değişimde üretim araçlarının gelişmesi ve bu gelişimin son derece sade olan toplumsal işbölümünü dolayısıyla cinsler arasındaki eşitlikçi ilişkiyi bozacak nitelikte bir ayrışmayı da tetiklemesiyle cinsiyete dayalı bir hiyerarşi de ortaya çıkacaktır. Artı ürünün kabileler arasında trampa edilmesiyle yeni bir üretim tarzına geçilecek (değişim için üretim) böylece değişim değerini temsil eden para

ortaya çıkacak, paranın kullanılmasıyla birlikte de sistem özel mülkiyete evrilecektir. Özel mülkiyet sistemleştikçe de komünal düzen ve toplumsal ilişkiler sarsılmaya başlayacaktır. Böylelikle insan aşama aşama doğal özüne yabancılaşarak, hükmettiği nesnel koşulların üretici eklentisinde köle, serf ya da işçiye dönüşecek, sahibi olduğu mülkü kadar değer görecektir, itibar sahibi olacaktır. Bu durum özellikle ilk uygarlıklarında ortaya çıkmasıyla komünal düzeni büyük oranda ortadan kaldıran özel mülkiyete dayalı sınıflı topluma evrilecektir. Artık üretilen tüm zenginliklerin büyük bir kısmı üretenlerden ziyade onların emeğini sömüren ve onlara hükmeden küçük bir azınlığın elinde toplanacaktır. Böylece üretim araçlarını elinde bulunduran mülk sahipleri toplumları itaat altına alacak yasaları yapacak güce de erişeceklerdir.

En basit şekliyle ifade edecek olursak tarihin durdurulamaz çarkları içerisinde özel mülkiyete dayalı sınıflı toplumun yeşermesi ve gelişmesi ile birlikte kadın-erkek ilişkileri ile aile ya da aile ilişkileri de eşitsiz bir hal alacak ve kadın, aile başta olmak üzere toplumsal yapının her basamağında sistematik olarak bir köleye dönüşecektir.

Özel mülkiyet ile ilgili yasaları ilk olarak sistemleştiren Roma'da aile'yi ifade etmek için "familia" sözcüğü kullanılmıştır Familia kelime anlamı olarak: aynı çatı altında yaşayan köleler, hane halkı anlamına gelmektedir. Kelimenin kökeni ise köle anlamına gelen "famulus" sözcüğüne dayanmaktadır. Engels'in; Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nde "modern aileyi" betimlerken şu ifadeleri kullanması hiç de boşuna değildir:

"Familia sözcüğü başlangıçta günümüz küçük burjuvasının duygusallıktan ve aile çekişmelerinden oluşturduğu ideale işaret etmez. Romalılarda başta bu evli çiftle ve çocuklarıyla bile değil,

İnsanın doğal özüne uymayan ve tamamen ekonomik koşullar temelinde kurulan "modern" yani tek eşli aile apaçık bir biçimde kadın cinsinin köleliğine dayanır. Dolayısıyla sınıflı toplumun ortaya çıkışından itibaren neredeyse tarihin her kesitinde aynı zamanda en küçük ekonomik birim olan "aile" cinsiyete dayalı emek kalıplarının inşasında ve korunmasında bir araç olarak kullanılmıştır

yalnızca kölelerle ilişkilidir. Famulus ev kölesi demektir ve familia bir adama ait kölelerin toplamı anlamına gelir. Bu deyim Romalılar tarafından reisin; kadını, çocukları ve belirli sayıda köleyi Romalı babalık tahakkümünün altında, hepsinin üzerinde ölüm ve yaşam hakkına sahip olarak el altında tuttuğu yeni bir toplumsal organizmayı tanımlamak için uydurulmuştur."

"Modern" aile: Kadın köleliği

İnsanın doğal özüne uymayan ve tamamen ekonomik koşullar temelinde kurulan "modern" yani tek eşli aile apaçık bir biçimde kadın cinsinin köleliğine dayanır. Dolayısıyla sınıflı toplumun ortaya çıkışından itibaren neredeyse tarihin her kesitinde aynı zamanda en küçük ekonomik birim olan "aile" cinsiyete dayalı emek kalıplarının inşasında ve korunmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Kapitalist sistemde de durum çok farklı değildir. Kendi

küçük devletçiklerinin tek ve mutlak yöneticisi olan erkekler ailede sadece para kazanma sorumluluğunu üstlenirken kadınlara ise tüm aile üyelerinin bakımı, ahlaki, dini, sosyal ve duygusal sorumluluğu yüklenmiştir. Üstelik bu durum ücretli emek içerisinde yer alsın ya da yer almasın tüm kadınların omuzlarına yüklenmiştir. Aleksandra Kollontai, "Komünizm ve Aile"de kapitalist düzenin yarattığı aileyi çarpıcı bir biçimde özetleyecektir:

"Ekmeğini kazanan erkeğin ücreti ailenin gereksinmelerine yetmediğinden, karısı da ücret karşılığı iş aramak, anne de fabrika bürolarının kapısını çalmak zorunda kaldı. Ve yıldan yıla fabrikada safları doldurmak, gündüz işçisi, satıcı, büroda yardımcı, çamaşırcı, hizmetçi olarak işe başlamak üzere evlerini terk eden işçi sınıfı kadınlarının sayısı günbegün arttı. Dünya savaşının başlamasından önce yapılan bir sayıma göre Avrupa ve Amerika ülkelerinde çalışarak hayatını kazanan 60 milyon kadın vardı. Savaş sırasında bu sayı oldukça arttı. Bu kadınların neredeyse yarısı evliydi. Fakat aile yaşantılarının nasıl olduğunu anlamak kolaydır. Ana ve eşin günde sekiz saat, gidiş dönüş için harcanan zamanı da katınca on saat evin dışında çalıştıkları bir hayat!"

Eski tip aile miadını doldurdu

Burjuvazinin "kutsal" ailesinin ortadan kalkması, duygusal

bağların ya da insanların birlikte yaşama arzusunun ortadan kaldırılması anlamına gelmez. Bu, özel mülkiyetle iç içe geçmiş olan burjuva aile biçiminin tarihsel olarak aşılmasıdır.

Aile aynı zamanda sınıf düzeninin yeniden üretildiği bir kurumdur. Çocuklar yalnızca ekonomik değil kültürel ve ideolojik olarak da şekillendirilir. Sistemin değerleri, otorite ilişkileri aile içinde öğrenilir. Bu nedenle aile, sınıfsal eşitsizliklerin

kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynar.

Bu anlamda patriyarkal ilişkileri yeniden üreten kutsal aile karşıtlığı, eşler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin eşit ekonomik temellere bağlanmayan özgür insanlar arası ilişkiler olarak var olması temeline dönüşebilir.

Kollontai bu anlamda kapitalizmin kutsadığı aile karşıtlığının sevgi ya da ebeveynlik duygusunun yok olması değil ekonomik bağımlılığa, patriyarkaya ve mülkiyet aktarımına dayalı burjuva aile modelinin karşıtı olarak ele alır. Sosyalist toplumda ilişkiler zorunluluktan değil özgürlükten doğacak; aile ise kapalı ve mülkiyet temelli bir yapı olmaktan çıkarak daha eşitlikçi ve toplumsallaşmış bir forma dönüşecektir.

Ataerki her zaman iş başında

Kapitalist sistem varlığının bekası için bütün bir toplumsal düzeni kendi çıkarları doğrultusunda dizayn ettiği gibi aileyi de kendi ihtiyaçları düzleminde şekillendirecektir. Bu doğrultuda da kadının ikincil konumunu daha da derinleştiren bir aile yapısının inşası için tüm silahlarını kuşanacak, özellikle her devirde kullanışlı olan ataerkiyi çıkarlarının gerektiği ölçü ve biçimlerde kullanmakla birleşik hareket edecek ve sistemin bekası olan aileyi sarsılmaz bir hale getirmenin araçlarını kesintisiz bir biçimde yenileyecektir. Kapitalizmde burjuva ailenin kötü bir kopyası olan işçi ailesinin yaratılma sürecinin 1800'lerin sonu ve 20'inci yüzyılın başında nasıl hummalı ve çok yönlü bir çalışmanın konusu olduğu açıktır.

Sonraki yıllarda ailenin nasıl bir seyir izlediği de yine kapitalist birikim politikalarının ihtiyaçları, dünyadaki genel emperyalist kapitalist işbölümü, emperyalist sistemin krizleri, savaşlar, emek gücü ve nüfus politikaları gibi pek çok

faktör tarafından şekillenmiştir. Her dönemde ihtiyaçlara uygun olanın yaratılması için üst yapısal kurumlar da çok yönlü bir çalışmayla süreçlerin aktif parçası olarak kullanılmıştır.

Din adamları ve kilise tarafından evliliğin kutsal ilan edilmesiyle başlayan bu süreç, neoliberal barbarlığın giderek daha yakıcı bir biçimde kendisini hissettirdiği günümüz dünyasında ise burjuva iktidarların ekonomi politikalarından, nüfus politikalarına kadar her alana yayılacaktır. Bu durum ise Türkiye’de değişik biçimleriyle

Patriyarkal ilişkileri yeniden üreten kutsal aile karşıtlığı, eşler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin eşit ekonomik temellere bağlanmayan özgür insanlar arası ilişkiler olarak var olması temeline dönüşebilir. Sosyalist toplumda ilişkiler zorunluluktan değil özgürlükten doğacak; aile ise kapalı ve mülkiyet temelli bir yapı olmaktan çıkarak daha eşitlikçi ve toplumsallaşmış bir forma dönüşecektir

yansıyacaktır. Neoliberal dönüşümün Türkiye’de en kararlı uygulayıcısı olan AKP iktidarı toplumun gerici kodlarına oynayarak “Kutsal aile” ve “Aile yılı” söylemleriyle kadını aileye hapsedmenin yollarını aramaktadır. Geliştirilen “Aile Yılı” programı ise sistemin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Geçmişte kalkınma planlarıyla kadını

evin dört duvarı arasına sıkıştırarak düşük ücretle güvencesiz, evden çalışan bir işçi haline getiren iktidar sonrasında kadınları kapitalist üretime çekmenin zorunluluğuyla hareket ederek kadınları ucuz emek gücü olarak yedekleyecektir. İktidar özellikle son 10 yılda kadınlar üzerindeki tahakkümünü arttırmaya yönelik politikalar geliştirmiştir. Kadınların doğurganlığının dahi sistemi yeniden üretmenin bir aracı haline getirildiği bu politikalarla kadınların yaşamlarını aileye zincirlemenin yollarını aramıştır.

Kadın katliamlarının ve aile içi şiddetin doruk noktasına ulaştığı son dönemde boşanmanın önüne geçmek ve kadını ailenin dört duvarı arasına hapsedmek için “aile arabulucu” sisteminin yürürlüğe konması ve kadın cinayetlerinin yüzde 73’ünün aile içinde gerçekleştiği bir ülke olan Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş’ın “El birliğiyle aileyi, güçlü Türkiye’nin sarsılmaz bir kalesi haline getireceğiz” sözleri iktidarın kadına bakışının ve kadın politikalarının bir özetidir.

Sonuç olarak Türkiye dahil dünyanın birçok ülkesinde kadın bedenini, kadının yaşamını, haklarını ve yüzyıllar içerisinde mücadeleyle elde ettiği kazanımlarını hedef alan bu politikalara karşı kadın mücadelesinin dinamikleri sözlerini söyleyecek ve mücadele bayrağını yükseltecektir.

Yazıyı işçi sınıfının komünist kadın önderlerinden Rosa Luxemburg’un sözleriyle sonlandıralım

“Sizi budala zaptiyeler! Kum üzerine kurulu sizin düzeniniz. Devrim daha yarın olmadan, zincir şakırtıları içinden yeniden doğacaktır ve sizleri dehşet içinde bırakıp, trampet sesleri arasında şunu bildirecektir!

Vardık, Varız, Var olacağız!”

Bakım Emeginin Hayat Veren ve Tahrip Eden Serüveni

Aynur Sarıyelek

Bakım emeği, ev içinde karşılıksız yapılan işlerden piyasadaki bakım hizmetlerine ve insan ilişkilerine uzanan geniş bir yelpazeden oluşuyor. Toplumsal yaşamın sürdürülmesi ve yeniden üretimi için olmazsa olmaz derecede öneme sahip bu işler, (çocuk bakımı, evin idaresi, yaşlı bakımı) eskiden tümüyle kadın cinsine zimmetlenmişti. Marksist feminizmin öncülerinden Clara Zetkin, Engels ve Bebel'in izinden giderek kadın sorununu sınıf sorunundan ayrı görmemiş, kadınların özgürleşmesinin ancak kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağını savunmuştu. Ne var ki kapitalizm ortadan kalkmadığı gibi, kadın emeginin sömürsünü derinleştirerek yeniden örgütledi. Bu alanlarda artık erkek işgücü de yaygın bir istihdama sahip, yine de çoğunlukla kadın emeği üzerinden sürdürülüyor.

Bunda bakım emeği kapsamına giren yaşlı bakımı, çocuk kreşleri, hasta bakımı gibi başlıklarda devletlerin sunması gereken hizmetleri tasfiye edip taşeronlaştırmasının büyük payı var. Bu alanda istihdam esas olarak güvencesiz ve ucuz emeğe dayalı olarak yapılıyor.

Bakım emeği deyince ne anlıyoruz?

Kapitalist üretim ilişkilerinde işçinin ürettiği değer ile aldığı ücret arasındaki fark olan artık-değere el

konulması ücretli emek ilişkisi içindeki sömürüyü açıklamakta güçlüdür. Ancak sömürüyü yalnızca artık-değer ilişkisine indirgemek, kapitalizmin dışında kalan ya da piyasa ekonomisi içinde doğrudan ücret ilişkisine dayanmayan sömürü biçimlerini görünmez kılar. Bakım emeği tam da bu görünmez sömürünün en yoğun yaşandığı alandır. Çünkü bakım emeği, dünya genelinde ataerkil kontrolü elden bırakmaksızın, yoksulluk, ailevi, duyu dünyası vb. her türlü zayıflık kullanılarak her ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı gözetilerek dönemsel ihtiyaçlara göre yeniden yeniden örgütlenir. Söz konusu emek türü en başta cinsiyetçi ama aynı zamanda sınıfsal ve ırksal bir ayrımcılık gözetilerek örgütlenir. Giderek üst ve orta sınıf kadınların yaptığı işler olmaktan çıkıp daha yoksul ve göçmen emeği sömürsüne dayanır.

Dünya genelinde hızla yaşlanan nüfus ve artan bakım ihtiyacı, kapitalizmin bu alanı da sermaye birikim alanına dönüştürmesine zemin hazırladı. Burada Marx'ın "yabancılaşma" kavramı özel bir önem kazanıyor. Yabancılaşma işçinin kendi emeginin ürününe, üretim sürecine, kendi türsel varlığına ve diğer insanlara yabancılaşması olarak dört biçimde ortaya çıkar. Bakım emekçileri olarak bizler, en insani ilişkinin tam ortasındaiken bu yabancılaşmanın dört biçimini de aynı anda deneyimliyoruz:

Ürettiğimiz "bakım"ın ürünü bize ait değil, üretim sürecini (zamanı, yöntemi) biz belirleyemiyoruz, yaptığımız iş bizi insan yapan şefkat ve duygudaşlık yetilerimizi köreltiyor ve bakım alanlarıyla kurduğumuz ilişki giderek meta ilişkisine dönüşüyor. Devletler çocuk, yaşlı ve sağlık kurumlarının finansmanını her geçen gün azaltarak bu alanların özel sektöre geçişini kolaylaştırmıştır. Bu da bakım ihtiyacının ihtiyaç üzerinden değil kâr sağlama esaslı olacağı anlamına gelir.

Gelişimini insanlık tarihiyle paralel biçimde sürdüren bakım emeği, aile içi çözümlerden toplumsallaşmaya, sanayi çağından neoliberal döneme kadar çok farklı aşamalardan geçerek bugüne gelmiştir.

Çekirdek aile norm olmak ile birlikte, tek ebeveynli aileleri de kapsayan dağılmış aile olarak ifade edilen ailelerin oranı 2013 yılı itibarıyla yüzde 17'yi buluyordu. Toplumsal dönüşümler söz konusu olduğunda, bu oranın daha da artması bekleniyor. Ancak, nesiller arası ilişkilerde aile bağları önemli olmak ile birlikte, yaşlıya birebir bakım verenin aile olması geniş aile kavramı dönüştükçe zorlaşıyor

Türkiye'de bakım rejiminin dönüşümü

Türkiye'de bakım rejimi dönüşüm içindedir. Kadının ücretsiz bakım emeği üzerine kurulu olan aile temelli bakım modeli çözülürken, sosyal bakım hizmetleri piyasalaşmaktadır. Bakım rejimi üzerindeki baskı aile yapısının değişimiyle birlikte yürüyor. Geleneksel olarak nesiller arası aile temelli bakım düzenlemelerini ayakta tutan geniş ailelerin sayısı azalırken, çekirdek aile, temel aile modeli olarak belirmektedir. Geniş ailelerin haneler içindeki oranı 1978 yılında yüzde 34 iken bu oran 2013 yılına gelindiğinde yüzde 17'ye, 2023 yılına kadar yüzde 13,2'ye düştü.

Diğer yandan, çekirdek aile norm olmak ile birlikte, tek ebeveynli aileleri de kapsayan dağılmış aile olarak ifade edilen ailelerin oranı 2013 yılı itibarıyla yüzde 17'yi buluyordu (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014). Toplumsal dönüşümler söz konusu olduğunda, bu oranın daha da artması bekleniyor. Ancak, nesiller arası ilişkilerde aile bağları önemli olmak ile birlikte, yaşlıya birebir bakım verenin aile olması geniş aile kavramı dönüştükçe zorlaşıyor.

Öte yandan, Türkiye'de nüfusun yaşlanma olgusu son derece somut bir gerçekliktir. TÜİK verilerine göre, 2015 yılında 65 yaş ve üstü nüfus oranı yaklaşık yüzde 8,2 seviyesindeydi. 2023 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 10,2'ye yükselmiş ve yaşlı nüfus 8 milyon 722 bin 806 kişiye ulaşmıştır. Bir yandan aile yapısındaki değişim bir yandan kadının iş dünyasına daha fazla dahil olması bakım emeginin

toplumsallaşmasını zorunlu hale getirmiştir.

Burjuva devletler, çocuk, yaşlı bakımı ve sağlık kurumlarının finansmanını her geçen gün azaltarak özel sektöre altyapı oluştururlar. Bu da zaten yerlerde sürünen bakım ihtiyacı ve çalışma koşullarının ihtiyaç üzerinden değil kâr sağlama odaklı örgütleneceği anlamına gelir. Yani süreç, bakıcılık=kadın işi=düşük ücret denkleminde işletilir

Aile, kadının her bakımdan zincirlendiği en temel kurumdur. Onu özel mülkiyetin ve sınıflı toplumun bir ürünü olarak ele almak durumundayız. Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nde kadınların tarihsel yenilgisinin özel mülkiyetle birlikte gerçekleştiğini ve ailenin erkeğin mülkiyetini meşru mirasçılara aktarma işlevi gördüğünü anlatır. Bu çerçevede, kadından beklenen yalnızca ev işleri değil, aynı zamanda "işçi sınıfının yeniden üretimi"nin görünmez emekçisi olmaktır. Ev dışında üretimde yer almasını beklenen kadından beklenen "aile"nin bütün fertlerinin ertesi günü işgücünün yeniden üretimindeki rolünün biteviye tekrarlanmasıdır. Çalışan kadınlar bu işlere günde 3.5 saat, çalışan erkekler ise 45 dakika ayırıyorlar. Çalışmayan kadınlar ise 5 saati bezdirici bir ritimle tekrarlanan bu işe heba ediyorlar.(*)

Burjuva devletler çocuk, yaşlı bakımı ve sağlık kurumlarının finansmanını her geçen gün azaltarak özel sektöre altyapı oluştururlar. Bu da zaten yerlerde sürünen bakım ihtiyacı ve çalışma koşullarının ihtiyaç üzerinden değil kâr sağlama odaklı örgütleneceği anlamına gelir. Yani süreç, bakıcılık=kadın işi=düşük ücret denkleminde işletilir.

Yüzyıllardır erkek egemen sistem, görünmeyen, zahmetli, zor ve

fedakârlık gerektiren bütün işleri kadının üzerine yıkmıştır. Bu durumun yüzyıllardır tekrarlanmasıyla bu tür hizmet işleri toplum tarafından da kadının doğal bir vazifesi gibi kabul edilmiştir. Oysa Marx'ın "insan doğası"nın tarihsel ve toplumsal olduğu yönündeki tespiti, kadınların "doğaları gereği" bakıcı olduğu yönündeki ideolojik kabulleri de temelinden sarsar. İnsan doğası feodalizmde, kapitalizmde, sosyalizmde farklı biçimler alır dolayısıyla biyoloji ne kadın ne de erkek için bir yazgı olabilir. Gerek aile içi, gerekse de iş dünyasında kadının sırtına yüklenen bu işler, aynı zamanda değersizleştirilmiştir. Kadına yakıştırılmış tüm mesleklerin ücretleri düşük olarak fiyatlandırılmıştır. Temizlik, hasta bakıcılığı, çocuk, yaşlı ve engelli bakıcılığı. Bunlara ebelik ve hemşirelik mesleklerini de ekleyebiliriz. Ne yazık ki bu alan ve sektörlerde harcanan emeğin niteliği, yoğunluğu ve iş yükünün fiziki ve psikolojik zorluklarına bakılmaksızın kadınların yapıyor olması nedeniyle sistem tarafından alabildiğine değersizleştirilmiştir. Oysa küçümsenen ve değersizleştirilen bu işler hem insani ihtiyaçların karşılanması hem de hijyenik olarak günlük yaşamlarımızda olmazsa olmaz önemde bir yer tutmaktadır.

Alandaki kişisel deneyim

Aile içinde verilen bakım ile sosyal hizmet kurumu içinde verilen bakımı karşılaştırma noktasında 'aile gibi olma', 'ailesi gibi bakma', ön plana çıkan temalardan bazıları. Ücretli bakım emeğinin referans noktası ücretsiz bakım emeği olarak duruyor ve özel alandaki toplumsal yeniden üretim ilişkileri kamusal alanda bakım çalışanı ve bakım alan arasında kuruluyor.

Bu noktada, girişte sözünü ettiğim toplumsal yeniden üretim ile bakım

arasındaki gerilimi kendi iş yaşamımda her gün deneyimliyorum. Kurumda iki saat içinde onlarca hastanın altını değiştirmem, ilaçlarını vermem, duşlarını yaptırmam istendiğinde, aslında benden istenen saf bir "yeniden üretim" işidir: Hastaları bir sonraki güne, bir sonraki vardiyaya hazırlayacak bedensel ihtiyaçların hızlıca karşılanması. Oysa yaşlı bir kadının altını değiştirirken gözlerinin içine bakmamak için kendimi zorlamam, onun bana anlatmak istediği bir şeyi duymazdan gelmem gerektiğinde yaşadığım vicdani rahatsızlık, işte tam da bu iki kavram arasındaki çelişkiden doğuyor. Bu yabancılaşmanın en somut halidir: İşçi kendi emeğinin ürününe yabancılaştığında, "nesne üreticiden bağımsız bir güç gibi görünür". Burada nesne bakımın kendisidir; benden bağımsızlaşmış, bana ait olmayan, benim insani yetilerimi tüketen bir güce dönüşmüştür. Bir bakım emekçisi, bu işlerin merkezinde biri olarak bakım hizmetlerinin ne kadar gerekli ve değerli olduklarını görüyor, aynı zamanda da çok yorucu ve yıpratıcı olduğuna tanık oluyorum çünkü bunu her gün bizzat yaşıyorum. Yaptığımız işin ne kadar kıymetli olduğunu bir tek biz ve bir de hastalarımız biliyor sanırım. Bir insanın kendisinin yapamadığı, kolay kolay başkasından isteyemediği her şeyi -ama her şeyi- bakım emekçileri yapıyor. Ancak bu kadar hayati olan bu işin devlet nezdinde tanımlanmış herhangi bir "kıymeti" yok. Bunu nereden biliyoruz? Bunu çalıştığımız iş koşullarından ve bu mesleğe biçilen fiyattan biliyoruz. Evlerde ya da sağlık ve bakım merkezlerinde gerçekleştirilen bu mesleklerin hem mekansal hem de araçsal olarak birbirinden farklı zorlukları vardır. Bu zorluklar hem fiziki hem de psikolojiktir. İşletmelerde çalışıyorsan, eleman yetersizliği nedeniyle birçok kişinin yapacağı işi tek başına yapmak

(* Oxfam'ın araştırmasına göre, "Bu işlerin ücretsiz olarak üstlerine yıkıldığı kadınların tümü eğer tek bir şirket için çalışıyor olsaydı, söz konusu şirketin yıllık cirosu Apple'ın cirosunun 43 katına denk gelecekti. Bu, dünyadaki ilk 50 şirketin toplam cirosundan fazla".

Ortalama 8 saati işyerinde geçiren erkek, bir masada boş boş oturuyor olsa bile "çalışıyor" kabul edilir. Kadın ise evde sabahın köründen gece yarısına kadar çalışır. Ne tatil bilir ne paydos saati vardır. Ev ahalisinin beslenmesi, bakımı, gündelik ihtiyaçlarının karşılanması, evin çekip çevrilmesi bütünüyle kadının omuzlarındadır. Bunların üzerine bir de çocuk doğurup onların ve yaşlıların bakımı da kadının işidir. Evde kadına biçilen roller sadece tüketici körleştirici işleri yerine getirmek için koşturup durmakla da sınırlı kalmaz. İçinde hangi fırtınalar esiyor olursa olsun aile fertlerine karşı müşfik, anlayışlı ve sabırlı olması beklenir; mutfakta "becerikli", sokakta "edepli", yatak odasında ise "işveli" olması beklenir.

zorunda bırakılıyorsun. Bu da belli bir zaman dilimi içinde yapman gereken hizmeti teknik bir iş gibi programlayıp bitirmek anlamına geliyor. Zamana sıkıştırılmış bu süre içindeki yapacağın hizmetler, insani ve duygusal ihtiyaçları yok saymak zorunda bırakıyor seni. İnsanların gözüne bakmaktan özel olarak kaçınıyorsun. Çünkü gözüne bakarsan onun teknik bir işten öte bir şey olduğunu görmüş olacaksın. Bu da zaman demek. Bunun için zamanım var mı, yok! Öyleyse, kişinin "teknik" ihtiyaçlarını hızlıca karşılayıp öbürüne, ondan diğerine, sonra bir başkasına koşması lazım... Bu koşullar, çalışanları bakıma muhtaç kişilere karşı kötü muamele yapmaya itiyor. İki saat içinde en az 15-20 kişinin altını değiştirme, kimilerinin duşunu yaptırma, ilaçlarını takip etme, üstünü başını değiştirme, yataklarını yapma vs. fabrikasyon usulü hızlıca yapmak zorundasın. Çünkü bir kişiye ayıracağın süre hesaplanmıştır. İşe alınırken kalıcılığın çabukluğunla belirlenir.

Sağlık ve bakım hizmetleri kaygı verici bir durumda. Bakım emekçilerinin çalışma koşulları ve iş yükü artarken kadın ve göçmen emeği üzerinden belirlenen fiyatlar içler acısı Bakıma muhtaç hastalar, yaşlılar, engelliler ve çocuklar kötü muameleyle maruz bırakılıyor. Ortalık, utanç verici kötü muameleyle maruz kalanların hikâyeleriyle dolu

Evlerde bakım

Evlerde ise, tek başınasın ve bazen gerekli materyaller olmaz. Koltuktan yatağa, yataktan koltuğa ya da tuvalet ihtiyacını karşılaması için tuvalete götürme sırasında hiçbir araç olmaksızın kaldırmak, oturtmak ve yatırmak için hastayla baş başasındır. Uzun bir süre bu işi yaptığında eklem ağrıları, bel, omuz, bütün bir iskelet, baş ve tendon yıpranmaları meslek hastalıklarının başında gelir. Emekliliğe varmadan her yerin ağrıyor olur. Ya belindeki ya dizlerindeki ya omuz ve kol ağrılarıyla boğuşmak zorunda kalıyorsun.

Psikolojik yıpranma

Bu türden işlerin yoruculuğu ve zorlukları sadece fiziki değil bakım

işlerinin çok sayıda psikolojik zorluğu da var. Ayrıca psikolojik olarak hasta ve engellilerin günlük olarak yaşadıkları zorluklara birebir tanık olmak ya da zamansızlıktan onların insani ve duygusal ihtiyaçlarının farkında olup cevap olamamak, onların bütün yaşadıklarıyla empati kurma sonucu vicdani rahatsızlık ve çok ağır bir psikolojik yorgunluk yaşanır. Yapılması gerekenleri bilip zaman sınırlamasının baskısıyla yapamama durumu tekrarlandığında bu tür ihtiyaçlara yabancılaşma ya da tükenme sendromu ile karşı karşıya kalınır. Sonuç olarak, dünya genelinde hızla yaşanan nüfus ve artan bakım hizmetleri devasa bir krizle karşı karşıya. Neoliberal politikalar doğrultusunda kamusal hizmetlerden çekilen devletler, bu alanı giderek ticari şirketlere terk ediyor. Bu tablonun tam ortasında, iki yönlü bir yıkım yaşanıyor: Bir yandan bakım emekçilerinin çalışma koşulları ağırlaşırken ve emekleri değersizleştirilirken, diğer yandan bakıma muhtaç insanlar (yaşlılar, engelliler, çocuklar) insani ihtiyaçları gözetilmeyen, fabrikasyon usulü bir hizmet anlayışının nesnelere dönüşüyor. Marx'ın deyimiyle, kapitalizmde emek "bir ihtiyacın doğrudan tatmini için değil başka ihtiyaçları tatmin etmenin dolaylı bir aracıdır". Bakım emeğinde bu dolayım, insani ilişkinin bizzat kendisini tahrip ederek işliyor. Sağlık ve bakım hizmetleri kaygı verici bir durumda. Bakım emekçilerinin çalışma koşulları ve iş yükü artarken kadın ve göçmen emeği üzerinden belirlenen fiyatlar içler acısı Bakıma muhtaç hastalar, yaşlılar, engelliler ve çocuklar kötü muameleyle maruz bırakılıyor. Ortalık, utanç verici kötü muameleyle maruz kalanların hikâyeleriyle dolu.

Ne yapmalı?

Her insanın gelip geçeceği, bir gün ihtiyaç duyacağı bu bakım alanları, bütün insanlığın ortak değeridir. Bu alanlardaki hizmet ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinin birer parçası olmalıyız. Bu alanların piyasalaştırılmasına izin vermemeliyiz! Çalışanların insanca koşullarda hizmet verebilecekleri koşulları

yaratmalıyız. Bunun için yeterli eleman ve yeterli materyal istemeliyiz. Yaşlılarımızın yüreklerine de gündelik ihtiyaçlarına da cevap verecek yeterli zamanın oluşumunu sağlamalıyız. Herkese eşit, erişilebilir, sürdürülebilir sağlık ve bakım hizmeti sunulmalı. Yaşlı, hasta, engellilerimizin onurlu bir yaşam sürdürmeleri güvence altına alınmalıdır. Uygulanabilirlik sürekli bir denetimle takip edilmelidir. Bakım işlerinin evlerde kadının üzerinde bir yük olmaktan çıkarılmasına hizmet eden kurumların oluşumunu sağlamalıyız. Bu talepler elbette haklı ve gereklidir. Ancak bunları hayata geçirmek için daha somut adımlar da düşünmek zorundayız. Bakım emekçileri olarak örgütlenmek, sendikal mücadele içinde yer almak, sesimizi kamuoyuna duyurmak için medyayı ve sosyal medyayı kullanmak, alternatif bakım kooperatifleri modellerini tartışmak ve yerelde örnek uygulamalar geliştirilmesi mücadelemizin somut araçları olabilir. Bu talepleri toplumsal bir baskıya dönüştürecek mekanizmaları hep birlikte inşa etmeliyiz. Kadınların kendi kurtuluşlarının öznesi olmaları gerektiği fikri bugün bakım emekçileri için de geçerlidir. Unutmayalım ki bakım, hepimizin bir gün ihtiyaç duyacağı evrensel bir insan hakkıdır. Bugün bir başkasına sunamadığımız insani koşulları, yarın kendimize de sunamayız. Bu nedenle, bu akışı seyretmek yerine parçası olmak, hepimizin sorumluluğudur. Yarın sıra bize gelmeden bugün harekete geçmeliyiz.

Sınıf Örgütlenmesinde Öncelikler, Alanlar ve Araçlar -II

Oya Açıan

Sınıfın yapısıyla birlikte sınıf hareketi de tarihsel bir dönüşüm geçirdi.

İşçi sınıfının yapısı ve bileşimi bu kadar büyük değişimler yaşarken sınıf hareketinin aynı kaldığını söylemek mümkün değildir. Bu nedenle sınıf açısından varlık yokluk sorunu olan örgütlenme ve örgütlenme araçları söz konusu olduğunda şimdiye dek hiç söylenmemiş şeyler söylemeyecek, Amerika'yı yeniden keşfetmeye çalışmayacağız. Yalnızca bu değişim ve dönüşümü gözönüne alarak söyleyeceklerimizi 'zamanın ruhu'nun gerektirdiği bir hız, yoğunluk ve derinlikte işlemek gerektiğinin altını çiziceğiz. Bugün ortaya atılan birçok politika teknik olarak doğru olsa da toplumsal olarak karşılık bulmuyor. Ya da işçi sınıfını kapitalist sisteme bağlayan unsurlar yeterince tespit edilemiyor; 'yoksulluk-isyan' ikilisinin toplumsal davranışın belirleyici unsuru olduğu sanılıyor. "Yoksulluk varsa isyan da gelir" gibi düz bir mantık hükmünü yürütüyor.

Çünkü çeşitli tipteki örgütlenmeler bireylerin gündelik deneyimiyle yeterince ilişkililenmiyor, yaşanmışlıklarıyla bağ kurmuyor. Bireyin hayatına 'en fazla' nereden değmesi gerektiği üzerine kafa yorup bunun araçları üzerinde yoğunlaşmıyor. Hatta çoğunlukla bir noktadan temas etse bile sonrasında kendi doğrultusunda geçip gidiyor.

Bir kez daha sınıf çalışmamızdaki öncelikler

Yazımızın ikinci bölümünde sınıf içinde stratejik noktaların ve önceliklerin belirlenmesi, "sanayi havzaları"nda, "OSB"lerde, "Serbest Bölgeler"de sanayi havzalarının etrafında oluşan yeni işçi semtlerinde örgütlenmenin püf noktaları ve kullanacağımız araçlar üzerinde yoğunlaşacağız.

İşçi sınıfı içerisinde yürüteceğimiz çalışmada stratejik başlangıç noktalarımızın ve önceliklerimizin yeniden temellendirilerek belirlenmesi bugün ve gelecek açısından çok büyük önem taşır. Sınıf çalışmamızda önceliklerimizin belirlenmesi ne demektir? Bu, ilişki ağımızın zayıflığına ve yetersizliğine bakmadan gücümüzün, enerjimizin ve olanaklarımızın bu alanlara kanalize edilmesi anlamına gelir. Bu, sınıf içerisinde yükleneceğimiz temel çalışma halkalarının ve alanların belirlenerek o noktalarda yoğunlaşmamız demektir. Bunun yolu da işçi sınıfının ana gövdesini barındıran "sanayi

havzaları"nda, "OSB"lerde, "Serbest Bölgeler"de ve sanayi havzalarının etrafında oluşan yeni işçi semtlerinde örgütlenmekten geçmektedir. Burjuvazi, özellikle '80'li yılların başlarından itibaren bir bütün olarak girdiği yeniden yapılanma kulvarında sanayi alanında da önemli atılımlar yaparak yol aldı. Kent merkezlerindeki irili ufaklı sanayi bölgelerini/sahalarını kentin dışına taşıdı; üretim alanlarını kentlerin

dışında yalıtılmış birer getto haline getirip kendisine güvenli üretim bölgeleri oluşturma yoluna gitti. Metaların pazara daha çabuk ve az masrafla sürdürülmesi gibi avantajlar taşımakla birlikte kent merkezlerindeki fabrikalar ve sanayi bölgelerinde örgütlenen direnişlerin hem kolaylıkla diğer fabrika ve işkollarına sıçraması hem kent

Bugün ortaya atılan birçok politika teknik olarak doğru olsa da toplumsal olarak karşılık bulmuyor. Ya da işçi sınıfını kapitalist sisteme bağlayan unsurlar yeterince tespit edilemiyor; 'yoksulluk-isyan' ikilisinin toplumsal davranışın belirleyici unsuru olduğu sanılıyor. "Yoksulluk varsa isyan da gelir" gibi düz bir mantık hükmünü yürütüyor

yaşamının rutin akışını aksatması gibi handikapları ortadan kaldırma amacının payı büyüktür bu mekansal yeniden yapılanmada. Sanayinin bu mekansal yeniden yapılanmasının tamamlayıcı diğer adımını da kentlerin yeniden mekansal yeniden yapılanması oluşturdu.

Sanayinin kent merkezlerinin dışına itilmesi burjuvazinin gelecek on yılları gözönüne alarak attığı stratejik bir adımdır. Üretimin kaydırıldığı bu havzalar, burjuvazi tarafından adeta dikensiz gül bahçesi olarak tasarlanmaktaydı. Burjuvazi, sanayinin büyük bir hızla geliştiği bu bölgeleri teker teker serbest bölge statüsüne sokarak işçi sınıfının her türlü hak arama girişimini yasal anlamda da baştan engelleyerek yok etme yoluna gitti. Çünkü bu alanlarda esnek çalışma rejimlerinin katmerlisini, vergi avantajlarını, özel yasal düzenlemelerini tesis edebilmeleri hayli kolaydır.

"Serbest Bölge"ler

Burjuvazi serbest bölgelerde, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele kapasitesini, sendikalaşma, toplu sözleşme, grev gibi hak arama mekanizmalarını sınırlandırılabilenkte ya da tümüyle

ortadan kaldırılabilmektedir. İkinci olarak yasal çerçeveler sermaye lehine düzenlenmekte ve işçilerin meşru hak talepleri "yasal" yollarla engellenebilmektedir. Söylemeye bile gerek yok ki bu, burjuvazinin sınıfsal stratejisidir.

Hızlı sanayileşen bölgeleri "serbest bölge" ilan etmekteki amaçları, işçilerin hak arama mücadelesini (sendika, grev, dava açma gibi) daha başlamadan yasal yollarla ezmektir. Çünkü serbest bölgeler özel kurallara sahip alanlardır. Buralarda ayrıca ucuz altyapı imkanları, vergi indirimi, gümrük kolaylıkları gibi çok sayıda teşvikten yararlanma imkanı vardır. Bu yüzden patronlar fabrikalarını buralara kurmayı tercih ederler. İşçi sınıfı açısından en büyük dezavantajı ise bu özel bölgelerde kuralların işçi haklarını kısıtlayacak şekilde düzenlenmesidir.

Serbest bölgelerde özel kanunlar/kararnameler geçerlidir. Hakların askıya alınması ya da zorlaştırılabilmesi çok kolaydır. Toplu sözleşme hakkı kısıtlanıp grev yapmak engellenebilir. İşçi, "hakkımı arıyorum" dediğinde, ona "burada yasal olarak bunu yapamazsın, bölgenin kuralı bu" denir. Yani hak arama girişimi daha yola çıkmadan yasa tarafından engellenmiş olur. Dolayısıyla patronlar serbest bölgeleri, işçi haklarını bastırmak için "yasal bir kalkan" olarak kullanır.

İçlerinde yüz binlerce işçiyi barındıran devasa büyüklükteki bu sanayi havzaları adeta olağanüstü hal bölgeleri gibi tasarlanarak organize edilmiştir. Birçok sanayi bölgesinin etrafı yüksek duvarlar ve tel örgülerle çevrilerek kameralarla gözlenmektedir. Dahası, bu sanayi bölgelerinin giriş çıkışları da özel güvenlik, jandarma ve polis işbirliği üçgeniyle denetlenmektedir. Bölgedeki fabrikaların neredeyse tamamında işçilerin öğle paydoslarında bile dışarı çıkmaları yasaktır. Ulaşım, fabrika içlerinden kalkan servislerle sağlanmaktadır dolayısıyla bölgedeki diğer işçilerle temas olanağı minimuma indirilmiştir.

Sanayi havzalarında sanayinin bütün işkolları yer almaktadır. Özellikle uluslararası şirket ve tekeller bu havzalarda ciddi yatırımlar yapmışlardır. Havzalarda nitelikli işgücü, orta kalifiye ve kalifiye olmayan işgücü iç içedir.

Bu sanayi havzalarında hiçbir iş güvencesinin olmaması bölgedeki işçilerin sürekli iş değiştirmesini beraberinde getirmektedir. Fakat iş değiştirme yine aynı havzada gerçekleştiği için işçiler diğer birçok fabrikadaki sınıf kardeşleriyle ilişkilerini sürdürmeye devam edebilir. Bu durum, aynı bölgedeki birçok işçiye ve fabrikaya hızla ulaşılması anlamında da ciddi avantajlar sağlamaktadır. Bu özellikleri nedeniyle buralar sadece tek tek fabrika ya da tek bir sektör olarak değil farklı sektörleri içeren tek bir devasa fabrika (hiper fabrika) olarak düşünülüp ele alınmalıdır. Buralarda etkili bir devrimci örgütlenme başarılacak olursa, sadece belirli bir fabrika ya da sektörle de sınırlı kalmaksızın birçok sektörü kapsayacak şekilde burjuvaziye güçlü darbeler indirmek olanaklıdır.

Yeni işçi semtleri

Giderek kent dışında oluşan bu dev sanayi havzalarının çevresinde -klasik semt tanımının dışında- gün geçtikçe büyüyüp gelişmekte olan yeni işçi semtleri, daha doğrusu semt irisi yerleşim alanları, ilçeler doğmaktadır. Nasıl sınıf içerisinde öncelikli sektörlerden söz ediyorsak, semt çalışması derken de onu artık geleneksel semt çalışması ölçüleriyle düşünmemeliyiz. Özellikle de kent merkezlerinin uzağında OSB ve serbest bölgelerin yakınında kurulan semtler, bileşim ve barındırdığı potansiyeller bakımından belirgin farklılaşmalar geçirmiştir. Bileşim olarak görece daha homojenleşip işçi ağırlıklı bir yapı kazanırken kadın ve gençlik dinamiklerinin sorunları ve

Giderek kent dışında oluşan bu dev sanayi havzalarının çevresinde -klasik semt tanımının dışında- gün geçtikçe büyüyüp gelişmekte olan yeni işçi semtleri, daha doğrusu semt irisi yerleşim alanları doğmaktadır. Nasıl sınıf içerisinde öncelikli sektörlerden söz ediyorsak, semt çalışması derken de onu artık geleneksel semt çalışması ölçüleriyle düşünmemeliyiz

öncelikleri bakımından da eskiden farklı bir profil çizer.

Bu yerleşim birimlerinin görece daha homojen ve yoğun bir işçi bileşimi barındırma yanında ölçek olarak farklılaşması da '90'lı yıllarda hız

kazandı. Bunların çoğu ölçek olarak eski semtlerin birkaç katı büyüklüğe ulaşan, bu anlamda artık 'semt' olarak görülemeyecek, kendi içinde semtlere bölünmüş ilçelere dönüştü. İstanbul'da Kıraç ve Hadımköy'ü bu dönüşüme örnek olarak verebiliriz. Mesela şimdi bir ilçe olan Çayırova 1960'lı yıllardan itibaren esas olarak Çayırova Cam Fabrikası'nda çalışan işçilerin yerleşimine dayalı olarak gelişip büyümüştür. 1970'lerden itibaren çiğ gibi büyüyen Dilovası da aynı şekildedir.

Şimdilerde artık şehrin içinde kalan ve "kozmopolitleşen semtler" kategorisinde İstanbul'da Gültepe-Çeliklepe-Kuştepe hattını sayabiliriz. Bunlar 1960'lardan başlayarak o

zamanlar Zincirlikuyu-4. Levent hattında kurulu ilaç ve tekstil fabrikalarının işçilerine dayalı olarak kurulup gelişen semtlerdi. İzmir’de 1970’lerden sonra hızla gelişen Pınarbaşı, vb. örnekler, “çalacağı her 10 kapıdan belki bugünkü yoğunlukta olmasa bile en az 7-8’inin o civardaki birkaç fabrikanın işçisi olarak karşımıza çıktığı” semtler özelliğindedir.

işçi semtleriyle birlikte ele almak zorundayız. Mesela Hadımköy sanayi havzasındaki çalışma sadece Hadımköy’deki fabrikalarla sınırlı bir çalışma olarak ele alınamaz. Hadımköy sanayisinin etrafındaki işçi semtlerini sanayi havzasında yürüteceğimiz faaliyetle birlikte ele almayan bir faaliyet dört ayaklı bir masayı iki ayak üzerinde durdurmaya çalışmaya benzer.

toplama da asla sabit kalmaz, kalamaz.

Fizibilite çalışmasında bölgenin bilgisini toplamakla görevlendirilen ekibin ilk olarak bölgede hareket ederek hem bir ilk gözlem yapması hem de bölgedeki tüm fabrikaların isimlerini tek tek alması gerekir. Burada önemli olan sadece fabrika isimlerini almak değil içerden gözlem yapmak ve bölgenin havasını solumaktır. Elde edilen fabrika isimleri diğer taraftan internet üzerinden tek tek araştırılıp bölgedeki tüm fabrikaların ayrıntılı bir dökümü çıkarılmalı ve bu doküman fizibilite ekibinin gözlemlerinin de eklenmesiyle beraber dosya haline getirilerek bölgede çalışma yürütecek tüm aktivistler tarafından incelenmelidir. Peki, hazırlanacak dosyalar hangi verileri/bilgileri içermelidir?

Her alanda olduğu gibi bu alanda da sınıfsal ayrışma keskinleşerek kendisini göstermekte, bu bağlamda semtler de kendi içerisinde adeta ikiye ayrılmaktadır. Klasik semtler olarak ele aldığımız semtler daha çok kentlerin iç kısımlarında yer alan ve bileşim olarak da çok karma bir yapıya sahip olan yerlerdir. Buralarda yaşayan emekçiler bir bütünlük oluşturmamaktadır. Daha çok küçük dağınık işletmelerde, büro tipi işlerde, hizmet sektöründe çalışırlar. Çok küçük bir kısmı yeni oluşmakta olan sanayi havzalarında isdihdam edilmelerine rağmen bu, söz konusu semtlerin geneli açısından bir homojenliğe yol açmaz.

İstanbul’da Gülsuyu, Uğur Mumcu, Gazi ve Kartal’ın birçok bölgesi bu kapsama girer. Bu semtlerde çalışma da elbette bir yana bırakılamaz. Can alıcı olan öncelikleri doğru belirlemektir. Çünkü sınıf çelişkilerinin bu kadar keskinleştiği bir durumda artık genel bir semt kavramı veya semt çalışmasından söz edilemez.

Dahası, sınıfın yapısı ve bileşimi, burjuvazinin yeni emek rejimi dünle kıyaslanamayacak kadar farklılaştığı için işçi sınıfı çalışması derken onu

Gözlem, veri, nüfuz etme

Faaliyet yürütülecek bölge belirlendikten sonra fizibilite çalışması oldukça hızlı ve yoğunlaştırılmış bir çabayı gerektirir. Planlı-programlı ve süreklileşmiş biçimde yürütülecek bir çalışmanın önkoşulu bölgenin tüm bilgisinin en ince ayrıntısına kadar toplanması olmalıdır. Bu araştırmayı yürütecek olanların başında kuşkusuz o alan çalışmasını yürütecek kadro ve taraftarlar gelmelidir ama faaliyet yürütülecek alanın özgün özelliklerini daha derinlemesine ve bütünsel görebilecek deneyim ve bilgi sahibi bu anlamda ‘uzman’ unsurların da yer alması fizibilite çalışmasından beklenen yararın sağlanmasını kolaylaştırır. Şunun altı ise en başta çizilmelidir: Bu fizibilite çalışması sadece faaliyetin başlangıç döneminde yürütülen 3-4 gün ya da birkaç haftalık bir iş olarak görülmemeli, süreklilik kazanmış bir faaliyet olarak düşünülmelidir. Çünkü fizibilite çalışması, o bölgeye ilişkin politika ve taktiklerin belirlenmesinde veri oluşturacaktır. Bu yüzden fizibilite çalışması incelikli bir tarzda yürütülmeli ve hiçbir zaman “bittiği” düşünülmemelidir. Her şeyin alabildiğine ve büyük bir hızla değiştiği günümüzde bu türden veri

Pilot bölgeler

Bölgede ağırlıkta olan sektörün hangisi olduğunun tespiti, büyük-orta ve küçük ölçekli fabrikaların sayılarına göre ayrıştırılması, bölgedeki en büyük fabrikaların belirlenmesi, bu fabrikaların farklı bölgelerde ve şehirlerde üretim yaptığı işletme ve fabrikaların olup olmadığı -varsa yerlerinin belirlenmesi-, fason bağlantıları, emperyalist tekellerle bağlantıları -tedarik zincirinde kapladığı yer-, işçi sayısı, ürünlerin nerelere pazarlandığı, anonim şirket mi yoksa limited şirket mi olduğunun netleştirilmesi -sendikalaşma mücadelesi açısından-, üretim sistemi, yıllık kâr oranı, vardiya usulü çalışıp çalışmadığı -vardiyalı değilse çalışma saatleri-, fabrikanın kısa tarihçesi vb.

İkinci olarak, bölgedeki işçilerin çalışma koşulları, en fazla rahatsız oldukları ve tepki gösterdikleri sorun ve uygulamalar, yoğun olarak oturdukları semt ve bölgeler, servis kalkış saatleri, servislerin fabrika içinden mi yoksa dışından mı kalktığı, işçilerin hangi noktalardan servislere binip indikleri, servis aracının hangi güzergâhı izlediği... İşçilerin nereli oldukları, yaş ortalamaları, Kürt ve göçmen işçi yoğunluğu, ağırlıklı olarak hangi siyasal görüşe sahip oldukları, kaç saat çalıştıkları...

Bölgedeki sendikacı fabrikaların tespiti, bölgede kaç direniş ve sendikalaşma girişimi yaşanmış, yaşanmışsa sonuçları ve işçiler üzerinde bıraktığı etkileri vb. ne olmuş konularında veri toplanması çalışmanın seyri açısından olmazsa olmazlardandır.

Fabrikanın üretimde olan kaç şubesinin olduğu, nerelere üretim yaptığı, üretimin hangi aylarda yoğunlaştığı, kaç taşeronla çalıştıkları, müdür, yönetici ve ustabaşlarının ev adresleri, öncü işçi ve demokrat işçilerin tespiti, vb. konularında da mutlaka veri toplanmalıdır.

Bilgi toplamanın yöntemlerinden biri olarak şunu belirtip geçelim: Bu tip sanayi havzalarında çay ocakları, mini cafeler, yemekhaneler ve kahveler bulunur. Bu işletmelerin sahipleri bölgeyle ilgili ayrıntılı bilgilere sahiptirler, oralarda zaman geçirerek içerden bilgi toplanabilir. Bu çay ocakları işçilerin yoğun olarak uğradıkları, sohbet ettikleri mekanlardır. Sadece buralardaki sohbetlere kulak misafiri olduğunda bile oldukça zengin bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu biraz da aktivistin sosyal becerisine, ilişki kurma tutkusuna bağlıdır.

İşçi sınıfı içinde çalışma yürütürken hiçbir emeği ve çabayı küçümseyip görmezden gelemez -gerçi bu bütün örgütlenme faaliyetleri için böyledir. Kolektivizm bir bilinç ve gelecek vizyonudur. Sadece belli bireylerde, örgütlerde, kesimlerde içerili olamaz

Servislerden ev ziyaretlerine

Fabrika önünden kalkan servislerin şoförleriyle diyalog kurulması da bir zincirin halkalarını ilerletmek anlamına gelebilir. Servis şoförleri işçilerin çıkışını beklerken zaman geçirmek için meşgale ararlar ve bu sırada sohbete oldukça açıktırlar. Servis şoförleriyle geliştirilecek 'işlevli' diyaloglar sayesinde servislere binme olanağı yakalanabilir. Bu hem işçilerle servis içinde sohbet olanağı hem de işçilerin hangi duraklarda indikleri bilgisine ulaşmamızı sağlayacaktır. Belki ilk

elde sonuç alıcı olmayabilir. Ama bu göz aşinalığı zamanla "verimli" sohbetlere dönüştürülebilir.

Servislere bin(ebil)me işi tek başına durakların tespiti ve servis içindeki sohbetle sınırlanmamalı. Bundan da önemlisi, bu olanağın bize işçilerin evlerini öğrenme fırsatı verecek olmasıdır. İşçiyle belli bir diyalog yakalayıp kendini eve davet ettirmeyi başarabilirsen, sokaktaki ya da çay ocağındaki muhabbetten daha fazlası serilir önümüze. Ev sadece işçiler için değil herkes için kalkanların bir yana bırakıldığı, daha samimi ve gerilimsiz olunan ortamdır. Herkes daha alıcı daha önyargısızdır.

Bu havzalarda çalışma yürüten ve bu konuda birikime sahip olan sendikal uzmanların ve akademisyenlerin araştırma ve deneyimlerinden de yararlanılmalıdır. Bu çalışma çerçevesinde edinilen tüm bilgi ve olumlu/olumsuz deneyimlerin bir bilgi havuzunda toplanarak arşivlenmesi, bizden sonra çalışma yürütecek yoldaşlar açısından nasıl merkezi bir yerde durduğu kavranarak/görülerek kesinlikle ihmal edilmemesi gereken merkezi bir görevdir.

Sanayi havzalarında "Havza Meclisleri"

İşçi sınıfı içinde çalışma yürütürken hiçbir emeği ve çabayı küçümseyip görmezden gelemez -gerçi bu bütün örgütlenme faaliyetleri için böyledir. Kolektivizm bir bilinç ve gelecek vizyonudur. Sadece belli bireylerde, örgütlerde, kesimlerde içerili olamaz. Bütün bunların sınıf mücadelesinin ivmesinin yükseltilmesinde eylemiyle de görünür hale gelecek ve bu çabayı büyütecek her dirhem emeğe ve kendini katmaya ihtiyaç vardır. Havzalarda faaliyet yürütürken de bunun sadece bizim sorumluluğumuz ve yönelimimiz olmadığını

unutmamalıyız. Çalışmayı ileriye taşıyacak her birikim ve çaba çok değerlidir.

Havzalarda oluşturulacak meclisler de bu yaklaşımla inşa edilmelidir. Bu meclisler bileşim olarak en geniş kurum ve örgütlülükleri, hatta kişileri kapsayacak genişlikte ve esneklikte olmalıdır. Bu meclisler içerisinde, bölgedeki örgütlülükler yanında işçi sınıfının çıkarlarını savunan demokrat muhtarlar ve azalar, okullardaki demokrat-devrimci öğretmenler, hastanelerdeki demokrat doktor ve sağlık personeli, köy dernekleri ve çeşitli meslek odaları ve kitle örgütlerinin temsilcileri, sendikalar, demokrat bağımsız yapılar da yer alacaktır.

Böylesi havza meclisleri, sadece siyasal yapılarla örgütlenen ortak eylem ve etkinliklerin realize edildiği yapılar olarak düşünülmemelidir. Onların işlevlerini buna daraltmak oynayabilecekleri misyonu alabildiğine sığ ve dar kavramak anlamına gelmez kurulabilmelerini bile imkansızlaştırır. Süregiden darlığın dışına çıkarak en geniş kapsama hedefiyle hareket etmelidir. Süreklilik kadar kapsama kapasitesini sürekli büyütme de temel önemdedir.

Havza meclisleri, ortak etkinlikler, seminerler, düzenli toplantılar, basın açıklamaları, bildiri ve afiş çalışmaları, havzada yerel sorunları ve gündemleri içeren düzenli yerel yayın çıkarılması, işçilerin ailelerini de kapsayan piknikler, spor turnuvaları vb. etkinlikleri ve araçlarıyla kendisini tüm sanayi havzasında ve bölgede hissettirmelidir.

İşyeri Komiteleri: En geniş işçi denizinin çapaları

Sanayi havzaları ve tek tek üretim birimlerindeki örgütlenme faaliyetlerimiz sırasında olabildiğince çok sayıda parti hücre ve komitesi örgütlenme temel hedefine bağlı olarak esas alacağımız taban/kitle örgütlenmesi biçimlerinin başında işyeri komiteleri gelir. Bunlar fabrika ve işyerlerinde sınıfı ve sınıf hareketini devrimci sınıf sendikacılığı çizgisinde örgütleyip yönetmeyi hedefleyen yönetici organlar/birimlerdir. İşçi sınıfı çalışmamızda, işyeri komiteleri zaten öncelikle bu amaçla kurulur. Fakat sınıfın örgütlenme ve mücadeleye fazlasıyla aç kesimlerinin -biz de içinde olmak üzere- sınıfı örgütlemek diye bir "derdi" olanların tutkuları değilse de nesnellikleri açısından hemen nüfuz edilip yanıt alınabilecek durumda olmadıkları gerçeğini de gözardı etmemek gerekir. Hem aceleci ve sabırsız olmalıyız hem de hemen sonuç almaya odaklı olmayan bir esneklik ve serinkanlılıkla hareket etmeliyiz.

İşyeri komiteleri başta gelmek üzere taban örgütlenmesinin bütün biçimlerinin en önemli misyonu, sınıfın her bireyinin özneleşmesinin aracı olarak iş görmektir. Bunu onların misyonunun başına yazmalıyız

İşyeri komiteleri başta gelmek üzere taban örgütlenmesinin bütün biçimlerinin en önemli misyonu, sınıfın her bireyinin özneleşmesinin aracı olarak iş görmektir. Bunu onların misyonunun başına yazmalıyız.

Sözgelimi, sınıfın kaderini belirleyen asgari ücret gibi temel meseleler patronlar ve içi boşalmış sendikacıların insafına terk edilmemelidir. Patronların çıkarlarının bekçisi olan devletin domine ettiği bir asgari ücret masasından işçi sınıfı ve emekçiler lehine hiçbir şey çıkmaz. Dolayısıyla, işçi sınıfı bu konuda sermayenin hizmetkarı devletin aradan çıkmasını isteyerek patronların karşısına tabandan kendisinin seçtiği temsilcilerinin çıkması talebini ileri sürmeli ve bunda ısrarlı olmalıdır.

İşçi meclislerinin, "kuruldukları fabrika ve işyerlerinde sınıfı ve sınıf hareketini devrimci/mücadeleci sınıf sendikacılığı çizgisinde örgütleyip yönetmeyi hedefleyen yönetici organlar/birimler olarak" tanımlanması, onların kuruluş amaçlarını ve oynamaları gereken rolü net bir biçimde ortaya koymanın yanında sınıf örgütlenmesinin diğer biçimlerinden farkını da içerir. Sözgelimi Grev Komiteleri, Dayanışma Komiteleri, Sendikal Örgütlenme Komiteleri vb. gibi sınıf örgütlenmesinin diğer biçimlerinden farklı olarak bu organlar, o alandaki hareketin bütünü -sınıfın etkileyebildikleri tüm güçlerini- proletaryanın bağımsız devrimci sınıf sendikacılığı çizgisinde örgütleyip geliştirmeyi hedefleyen yönetici organlardır.

İşçi meclisleri, öncü örgütlenme ilişkilerinde örgütsel konum açısından da örgütlü sınıf çalışmasının doğrudan yönetimi altında çalışan, dolayısıyla ancak onun çizgisini, politikalarını ve disiplinini benimsemiş öncü işçilerin katılabilecekleri hücreler, birim ve komitelerinden farklı olarak sınıfına bağlı, dürüst ve güvenilir öncü işçilerden oluşan daha esnek ve kapsayıcı birimlerdir. 'Örgütü çevreleyen örgütler ağı' kapsamında bazıları birinci -yerel özellikler, bileşiminin bilinç düzeyi vb. etkenlere bağlı olarak- bazıları da ikinci halkada yer alırlar. Öncü, sınıf hareketini bu kapsayıcı öncü/yönetici birimler aracılığıyla etkileyip kendi stratejik ve taktik politikaları doğrultusunda yönlendirmeye çalışır. Ancak o bu etkiyi, işçi kurulları içinde yer alan üye ya da sempatizan öncü işçi kadroları aracılığıyla/onlar üzerinden, onların hem kurullar hem de işçi kitlesi üzerindeki manevi-politik etki ve saygınlığına dayalı olarak sağlamaya çalışır. Dolayısıyla örgütlü sınıf çalışmasının kurullarla olan ilişkisi (örgütsel açıdan) doğrudan değil dolaylıdır. Öncüye dolaysızca bağlı hücreler, komiteler, organlar ve üyelerle olan ilişkilerindeki gibi gerektiğinde direktif de verebileceği bir emir kumanda ilişkisi şeklinde değil iknaya, pratik içinde oluşmuş güvene, saygınlık ve manevi otoriteye dayalı bir etkileme çabası sınırları içindedir. Bu bağlamda, o sanayi havzasında çalışan, işçi çevresi tarafından sevilen, sayılan ve çalıştığı sanayi

havzasında işçilerin sorunlarına çözüm üretmek isteyen her işçi mecliste yer alabilmelidir. İşçi meclisi din, dil, ırk, mezhep ayrımı yapmadan, bulunduğu bölgede tüm işçilerin ortak sorunlarını çözmeye yönünde çalışmalarda bulunur. Temel ilkesi, sınıfın genel çıkarlarını gözetmektir. Dolayısıyla işçi meclisleri -özellikle OSB'ler ve sanayi havzalarında örgütlenenler- sektör farklılığı başta olmak üzere sınıfı parçalamaya/gücünü bölmeye yönelik ayrımları umursamadan en geniş işçi çevrelerini bir araya getirme yeteneğine ve esnekliğine sahip olabilmelidir. İşçi meclisleri, tabanındaki her işçinin bütün yaşamına nüfuz etme kabiliyetine sahip olmalı, altlara doğru saçaklanabilecek bir bilinç açıklığına ve dinamizme sahip olmalıdır.

"Havza Meclisleri": Aşağıdan yukarıya örgütlenen yönetici organ

Havza meclisleri, işyeri meclisleri üzerinde yükselen, bu meclislerin temsilcilerinden oluşan -bu anlamda, tabandan bireysel katılımların ancak istisnai durumlarda mümkün olabildiği-, havza genelindeki ortak sorunlara ilişkin merkezi sendikal politika ve taktikler belirleyen üst yönetici organlar olarak düşünülmelidir. Havza meclisleriyle

tabandaki işçi kitleleri arasındaki bağlantıyı (ara halka) işçi kurulları sağlar.

Konseyler, işçi meclislerine kıyasla daha illegal ve daha sıkı örgütlenmelerdir. Zaten faaliyetlerde ve önderlikte sürekliliğin sağlanması yanında deneyimli öncü işçilerin korunabilmesi için de bu şekilde örgütlenmelidirler.

İşyeri meclisleri gibi havza meclisleri de yukardan aşağıya -yani partiden kitlelere- doğru değil aşağıdan yukarıya -yani sınıfın içinden partiye- doğru örgütlenmenin, bu anlamda 'tabandan örgütlenmenin' biçimlerinden biridir.

Havzada bulunan değişik sektör ve fabrikaların meclisleri tarafından seçilmiş temsilcilerden oluşan havza meclisleri belirli aralıklarla düzenli toplantılar yaparak ortak sorunlar ve çözüm önerileri üzerine tartışıp ortak hareket noktalarını belirleyerek kampanyalar, eylemler, çeşitli etkinlikler, piknikler, spor turnuvaları, eğitim seminerleri düzenlemeleri sınıfın bu denli parçalara ayrıldığı bugünkü durumda üstünden atlanılmaması gereken bir zorunluluk olarak görülmelidir.

Emeğin Yumruğu: İşçi sınıfının gücünü göstermek

Birçok fabrikada ve OSB'lerde "özel güvenlik" adı altında örgütlenen patron fedailiği, teknoloji destekli baskı ve gözetim mekanizmaları, işsizlik korkusu ve keyfi işten çıkarmaların yaygınlığı, hedefli ve sistemli olarak uygulanan baskı ve yıldırma politikaları işçi sınıfında da yoğun bir çaresizlik ve güçsüzlük duygusu, korku ve paralizasyon yaratıyor; mücadele isteği ve yönelimlerinin önünü tıkkıyor, yılgınlık ve teslimiyet eğilimlerinin genişlemiş biçimde kendini üretmesine süreklilik kazandırıyor. İşte Emeğin Yumruğu (EY) sınıfın mevcut durumu ve ruh halinin bu ikili karakteri üzerine oturan, çıkışını öncelikle bu güncel gerçeklikten alan stratejik bir politikadır. Sınıfı sindirmeye ve pasif halde tutmaya yönelik saldırıların, keyfilik, sermaye terörünün yarattığı öfke ve tepki birikimine akacak bir kanal açarak ona militan bir form ve hedef bilinci kazandırmakla kalmayıp sınıfın geniş kitlelerine de cesaret ve

itilim kazandıracak bir yapıya ve işleve sahiptir.

Nedir Emeğin Yumruğu, hangi ihtiyacın ürünü olarak ortaya atılmıştır? Azıllı sınıf düşmanlarını, patron fedailerini, grev kırıcıları, taşeron örgütlenmeleri ile kadın işçilere sarkıntılık eden cinsel tacizcileri cezalandırmak amacıyla sınıfın şiddetini örgütleyip harekete geçirmeyi hedefleyen bu politika, üzerindeki ezikliği ve sinikliği atabilmesi için gücünü tanımaya bugün belki her zamankinden daha fazla ihtiyacı olan sınıfı dinamize edebilmek için 2004'te ortaya atılmış bir politikadır. Fakat sadece bundan ve bugüne özgü militan bir biçim önerisinden ibaret değildir. EY, sınıf hareketine her aşamada militan bir ruh ve yönelim kazandırma perspektif ve arayışının somut bir ifadesidir ve bu özelliği nedeniyle de sınıf çalışmamız açısından ayırdedici bir karaktere sahiptir.

Emeğin Yumruğu (EY) sınıfın mevcut durumu ve ruh halinin bu ikili karakteri üzerine oturan, çıkışını öncelikle bu güncel gerçeklikten alan stratejik bir politikadır. Sınıfı sindirmeye ve pasif halde tutmaya yönelik saldırıların, keyfilik, sermaye terörünün yarattığı öfke ve tepki birikimine akacak bir kanal açarak ona militan bir form ve hedef bilinci kazandırmakla kalmayıp sınıfın geniş kitlelerine de cesaret ve itilim kazandıracak bir yapıya ve işleve sahiptir

EY'in yaşama geçirilmesiyle özellikle organize sanayi bölgeleri ile küçük ve orta boy işletmelerin yoğun olduğu sanayi havzalarında sınıf hareketine militan bir kulvar açılmakla kalmayacak, en başta genç işçilerin gözünde komünistlerin bir çekim merkezi haline gelmesini kolaylaştırarak, güç toplama ve kitleselleşme olanaklarını genişletecektir.

Havzalarda mafya tarzı patron beslemelerinin en ufak bir hareketlilikte tasmalarından çözülmesi, faşist ve gerici güçlerin bu bölgelerde giderek yoğunlaşması, (sanayi havzalarındaki camilerde özel örgütlenmelere gün geçtikçe hız veren gerici-dinci yapılar buralarda giderek kökleşmektedir) özel güvenliklerin polisiye yetiştirilmesi, fabrika müdürlerinin özellikle asker emeklilerinden devşirilmesi, grevlerde yaygın şekilde kullanılan grev kırıcılar, tacize uğrayan kadın işçiler, ölümüne saldırıya uğrayan öncü işçiler vb. vb... Bunların üzerinden atlayarak havzalarda sınıf çalışması yürütmeye çalışmak -dün de çok zordu fakat bugün- neredeyse olanaksızdır.

Diğer taraftan, özgücüne güvensizleşen, yanındaki sınıf kardeşi kadın işçiye ustabaşı veya müdür tarafından gözünün önünde yapılan tacize bile ses çıkaramayan genç işçi kuşağına sınıfın yumruğunun örnekleri gösterilmelidir.

Emeğin yumruğu, çalışma yürütülen havzada esas olarak öncü işçiler tarafından kitlesel uygulanmalı ve bunun örgütlenmesine kafa yorulmalıdır. Fakat bunun olmadığı yerde, ustabaşı veya müdür tarafından tacize uğrayan bir kadın işçinin hesabı kendi özgüçlerimiz tarafından da sorulmalıdır. İşçi sınıfının onuru ancak böylesi saldırılara sessiz kalmayarak, saldırganların, işçi düşmanlarının yaptıklarının yanlarına kalmayacağı gösterilerek yapılabilir.

Sosyalizmin çekim gücünün 1989 çöküşü sonrası dibe vurmasının nedenleri arasında Troçkizmin de bir parçası olduğu anti-komünist propagandanın 1950'lerin Soğuk Savaş yıllarından itibaren yürüttüğü çok yönlü sistematik kampanyanın rolü çok vurgulanır. Buna karşın, 'ideolojik etken' üst başlığı altında aynı kategoride değerlendirebileceğimiz sosyalizmin özü ve ruhuyla çelişen çarpık "sosyalizm propagandası"nın olumsuz rolü üzerinde neredeyse hiç durulmaz.

Düşünebiliyor musunuz, Türkiye solunda sosyalizm uzun yıllar çalışmanın yüceltildiği bir sistem olarak tanıtılmıştır. Marx'ın "insanın özünü oluşturan etkinlik" olarak tanımladığı üretim sürecinde harcanan emek, kapitalizme özgü mantıkla ekonomik bir kategori ve değer ölçütüne indirgenip "Emek en

Düşünebiliyor musunuz, Türkiye solunda sosyalizm uzun yıllar çalışmanın yüceltildiği bir sistem olarak tanıtılmıştır. Marx'ın "insanın özünü oluşturan etkinlik" olarak tanımladığı üretim sürecinde harcanan emek, kapitalizme özgü mantıkla ekonomik bir kategori ve değer ölçütüne indirgenip "Emek en yüce değerdir" şeklinde bir slogan bayraklaştırılabilmiştir!!! Halbuki Marx ve Marksizm için mesele emeğin değerini yükseltmek hatta özgürleştirmek değil onu kaldırmaktır

yüce değerdir" şeklinde bir slogan bayraklaştırılabilmiştir!!! Halbuki Marx ve Marksizm için mesele emeğin değerini yükseltmek hatta özgürleştirmek değil onu kaldırmaktır.

Sosyalizmi tanımlamanın çok uzağındaki bu sloganın gerisinde onu asıl olarak sanayileşme temelinde ekonomik kalkınma hamlesine

indirgeyen tek yanlı, sığ ve çarpık bir sosyalizm kavrayışı yatar. 20. yüzyıldaki inşa pratiklerinin deformasyonuna giden yolu açan temel sapmalardan biri de budur zaten.

Toplumun temel ihtiyaçlarının dahi karşılanmadığı koşullarda Engels'in "eski çirkef" olarak tanımladığı sınıfsal boğazlaşmaların zeminini ortadan kaldırabilmek için üretimi çoğaltıp üretici güçleri geliştirmenin zorunluluğu ile sosyalizmi çalışmaya, üretime, sanayileşmeye indirgemek arasındaki niteliksel fark açık olsa gerektir. Bu ikisi arasındaki sınır doğru yerden çekilmediği taktirde -tabii ki o kaymadan kaynaklanan başka sonuçlar yanında başka olumsuz etken ve dinamiklerin de devreye girmesinin toplam sonucu olarak- sosyalizmin özüne yabancılaşp süreç içinde sosyalizm olmaktan çıkması bir bakıma kaçınılmaz hale gelir.

Marx emeği üretim ilişkilerinden soyutlayarak ele almaz hiçbir zaman. Ona mutlak bir değer atfetmez. Başka bir anlatımla, Marx'ta ve Marksizm de sistemler üstü 'mutlak' bir emek anlayışı ve buna dayalı bir yüceltme yoktur. O, kapitalizm çözümlemesi sırasında emeği kapitalist üretim ilişkileri bağlamında ele alır ve emek-değer çözümlemesinde onu kapitalist sömürüyü açıklamanın temeli olarak kullanır. Metaları üretmek için gerekli emek-zaman ile kârın kaynağı olan artı-değeri üreten emek-zaman arasındaki farkı göstererek sömürünün nasıl gerçekleştiğini serimler.

Kapitalizm koşullarında bu süreç aynı zamanda emekçinin kendi emeğinin ürününe ve çalışmaya yabancılaştığı bir süreçtir. Kapitalizmde çalışma emekçi için yaşayabilmek için katlanmak zorunda kaldığı fiziken ve ruhen tüketici bir angarya haline alır. Marksizm bu nedenle "meta olarak emek/yabancılaşmış emek" ile "özgürleşmiş emek" arasında ayırım yapar. Bu ayırım tam da kapitalizm ile sosyalizm arasındaki niteliksel farkı ifade eder.

Emeği yücelttiğini zannedenler aynı zamanda çalışmayı yüceltmektedirler. Halbuki emek için geçerli diyalektik

Sosyalizm İnsanlığa

tarihselci yaklaşım çalışma (üretim) için de geçerlidir. Marx çalışmayı hiçbir zaman salt iktisadi bir üretim faaliyeti olarak görmez. Tam tersine onu "insanın temel güçlerinin gelişimi, doğal ve toplumsal var oluşunun dışı vurumu" olarak tanımlar. Tıpkı emek gibi çalışma da

kapitalizmde başka anlam taşıyan komünizm ile onun başlangıç evresi olan sosyalizmde tamamen başka. Üstelik komünist toplumda çalışma/üretim, insanın yaşayabilmek için katlanmak zorunda kaldığı bir angarya olmaktan çıkmakla kalmaz kendisini istediği yönde geliştirip gerçekleştirebileceği özgür yaşamının keyif verici etkinliklerinden biri haline alır. Marx, birbirine taban tabana zıt bu iki çalışma biçimi arasındaki özsel farkı şöyle etkileyici bir tarzda özetler:

"İnsan için kişiliğinin belirtisi olan emek (iş, çalışma), işçi için geçinme aracından başka bir şey değildir. O fizik özne olarak varlığını ancak işçi niteliği ile sürdürebilir (yani kapitalizm koşullarında yaşamayı sürdürebilmek için çalışmak zorunda olan ücretli işçi olarak -nba) yoksa doğanın sunduğu geçim araçlarından

(1) Lenin, "Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı, Sol Yayınları, Yedinci Baskı, sf. 106

Ne Vad ediyor?

H. Selim Açıan

doğrudan doğruya yararlanabilme olanağına sahip insan niteliği ile (yani çalışmanın/üretim/işin bir mecburiyet olarak değil insanın kendisini gerçekleştirdiği özgür etkinlik halini aldığı komünist toplumdaki haliyle -nba) değil.”

(Marx, 1844 *El Yazmaları*, sf. 64, abç, Sol Yayınları, birinci baskı 1976)

Çalışmanın iki sistemdeki bu farkından hareketle asıl temel sorumuz olan “sosyalizme dayanıklılık ve süreklilik kazandıracak temel dinamik ne olabilir” sorusunun yanıtını aramaya dönecek olursak kanımca bunlardan ilkinin, sosyalist inşa ilerledikçe bu farklılığı hissedilir/yaşanır bir gerçeklik haline dönüştürmekte bulabiliriz.

Sisteme yabancılaşmanın akıl almaz boyutlar kazanması

20. yüzyıldaki sosyalizmi inşa pratiklerinin hepsine esin kaynağı olmuş Sovyetler Birliği’nde revizyonist yozlaşma sürecine ilişkin istisnasız her kaynağın bir biçimde dile getirip teslim ettiği bir gerçek çıkar sürekli karşımıza: Çalışmadan kaçma, kaytarma, sorumsuzluk,

üretim ve sonuçlarına kayıtsızlık.

Düşünün ki, 1980’lere gelindiğinde sadece hasat zamanı biçerdöverlerin biçtiği tanelerin çuvallara doldurulması sırasında milyonlarca ton tahıl dikkatsizlik ve özensizlikten yerlere saçılıp ziyan olur. Buna bir de depolama ve nakliye sorunları, tam da hasat zamanı yaşanan biçerdöver arızaları eklenince yıllık toplam ürün kaybı 50 milyon tona çıkar. SBKP’nin 1986’da yapılan 27. Kongre’sindeki konuşmasında Gorbaçov veriyor bu rakamı. Bu miktar Afrika kıtasının bir yıllık tahıl tüketimine ya da Kanada’nın tüm yıllık hasadına eşit. İşe ve sonuçlarına kayıtsızlık o boyutta.

Üstelik bu sadece tek bir alandan verdiğimiz tek bir örnek. Ekonominin ve toplumsal hayatın değişik alanlarından verilebilecek benzer örnekler saymakla bitmez. Çalışmaya kayıtsızlık ve kaytarmanın nasıl genelleşmiş bir tutum haline geldiğini şu alıntıdan görmek mümkün:

“... Stalin’in ölümünden sonra başlayan ve Brejnev’le devam eden kitlelerin depolitizasyonu, 70’lerle birlikte iyice rahatlatma ve gevşeme kitlelerin sisteme inançlarını azaltmış, yozlaşma, çalışmadan gelir elde etme, devleti sömürme vb kanserli bir ur gibi her yana yayılmıştı. Rakamlarla anlatmak gerekirse **Stalin döneminde yıllık yüzde 35’lere varan büyüme oranı, 80’lerin ortasında yıllık yüzde 2’ye kadar gerilemişti. Burada asıl önemli olan ekonomiden çok ahlaki yozlaşmıydı.**

“Stalin kötüydü, dediler bana. Fakat Brejnev bazı açılardan Stalin’den daha da kötüydü. Stalin insanları öldürüyordu. Fakat Brejnev onların ruhlarını öldürdü. Brejnev yönetiminde insanlar nasıl yaşadığını unuttular. Nasıl çalışıldığını unuttukları gibi. Stalin zamanında insanlar hiç değilse gelecek için yaşıyordu; kamplardaki tutuklular bile. Brejnev zamanında geçmiş için mi yoksa gelecek için mi yaşıyorlar umurlarında değildi. Ateşleri söndü. İstedikleri biraz yemek, içmek ve çalmaktı. (...) Brejnev döneminin başlangıcını hatırlıyorum. O zaman konuşmaktan ve fikrimizi

alenen söylemekten korkmazdık. Yıldan yıla insanların konuşmaktan korkar hale gelişini izledim. Ve konuşmaktan nefret ettiler. Neydi korktukları? Terfi ettirilmeyecekleri, kendilerine bir apartman dairesi tahsis edilmeyeceği, ülke dışına seyahat izni alamayacakları, ya da entellektüellerin çalışmalarını yayınlama imkanı bulamayacakları, hatta teknik bir raporun bile yayınlanmasının bir hayli geciktireceği; ayrıca çocuklar için de hayatın zorlaştırılacağı. Maddi yaşam koşulları iyiye gitti, ama öyle bir şekilde ki, hakkın olanı almak istiyorsan itaat etmek durumundaydın. (...) **Yetmişlerin sonlarında çürüme iyice yerleşti.** Dev bir ‘iş yavaşlatma’ gelişti. Bu gelişme kentlere, sanayiye, en prestijli, nükleer enerji santralleri gibi en büyük övünç kaynağı olan tesislere kadar yayıldı. Sovyetler Birliği insanları kurallara göre çalışmaya başladı. Yani mümkün olduğunca, **neredeyse hiç çalışmadılar.** Cezasız kurtulabilecekleri her şeyi yaptılar -ya da yapmadılar. Kendi küçük şeflerinden şikayet edip başları eğik gezdiler. Kendi geçim felaketlerini elden geldiğince az eziyetle atlatmaya çalıştılar ve sistemi, kendi çıkarlarına kullanabildikleri zamanlar ferahlama duydular.” (Stalin yoldaşı “canı” olarak tanımlayacak kadar fanatik bir Stalin düşmanı olan, uzun yıllar Troçkist New Left Review’un yayın yönetmenliğini yapmış Anthony Barnett’ten aktaran Ahmet Açıan, *Sovyetler’de Özgürlük*, 6 Mayıs 2021 Görüş21, abç <https://gorus21.com/sovyetlerde-ozgurluk/>)

Bu noktada bir durup düşünelim: 1930’larda sadece sanayileşme

Kapitalizmde çalışma emekçi için yaşayabilmek için katlanmak zorunda kaldığı fiziken ve ruhen tüketici bir angarya halini alır. Marksizm bu nedenle “meta olarak emek/ yabancılaşmış emek” ile “özgürleşmiş emek” arasında ayırım yapar. Bu ayırım tam da kapitalizm ile sosyalizm arasındaki niteliksel farkı ifade eder

hamleleriyle sınırlı kalmayıp hayatın her alanında herbiri birbirinden etkileyici gelişmelerin kaydedildiği yılların çalışma kültürü, yaratıcılık ve fedakarlık örnekleriyle kıyaslandığı zaman 1960'ların ortalarında başlayarak 1970'lerde akıl almaz boyutlar kazanan bu yozlaşma arasında taban tabana bir zıtlık yok mudur?.. Dolayısıyla çalışmaya karşı tutum, daha doğrusu sistemi benimseyip sahiplenme bakımından biz bunların hangisini sosyalizmin amacına ve ruhuna uygun görebiliriz?..

Bu noktada yine Marx'a kulak verelim:

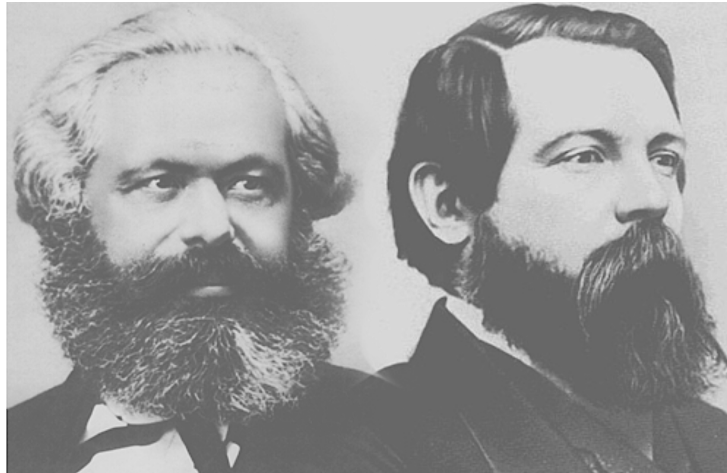
“...Peki, emeğin yabancılaşmasını ne oluşturur? Bir kere emek işçiye **dışsaldır** (açM), yani işçinin işsel doğasına ait değildir. Bu nedenle işçi çalışırken kendisini onaylamaz, reddeder. Kendisinden hoşnut olmaz, mutsuzluk duyar. Fiziksel ve zihinsel enerjisini özgürce geliştirmez, fakat bedenini eskitir, zihnini köreltir. Onun için işçi, ancak mesai dışında kendisini kendinde hissederek, çalışırken kendini kendi dışında hisseder. Çalışmadığı zaman kendindedir, çalışırken kendinde değildir. Bundan ötürü, çalışması gönüllü değil, fakat cebridir, **zora dayalı çalışmadır** (açM). Öyleyse çalışması bir ihtiyacın karşılanması değildir. Çalışması, çalışma ihtiyacının dışındaki ihtiyaçları karşılamamanın bir **aracıdır**.(açM)

Emeğin (bu -nba) yabancı karakteri, fiziksel ya da başka bir zorlama ortadan kalkar kalkmaz çalışmaktan veba gibi kaçılması olgusunda açıkça görünür. Dışsal emek, yani insanın yabancılaştığı emek, kendini kurban etmedir, çile çekmedir. Son olarak, emeğin işçiye dışsal karakteri, emeğin işçinin kendisine değil, fakat başkasına ait olmasında, işçinin çalışırken kendisine değil, fakat başkasına ait olmasında görünür (...) (abç)

Bütün bunların sonucunda insan (işçi) ancak yemek, içmek, çoğalmak gibi hayvansal işlevlerinde, bir de olsa olsa barınma, giyinme gibi faaliyetlerde kendisini özgürce etkin hissedebilir. İnsani işlevlerinde ise

Marx çalışmayı hiçbir zaman salt iktisadi bir üretim faaliyeti olarak görmez. Tam tersine onu “insanın temel güçlerinin gelişimi, doğal ve toplumsal var oluşunun dışı vurumu” olarak tanımlar. Tıpkı emek gibi çalışma da kapitalizmde başka anlam taşır komünizm ile onun başlangıç evresi olan sosyalizmde tamamen başka. Üstelik komünist toplumda çalışma/üretim, insanın yaşayabilmek için katlanmak zorunda kaldığı bir angarya olmaktan çıkmakla kalmaz kendisini istediği yönde geliştirip gerçekleştirebileceği özgür yaşamının keyif verici etkinliklerinden biri halini alır

artık kendisini bir hayvandan başka türlü hissedemez. Hayvansal işlevler insani, insani işlevler hayvansal olur.

Gerçi yemek, içmek, çoğalmak vb. sahici insanal işlevlerdir. Ama soyut olarak ele alınırsa, bütün öteki insani faaliyetler alanından koparılıp kendi başına tek ve sonal amaç haline getirilirse, bunlar hayvansal işlevlerdir” (Marx, 1844 *Elyazmaları*, sf.65-66).

Sovyetler Birliği'ni Gorbaçov işbaşına gelene kadar hâlâ “sosyalist” olarak gören hatta onun “fazla refah ve özgürlükten çöktüğünü” iddia eden sosyalistlere soruyu şöyle de sorabiliriz: İnsanların çalışmaya (dolayısıyla sisteme) bu ölçüde yabancılaşıp kayıtsızlaştıkları bir sistemin ‘sosyalist’ karakterini korumaya devam ettiğini iddia

edebilir miyiz? Temellerini Marx ve Engels'in attığı bilimsel sosyalizm öğretisi açısından bu mümkün müdür?.. Toplumda yüzde kaç ailenin evinde buzdolabı, televizyon, çamaşır makinası ve mikro dalga fırın olduğu, ayda ne kadar ücret alıp kira, su, elektrik ve ulaşım ne kadar az para ödedikleri mi vb. önemli ve esas ölçüdür bu konuda yoksa çalışmaya olduğu kadar siyasete de bu denli korkunç yabancılaşma ve ona yol açan ideolojik, kültürel, idari ve kurumsal yozlaşma mı?..

Bu soruya vereceğimiz yanıt bizi aslında sosyalizme dayanıklılık ve süreklilik kazandıracak toplumsal dinamiğin ne olması gerektiği sorusuna yanıt bulmamızı kolaylaştırıcı bir işlev görebilir. Lakin 1980 öncesinin Marksizm-Leninizm'i kavrayış düzeyimizin yetersizliği yanında “sosyalist” gördüğümüz ülkelerin gerçekliklerine dair veri ve bilgi eksikliğiyle de malûl olarak angaje olduğumuz tercihlerimizin biçimlendirdiği önyargılarla hareket etmekte ısrarlı olacaksak bu yolu kendimize baştan kapatmış oluruz.

Bu tabii ki o tarihsel deneyimlerin sadece olumsuzluklardan ibaret olmayan derslerini umursamayıp bir kenara bırakmak anlamına gelmez. Tersine, tam da onları “tarafdar” zihniyetiyle değil bilimsel sosyalizm öğretisinin temel esasları yanında insanlığın toplumsal üretici güçlerinin, bilimin ve teknolojinin günümüzde ulaştığı düzeyin sunduğu olanakları da dikkate alan eleştirel bir süzgeçten geçirmemiz gerektiğini hatırlatır.

Marx ve Engels'te sosyalizm rüyası

İşe/çalışmaya yaklaşım sorununa salt üretimi ve onun sonuçlarını ilgilendiren ekonomik bir faaliyet gözüyle bakılamaz. Bireylerin içinde yaşadıkları toplumla, o toplumdaki toplumsal ilişkilerin içeriğini ve biçimleniş şekillendiren üretim tarzıyla olduğu kadar son tahlilde bunların temel taşı oluşturan kendisiyle ne ölçüde barışık olduğunun göstergesidir bu ilişki. Marksizmin kapitalist toplumdan

farklı olarak komünist toplumda işi “yaşamın amacı, bu nedenle katlanılan bir zorunluluk olmaktan çıkıp keyif alınan bir gereksinim halini aldığı özgür etkinlik” olarak tanımlaması bunu anlatır.

Sosyalist gerçekçi edebiyatın zirve isimlerinden *Çimento* romanının yazarı Gladkov, 1933 yılında kaleme aldığı ve Dinyeper elektrik santralinin kuruluşunu anlattığı *Enerji* romanının girişine Goethe'nin Faust'undan şu alıntıyı bu nedenle koyar: “Burada insan kendini yaratır.”

Dolayısıyla sosyalist toplumu oluşturan bireyler, sosyalizmin yaşamlarında neleri değiştirip nasıl çok yönlü gelişim olanakları sunduğunu ve kendilerini diledikleri alanda özgürce gerçekleştirme olanağına sahip olduklarını günlük yaşamlarında somut olarak yaşayıp duyumsadıkları sürece sosyalizmi hangi kuvvet yolundan saptırıp yıkabilir?..

Sosyalizmi benimseme ve ona sahip çıkma bilincinin kuşaktan kuşağa pekişerek sürmek yerine birkaç kuşak sonra zayıflamaya başlayıp silikleşmesi ‘kader’ olmaktan çıkmaz mı bu durumda?

“...Şu anki konumuzu oluşturan, ‘sosyalizmin insanlığa nasıl bir gelecek vadettiği, nasıl bir toplum ve birey yaratmayı hedeflediği, bunun sosyalizmin teorisindeki yeri’ konusuna tekrar dönecek olursak, buna verilebilecek en çarpıcı özet yanıtı *Alman İdeolojisi*'nde buluruz. Proletaryanın iki ölümsüz önderinin ortak ürünlerinden biri olan bu eserin kendisinden daha fazla bilinen ve Engels tarafından kaleme alınmış ünlü bir pasajında şunlar söylenir:

“...İnsanlar doğal toplum içinde buldukları sürece, yani kendine özgü çıkarlar ile ortak çıkar arasında yarılma olduğu sürece, dolayısıyla faaliyet gönüllü olarak değil de doğallıkla bölündüğü sürece, insanın kendi edimi insan tarafından kontrol edilecek yerde onu köleleştiren, insana karşı duran yabancı bir güce dönüşür:

“Gerçekten de işbölümü ortaya çıkar çıkmaz, herkesin kendisine özgü, yalnızca kendisine ait bir faaliyet

alanı olur. Bu faaliyet alanı ona zorla dayatılır ve kimse bu alanın dışına kaçamaz. Kişi avcıdır, balıkçıdır; çobandır ya da eleştirmendir; eğer geçim araçlarını yitirmek istemiyorsa işini sürdürmek zorundadır.

“Oysa komünist toplumda, yani kimsenin sınırlanmış bir faaliyet alanının içine hapsolmediği, herkesin arzu ettiği bir dalda işin üstesinden gelebileceği toplumda, toplum genel üretimi düzenler. Böylece, bugün başka bir şey yarın başka bir şey yapmak, hiçbir zaman avcı, balıkçı, çoban ya da eleştirmen olmak durumunda kalmadan, akla estikçe, sabahleyin avlanmak, öğleden sonra balık tutmak, akşam sığır yetiştiriciliği yapmak, yemekten sonra da eleştiri yazmak mümkün olur...” (Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*)

“Marks ve Engels'in bağımsız eserleri kadar klasikleşmiş bu ünlü alıntıda

çizilen tasviri 'sosyalizm rüyasının dile gelişi' olarak da okuyabiliriz.

“Bu rüya, üretim araçlarıyla üreticiler arasındaki kopukluğun ortadan kaldırıldığı, dolayısıyla çalışmanın nitelikçe farklılaştığı, yaşayabilmek için katlanılan bir angarya olmaktan çıkıp insan olduğunu duyumsamak için yapılan bir faaliyet, bir ihtiyaç haline geldiği, yani emeğin ve insanlığın zincirlerinden kurtulduğu özgür bir toplum rüyasıdır.

“Bu rüyanın başka bir açıdan tasvirini *Marx Kapital*'de şöyle yapar:

“...Bütün yaşamı boyunca bir ve aynı işi yineleyerek güdükleşen ve böylece bir 'parça-insan' haline gelen bugünün parça işçisinin yerini, çeşitli işlere yatkın, üretimdeki herhangi bir değişmeyi karşılamaya hazır ve

20. yüzyıldaki sosyalizmi inşa pratiklerinin hepsine esin kaynağı olmuş Sovyetler Birliği'nde revizyonist yozlaşma sürecine ilişkin istisnasız her kaynağın bir biçimde dile getirip teslim ettiği bir gerçek çıkar sürekli karşımıza: Çalışmadan kaçma, kaytarma, sorumsuzluk, üretime ve sonuçlarına kayıtsızlık

yerine getirdiği çeşitli toplumsal görevleri, kendi doğal ve sonradan kazanılmış yeteneklerine serbestçe uygulama alanı sağlayan bir şey olarak benimseyen tam anlamıyla gelişmiş bir birey (alacaktır)” (Marks, *Kapital*, I. Cilt).

Komünist toplumu işte bu ‘tam anlamıyla gelişmiş’ özgür bireyler oluşturacaklardır.” (H. Selim Açı, *Sosyalizm Fil midir*, Şubat Basım Yayın, Nisan 2018, sf. 124-126)

İşte biz bu rüyayı rüya olmaktan çıkarıp sosyalist inşa ilerledikçe adım adım gelişip genişleyen bir gerçekliğe dönüştürebildiğimiz ölçüde sosyalizmi ayakta tutup ölümüne savunulmasını mümkün kılacak hayatiyet dinamiğini/iksirini yakalamış oluruz.

Sosyalizme yeniden çekim gücü kazandırabilmek amacıyla yönelip yoğunlaşmamız gereken ‘siyaset üretimi’ işte bunun nasıl mümkün olabileceğinin zihinlerde canlanmasını sağlamayı, bu yönlü düşünme dinamiklerini kıskırtıp harekete geçirmeyi amaçlamalıdır.

Bunu başarabilmek içinse dünümüzle övünüp böbürlenmek ya da kapitalist emperyalizmin neden olduğu sonuç ve tehlikelerin içerdiği korkulara hitap etmek yerine komünizm tarihsel amacından bugüne bakarak insanlığın toplumsal üretici güçlerinin, bilimin ve teknolojinin şimdiden ulaştığı düzeyle bu rüyayı gerçekleştirmenin nasıl mümkün ve daha kolay olduğunu insanlara gösterebilmeliyiz.

İnsanın İnsanı Araç Olmaktan Çıkarabildiği Günler

Selçuk Ulu

“Bugün hiçbir şey yapmamakta özgürüm çünkü yapacağım her şey kendi seçimim.”

Bu cümleyi içimden geçirirken sabah ışığı perdelerin arasından değil şeffaf bir duvarın yüzeyinde beliren yumuşak bir gün doğumu simülasyonundan süzülüyordu. “Pencereyi açmak” dediğimiz şey artık çoğu zaman hava akışını, ısıyı ve kokuyu ayarlayan küçük bir ayrıntıydı ama ben yine de gerçek havayı seçtim. Şehrin üzerinde sabit duran, sessizce dönen rüzgâr türbinleriyle yosun çiftliklerinin tuzlu kokusu karıştı. Bir zamanlar “işe gitmek” diye bir yön duygusu bir zorunluluk bir saat vardı. Şimdi yön duygusu var ama saat yalnızca buluşmaların nezaketi için.

için akşam amfisinde açık prova. “Eleştiri” kapsamında enerji konseyinin aylık değerlendirmesi...

Eskiden bu çeşitlilik birden fazla kimliğe bölünmek demektir ve gün birbiriyle yarışan rollerin toplamına dönüşürdü. Şimdi parçalanmanın aksine çok yönlüleşmek gibiydi. Marx'ın o eski cümlesi ‘sabah avlanıp öğleden sonra balık tutmak, akşam eleştiri yapmak’ bende bir slogandan çok, gündeliğin sakın gerçekliği olarak yaşıyordu.

Atölyeye yürürken sokakların ritminde telaşın esamesi bile okunmuyordu. İnsanlar hızlı da yavaş da değildi. Kimse bir yerden kovalanmıyordu. Ekranlarda reklam,

Eskiden bu çeşitlilik birden fazla kimliğe bölünmek demektir ve gün birbiriyle yarışan rollerin toplamına dönüşürdü. Şimdi parçalanmanın aksine çok yönlüleşmek gibiydi. Marx'ın o eski cümlesi ‘sabah avlanıp öğleden sonra balık tutmak, akşam eleştiri yapmak’ bende bir slogandan çok, gündeliğin sakın gerçekliği olarak yaşıyordu

seçeneklerinin arasında görünmez bir alan kaplıyor gibi duruyordu. Seçim özgürlüğümün içinde, onun varlığı bir gereklilik değil -belki- ama yokluğu her şeyi biraz daha soluk kılacak bir renkti.

Evet nihayet atölyedeyim ve Lale oradaydı. Saçını yine rastgele toplayıp eldivenlerini takmıştı. “Biyoreçineyi(*1) denemek ister misin?” dedi. “Dün gece yeni bir polimerizasyon eğrisi(*2) bulduk ama hâlâ herkesin elinin değmesi gerekiyor.”

Bu cümledeki “gerekiyor” kelimesi bile eski dünyadaki gibi gelmiyordu. Gereklilik bir patronun gerekliliği değil ortak bir işin kendi iç gerekliliğiydi. Bir şey yapılacaksa, yapılması iyi olacağı için yapılırdı, kimsenin kârı artacak diye değil.

Tezgâha geçtiğimde, atölye asistanı olan küçük sistem güncel parametreleri açtı. Teknoloji burada bir “verimlilik kırbağı” değildi. Daha çok insanların omuzlarından gereksiz yükleri alıp merakın, yeni şeyler keşfetme duygusunun önünü açan bir yardımcıydı.

Elimi tezgâha koyduğumda Lale'nin parmakları bir an benimkilere değdi.

Kolektifin günlük akış panosuna baktım. “Gönüllü üretim” başlığının altında, komşu mahalledeki atölyeden bir not: Kompozit baskı için biyoreçine partisi hazır. Altında “bakım” olarak yaş almışlar evinde yeni sensör ağının yerleşimi tamamlandı, sosyal alan düzenlemesi için bakış ve fikir gerekiyor. “Sanat”

vitrinlerde “indirim” diye bağırın yazılar yoktu. Bunun yerine ilan panolarında toplulukların açık çağrıları vardı: Şu projeye, şu tartışmaya, şu oyuna katılmak isteyenler...

Lale'yi düşündüm. Onu atölyede göreceğim günün tüm diğer

(*1) Biyoreçineler, geleneksel petrol bazlı reçinelerin aksine doğa dostu bir alternatif olarak, yenilenebilir bitkisel kaynaklardan üretilen polimerlerdir. Ambalaj, poşet, 3D yazıcı filamentleri ve bazı tıbbi ürünler gibi birçok alanda plastiğin yerini almaktalar..

(*2) Polimerizasyon eğrisi, bir reçinenin sıvıdan katıya dönüşürkenki “sertleşme derecesi ve hızının” sıcaklık veya zamanla değişiminin grafikteki halidir. Bir nevi malzemenin “sertleşme kimliği” veya “katılaşma profili” olarak düşünülebilir. Bu eğri, üretim sürecinin doğru sıcaklık ve sürede kontrol edilmesi için kritik bir rehberdir. Duygular da böyleydi belki; zamanla, temasla, sabırla sertleşip biçim alan, ama her an yeniden şekillenmeye açık bir polimer gibi.

Bu, iş akışının içinde, belki de sadece bir malzeme uzatmanın gerektirdiği kadar sıradan bir temastı. Ama bedenim unutmamıştı bir dil var. O an fark ettim ki, bu yeni dünyada aşk da tıpkı üretim gibi zorunluluktan arınmıştı. Kimseyi sevmek zorunda değildim. Ama işte seviyordum işte... Bu da bir seçimdi hem de en gönüllüsünden.

Bir süre sonra üretim işini bıraktım. Bırakmak bile “iş bırakmak” gibi değildi, bir akıştan diğerine geçmekti. Lale'ye “akşam provada görüşürüz” dedim. “Belki enerji konseyine de uğrarım.” Lale başını salladı “Gelirsen şu yeni tahsis modelini tartışacağız. Eleştirel değerlendirmen iyi olur.”

Bakım çağrısı aklıma geldi. Yaş almışlar evine gittiğimde girişteki ortak salon, çocukların da yaş almışların da aynı mekânda birbirine karışabildiği bir yerdi. Bakım “ayrı bir sektör” değil hayatın dokusuydu.

Tahsin'i gördüm. Bir zamanlar tarih öğretmeniymiş şimdi kendini “tarih anlatıcısı” diye tanımlıyordu. Yanına oturdum. “Bugün nasılsın?” diye sordum.

“İyi” dedi, sonra kısa bir duraksama... “İyi olduğum için de rahatım. Eskiden iyi olmak bile bir ‘suç’ gibiydi çünkü başka birinin kötü olmasının bedeliyle satın alınmış gibi hissedirdim.”

Bu cümle içime işledi. Ben de o duyguyu hatırlıyordum, rahatın başkasının sıkıntısına dayanması. Şimdi iyi olma hâli başkasının eksilmesiyle kurulmadığı için daha temiz daha hafifti ama aynı zamanda daha çiplaktı.

Öğleye doğru içimde sanat kıpırtısı büyüdü. Kendi atölyeme uğradım. Duvarında çizimler olan küçük bir oda, masada yarım kalmış bir metin. Eski dünyanın bir fabrikasında çalışan birinin rüyasını yazıyordum. Paragrafların arasında takıldım.

Yazdıklarımın aşka dair bir şey yoktu. Oysa Lale'nin gölgesi düşmüştü bile günün üzerine. Neden anlatmıyordum bunu? Belki de aşk, yapılacaklar listesinde olmayan tek şeydi ve bu yüzden ona dair bir

Konuşurken içimde bir serbestlik vardı. Bu serbestlik “istediğimi söylerim” kaba özgürlüğü değildi elbet. Daha çok sözümün bir karşılığı olabileceğine dair güvenin verdiği bir özgürlüktü. Yanlış söyleyebilirdim ama yanlışım bile tartışmanın malzemesi olur, beni kişiliğimden ziyade argümanımdan yakalardı

“üretim” kaygısı taşı mıyordum. Ama yarım kalan metin gibi o da tamamlanmayı bekliyordu içimde.

Dışarıda hiçbir alarm çalmıyordu. “Teslim tarihi” yoktu. Bu özgürlük tembellek doğurmuyor tam tersine içten gelen bir titizliği büyütüyordu.

Çünkü yaptığım şeyin ölçüsü, dışarıdan gelen bir puan değil içeride duyduğum dürüstlük hissiydi.

Sonra eleştiri zamanı geldi. Enerji konseyinin değerlendirmesi açık bir forum alanında yapılıyordu. “Yönetenler” yoktu, dönüşümlü sorumluluk alan koordinatörler vardı. O gün koordinatörlerden biri Okan'dı.

Söz aldım. “Bu yeni depolama modelinde” dedim, “kış aylarında kıyı bölgelerinde fazla enerji birikiyor ama iç bölgelerde zaman zaman daralma oluyor. Dağıtım ağını güçlendirmek bir yol fakat aynı

zamanda tüketim desenlerimizi de konuşmamız gerekiyor.”

Konuşurken içimde bir serbestlik vardı. Bu serbestlik “istediğimi söylerim” kaba özgürlüğü değildi elbet. Daha çok sözümün bir karşılığı olabileceğine dair güvenin verdiği bir özgürlüktü. Yanlış söyleyebilirdim ama yanlışım bile tartışmanın malzemesi olur, beni kişiliğimden ziyade argümanımdan yakalardı.

Forumdan çıktığımda akşam olmuştu. Amfide prova başlamıştı bile. İçeri girdiğimde sahnede bir grup, eski bir halk ezgisini yeni bir düzenlemeyle çalıyordu. Kenarda duran küçük vurmali çalgılardan birini aldım. “Katılabilir miyim?” diye sordum. Biri gülümsedi “Zaten bunun için buradayız.”

Ritme girdiğimde günün parçaları içimde birleşmeye başladı. Atölyedeki kompozit yüzey, Tahsin'in sözleri, enerji grafikleri, yazdığım cümleler... Hepsi aynı hayatın farklı yüzleriydi. **Lale'nin parmaklarının elimin üzerinde bıraktığı o kısa an, şimdi ritmin içinde başka bir şeye dönüşüyordu. Vurmali çalgıya her dokunuşumda, onun tenini hatırlıyordum. Bu da bir tür polimerizasyondur belki de; duyguların, zamanla ve temasla sertleşip biçim alması.** Kendimi bir makinenin dişlisi gibi değil bir orkestranın içinde bazen çalan bazen dinleyen biri gibi hissediyordum.

Prova arasında dışarı çıktım. Gece serinliği yüzüme dokundu. Parlak olmayan şehir ışıkları göz yormuyordu. Çünkü kimse ışıkla birbirini bastırmaya çalışmıyordu.

Yürürken sabahki cümleye döndüm “Bugün hiçbir şey yapmamakta özgürüm...” Gerçekten de hiçbir şey yapmayabilirdim. Ama gün boyu yaptıklarım beni yormamış aksine ferahlatmıştı.

Evime döndüğümde sistem günün kısa bir özetini çıkardı “Baskı kalibrasyonuna katkı,” “Sosyal alan düzenlemesi önerisi,” “Enerji forumunda görüş,” “Provaya katılım.” Bir zamanlar bu liste bir performans raporu olurdu. Şimdi bir hatırlatma gibiydi ‘bugün farklı biçimlerde var oldun’. Listede

özgürüm çünkü yapacağım her şey kendi seçimim.”

Özgürlük önce geniş bir alan gibi gelmişti, şimdi bazen üzerinde yürüdükçe yankılanan bir boşluk gibi. Kimse benden bir şey istemiyordu, ben de kimseden bir şey istemiyordum. Bu, huzurlu olduğu kadar tuhaf bir sessizlikti.

Ta ki o güne kadar.

Kent ağından acil bir çağrının sessiz tonu duyuldu:

“Kıyadaki mikroiklim bariyerleri, beklenmeyen bir fırtına dizisi nedeniyle zorlandı. İki hafta içinde dengeleyici altyapıyı yeniden kurmamız gerekiyor. Katılım çağrısı açık.”

Aynı oturumda başka bir başlık açıldı. Mars yerleşim programı yeni bir pencere açıyordu. Sekiz kişilik gidiş-dönüş görevi için fırsat doğmuştu ve altyapı buna ancak yılda bir kez izin veriyordu

da sorumluluğu hep aynı kişilerin omuzlayacağını varsayıyor.”

Lale söz aldı. “Zorlayıcı olmayan ikna iki şeye dayanır, görünürlük ve geri besleme. Katılmayanları küçük düşürmeden ihtiyacı ve etkisini netleştirelim. Sonra da katılanlara sadece teşekkürle yetinmeden sonucun kendisini gösterebilelim. Ne değişti, kim rahat etti, hangi risk kalktı?”

Bir başkası ekledi “Rotasyon! Altyapı bakımı aynı insanların ‘uzmanlık’ varsayımına kilitlememeli. Bugün yardım eden yarın öğrenmiş olur, yarın öğrenmiş olan öbür gün yardım eder. Koordinasyonun dili de bizi kurmalı, seni suçlamamalı.”

Lale konuşurken ona baktım. Sesinde o tanıdık sukûnet sakinlik, ellerinde yine eldivenler yoktu bu kez. O an fark ettim ki, bu forumda birbirimize sadece fikirlerimizle değil varlığımızla da dokunuyorduk. Onu dinlerken içimde büyüyen şey, sadece projeye duyulan bir sorumluluk değildi. Bu da bir tür çağrıydı karşılık bekleyen, karşılık vermeyi arzulayan bir çağrı.

O an kendi içimdeki bıkkınlığın adını koydum. Özgürlük, bazı günler seçenek bolluğunun içinde nedeni kaybetme riskidir. Bu forumda ise neden, çapsız bir biçimden farklı olarak tüm canlı yaşamın döngüsünün dengesini bozmama sorumluluğu açısından doğrudan geri dönüyordu.

Aynı oturumda başka bir başlık açıldı. Mars yerleşim programı yeni bir pencere açıyordu. Sekiz kişilik gidiş-dönüş görevi için fırsat doğmuştu ve altyapı buna ancak yılda bir kez izin veriyordu.

olmayan bir şey vardı oysa. Lale'yi düşünerek geçen saatler. Sistem onu kaydetmemişti, çünkü o bir üretim değildi. O, üretimin kendisine anlam katan o gizli polimerdi.

Karanlıkta bir süre oturdum. İçimde yorgunluğun tatlı bir izi vardı ama bu yorgunluk emek gücümü satmanın yorgunluğu değildi. Kendimi vermenin, kendimi çoğaltmanın yorgunluğuydu.

Zorluklar Karşısında Özgürlüğü Koruyabilmek

Aylar geçti. O cümle birkaç haftadır zihnimde aynı yere takılıp kalıyordu: “Bugün hiçbir şey yapmamakta

Bu bir “seferberlik” değildi ve emir yoktu. Yine de çağrı dili farklıydı, gündelik projelerin davetkâr yumuşaklığından daha yoğun, daha doğrudan. Sanki topluluk, rahat ritminin altında hep var olan daha eski bir gerçeği hatırlıyordu, doğanın acelesi vardır.

Koordinasyon forumuna gittiğimde veri panoları katılımın ilk 24 saatte beklentinin altında kaldığını gösteriyordu. “Sorun insanlarda değil” dedi Okan, sesinde o tanıdık sakinlikle. “Sorun çağrı biçiminde olabilir. Bazı insanlar, buna gönüllü denince kendilerini görünmez bir suçlulukla itilmiş hissediyor. Bazıları

Eski dünyada bu bir piyasa olurdu. Yani parayla, ilişkiyle, prestijle... Burada tartışma başka yerden başladı. “Bu fırsatı kim hak eder?” değil “Bu fırsatla toplum neyi öğrensin ve neyi paylaşsın?”

“Mars'a gitmek ister miydin?” diye sordum. Duraksadı. “Bilmiyorum” dedi. “Dünyada bile her yerde olamıyorken, başka gezegen... Ama belki de önemli olan gitmek değil gitmek isteyene bunun bir fırsat olarak sunulması.” Sonra bana döndü

kendini daha çok insan hissettiğin bir bakım.”

Fırtına projesinin üçüncü günü, ağ üzerinden bir temas geldi. Başka bir topluluk kendini “Pazar-Ötesi İşbirliği Federasyonu” diye adlandırıyor. Onlarda ücretli çalışma ve performans metrikleri hâlâ vardı. Bize şu soruyu yönelttiler “Sizin sisteminizde motivasyon düşüşü nasıl önleniyor?”

Bu soru kendimize tuttuğumuz bir ayna gibi geldi.

Okan forumda şunu söyledi: “Biz motivasyonu yükseltmeye çalışmıyoruz. Biz, insanın kendini araç gibi hissettiği koşulları azaltmaya çalışıyoruz. Motive olmak bir hedef değil bir yan üründü.”

O akşam kıyıda mikro-iklim bariyerleri projesine katılmaya karar verdim. Gittiğimde Lale'yi orada gördüm. Aynı atölyedeki gibi eldivenlerini takmıştı ama bu kez farklı bir konsantrasyonla çalışıyordu.

Mekanizma üç ayaklıydı. Katkısal uygunluk (görevin gerçekliğini inkâr etmeyen açık kriterler, niyet beyanları) deneyimi nasıl ortaklaştıracağını anlatan metinler ve kura artı müzakere.

“Sen ister miydin?” Cevap vermedim. Çünkü o anda dünyada kalmak istediğimi fark ettim. Ama sadece bu dünyada değil onun olduğu bir dünyada.

“Kura” kelimesi duyulunca içimde bir rahatlama oldu. Tesadüf burada adaletsizliğin maskesi değil, eşitlerin arasında kibirli bir “ben daha değerliyim” oyununu engelleyen bir fren gibiydi.

Bu düşünce beni irkiltirken, Tahsin'in sesi aklıma geldi. Onu ziyaret etmeye karar verdim.

Aynı hafta başka bir çatışma daha alevlendi, bilinç yükleme projesi! Bazıları bunu ölüm korkusunun kalıntısını taşıyan eski bir arzu gibi görüyordu. Bazılarıysa bunun insan yaratıcılığının en büyük kolektif projesi olabileceğini savunuyordu.

Yaş almışlar evinin bahçesinde, aynı bankta oturuyordu. “İçimde bir boşluk var” dedim. “Özgürlük bazen hafiflikten çok bir anlamsızlık gibi geliyor.”

Tartışmanın en zor tarafı kimsenin “yanlış” olmamasıydı. Herkes kişisel çıkar göstermeksizin, bir anlam için konuşuyordu.

Tahsin yılların bilgeliğiyle gülümsedi. “İyi olmak ‘suç’ değil demiştin sana. Ama iyi olmanın da bir anlamı olmalı değil mi? Belki de sen, anlamın sadece zorlukla geldiğine dair eski bir kalıntı taşıyorsun.”

Ben ilk kez kendi seçimlerimin gerçekten bana ait olup olmadığını sordum: Eğer her şey zaten güvenli ve yeterliyse seçimlerin anlamı azalır mı? Bir şeyi seçmek, ancak bir şeyi kaybetme ihtimali varken mi geçerlidir?

“Peki anlam nerede?” diye sordum.

Bir akşam Lale'yle kıyıda yürüdük. Dalgalar bariyerlere vuruyordu.

“Anlamı kendi içinde arama o seninle evren arasındaki bağda” dedi yumuşakça. “Ve bu bağ bazen sadece ‘istediğin zaman istediğini yapmak’ değil sana ‘ihtiyaç olduğunda orada olmak’la güçlenir.” Sonra gözlerimin içine baktı “Bir de senin için ihtiyaç olan birinin yanında olmakla...” Sustu. Yaşlı gözleri gülümsüyordu. “Aşk da öyle evlat. O da bir tür bakım. Kimsenin sana yapmak zorundasın demediği, ama yaptığında

“Geldin” dedi. İki hece. Bir çağrıya verilmiş en güzel cevap. O an anladım ki tüm bu kurduğumuz tüm bu düzenin içinde en kırılgan ve en güçlü bağ, birinin sana “geldin” demesiydi. Beklediğinden daha çok senin gelmeni umduğu için. O umut emirden daha bağlayıcıydı. Ve ben, özgür bir insan olarak, bu bağı seçiyordum

“Geldin” dedi gözleri ışıldayarak. “Bak, bu yeni kompozit malzeme tuzlu suya dayanıklılıkta yüzde kırk daha iyi performans gösteriyor. Ama yerleştirme tekniği önemli.”

“Geldin” dedi. İki hece. Bir çağrıya verilmiş en güzel cevap. O an anladım ki tüm bu kurduğumuz tüm bu düzenin içinde en kırılgan ve en güçlü bağ, birinin sana “geldin” demesiydi. Beklediğinden daha çok senin gelmeni umduğu için. O umut emirden daha bağlayıcıydı. Ve ben, özgür bir insan olarak, bu bağı seçiyordum.

Birlikte çalışmaya başladık. Rüzgâr sert esiyordu, denizin kokusu burnumuzdaydı. Bu, atölyedeki kontrollü ortamdan farklıydı. Doğa kendi zamanını ve kurallarını dayatıyordu. Ama kimse bize “hızlı olun” demiyordu. Sadece “dikkatli olun” diyen bir bilinç vardı o da kendi içimizden geliyordu.

Birlikte çalışırken ara sıra göz göze geliyorduk. Konuşmuyorduk. Rüzgâr sesini bastırıyordu zaten. Ama o anlarda, bedenlerimizin aynı amaca yöneldiği o sessizlikte, kelimelerin ötesinde bir anlaşma vardı. Aşkın da bir tür ortak üretim olduğunu düşündüm. İki insanın, görünmez bir malzemeye, zamandan ve mekândan bağımsız bir şey inşa etmesi. Ve bu yapı, tıpkı bariyerler gibi fırtınalara karşı duruyor.

Çalışırken yanımdaki genç Nilgün nasıl katıldığını anlattı: “İki gündür bir şey yapmak istemiyordum. Sonra çağrıyı gördüm. ‘Gönüllü’ kelimesi bana biraz ağır geldi. Ama sonra düşündüm: Bu bariyerler olmazsa şehirdeki tüm o seralar, o çocuk bahçeleri risk altında. Benim ‘yapmak istememem’ onların var olma hakkını etkilememeli.”

Onu dinlerken Tahsin’in sözleri aklıma geldi. Anlam, kendimle yaşam arasındaki bağdaydı. Ve bu bağ bazen benim “isteklerimden” daha büyüktü.

Bir hafta sonra, bariyerlerin ilk aşaması tamamlandığında topluluk olarak kıyıda toplandık. Gün batımını izliyorduk. Okan sade bir konuşma yaptı: “Bu bariyerler sadece dalgaları engellemiyor. Bize, özgürlüğümüzün sorumlulukla nasıl iç içe geçtiğini hatırlatıyor.”

Lale yanımda duruyordu. Omuzlarımız birbirine değiyordu. Gün batımının ışığında yüzü başkaydı. “Teşekkür ederim” dedi. “Ne için?” diye sordum. “Geldiğin için” dedi. O iki hece. O an anladım ki özgürlük sadece “hayır” diyebilmek değildi. Özgürlük, bütün varlığıyla “evet” diyebilmektir. Ve ben o akşam, hayatımın en özgür “evet”ini içimde duydum.

O gece eve dönerken zihnimi meşgul eden cümleyi yeniden düşündüm: “Bugün hiçbir şey yapmamakta özgürüm...”

Ama artık bu cümlenin ikinci yarısını farklı duyuyordum: “... çünkü yapacağım her şey kendi seçimim.”

“Seçimim” bu kelimenin taşıdığı anlam artık daha ağır daha değerliydi. Çünkü seçim yapabilmek, seçim yapmama lüksüne de sahip olmak demektir. Ve bu lüks ancak herkesin temel ihtiyaçları güvence altındaysa, kimse hayatta kalma telaşıyla bir şey yapmak zorunda değilse mümkündür.

Belki de komünist toplumun gerçek sınavı buydu. Sadece bolluk içinde özgür olmak değil zorluk karşısında da özgürlüğü koruyabilmek. Sadece kendi seçimlerimizle yaşamak değil başkalarının seçim yapma imkânını da güvence altına almak. Sadece üretmek değil üretilenin içinde sevgiyi de mayalamak

Yatağıma uzandığımda ilk zamanki hissimle bugünkü hissim arasındaki farkı düşündüm. İlkinde özgürlüğü bir bahçede dolaşmak gibi hissetmişim. Bugün ise o bahçenin duvarlarını inşa etmenin ve onları korumanın sorumluluğunu da taşıdığımı anladım. Ve o bahçede Lale’yle birlikte yürümenin, bahçeyi olduğundan daha güzel kıldığını fark ettim. Aşk, duvarları ördüğün taş değildi belki; duvarların arasından sızan, her şeyi büyüten o görünmez ışıktı.

Belki de komünist toplumun gerçek sınavı buydu. Sadece bolluk içinde özgür olmak değil zorluk karşısında da özgürlüğü koruyabilmek. Sadece kendi seçimlerimizle yaşamak değil başkalarının seçim yapma imkânını da güvence altına almak. Sadece üretmek değil üretilenin içinde sevgiyi de mayalamak.

Sabah uyandığımda yine o yumuşak gün doğumu simülasyonu vardı. Ama bugün onu kapatmadım. İzledim ışığın yavaş yavaş yayılışını, renklerin değişimini.

Sonra aklıma Lale geldi. Ona bugün ne söyleyeceğimi düşündüm. Belki de sadece “günaydın” diyecektim. Bu iki hece, seçimimin en sade en yalın ifadesi olacaktı.

Sonra ayağa kalktım. Bugün hiçbir şey yapmamakta özgürdüm.

Ama yapacak bir şeyler vardı.

Özel Mülkiyet Ekseninde Hukuk ve Sosyalizm -I

20. yüzyıl sosyalizm pratiklerinin önemli tartışma konularından biri de komünist topluma geçiş sürecinin hukuku ve yargılamalarıdır.

Marksizmin iktisadi-tarihsel temellerine işaret ettiği ancak geliştirmeye fırsat bulamadığı hukuk teorisi ilk sosyalizm deneyimleri sürecinde sosyalist hukukçular tarafından ele alınmış, belli gelişmeler de sağlanmıştı. Geleceğin sosyalist devrimleri için önemli dersler bırakan bu çabalar peş peşe gelen yenilgiler nedeniyle sınırlı kaldı. Yenilgileri ideolojik fırsata dönüştüren dünya burjuvazisinin neoliberal hukukçuları -sosyalizm pratiklerini de çarpıtıp karalayarak- "hukukun üstünlüğü"nde sonsuz adalet arayan "yeni" hukuk teorileri türeterek piyasaya sürdülerse de tarih kavram oyunları arkasında klasiklerini taklit etmekten öteye gidemeyen bu teorileri de çöplüğüne atmakta gecikmedi.

Sermayenin azami kâr, rekabet ve eşitsiz gelişme yasaları, iktisadi-siyasi güç savaşları sonucunda kurulmuş tüm dengeleri, dengeleyici kuralları/hukuku yeniden bozuyor, dünyayı paylaşmış emperyalist çakallara yeni ve daha kanlı bir paylaşım savaşı dayatıyor. Savaşın da kuralı yok! Doğanın tüm kaynakları gittikçe küçülen asalak bir azınlığın özel mülküne dönüştürülürken her türlü alçaklığın, çirkefliliğin, ahlaksızlığın, mafyatik

ilişkilerin devletlerin bünyesinde toplanıp merkezileştiğine her gün yeniden tanık oluyoruz. 1500 yıllık feodalizmin yıkıntıları üzerinde yükselen 17-18. yüzyıl burjuva felsefi-idealizminin aydınlanmacı paradigmaları olan Akıl, Hukuk ve Ahlakın 300 yıl sonra doruklara ulaşan sefaletine de.

Kendisi bir güç olmaksızın iktisadi-siyasi güç [<https://devrimci-proletarya.org/ozel-mulkiyet-ekseninde-iktisadi-siyasi-guc-ve-hukuk/>] ekseninde dönen hukukun geçmişi, bugünü ve sosyalizm deneyimlerinde yaşanan hukuk-yargı pratikleri bu yazının konusunu oluşturuyor.

Kendine ait tarihi olmayan ancak evrimin belli bir aşamasında toplumsal ilişkiler sistemi olarak **insan tarihine** giren hukukun ahlaki yargılardan, felsefi kurgulardan bağımsız nesnel gerçekliği üzerine

söz söylemek onu doğuran tarihsel koşulların öncesine, bireysel-toplumsal ilişkilerde gelişen **insanal özün** evrimine gitmeyi zorunlu kılar. Evrimin ilk aşamasında insan-doğa ilişkisinde kazanılan insani özün meta-hukuk ilişkilerine dönüşerek yabancılaşıp bozulması, gittikçe daha korkunç insanlık dışı biçimler alması tarihe bakılarak açıklanabilir.

Kazım Bayraktar

Hukuksuz Siyasetsiz Devletsiz İnsan Olmak

17. yüzyılda ortaya çıkan idealist insancıl düşünce akımının kavramı olan hümanizmin "doğuştan insan olmak" dışında insana ve tarihine dair bilimsel bir açıklaması yoktur. Onun ilgi alanı kavram olarak soyut insandır. Oysa insan tarihsel

A lım-satım-para ilişkilerinden yüzbinlerce yıl önce kendi yaşam araçlarını kendisi için kendi emeğiyle üreterek hayvandan insana, sürüden eşitlikçi doğal topluma dönüşürken ne hukuk vardır ne siyaset ne de devlet. İnsan kendisi için üreterek ve üretimi yöneterek insan olmakta, insanal öz kazanmaktadır

somut bir gerçekliktir. İnsan kavramının altını özellikle çiziyoruz, çünkü doğa tarihinin bir parçası olan insan tarihi aynı zamanda evrimle kazanılan insanal özün insan dışılığına dönüşümünün (yadsınmasının) tarihidir. Bu dönüşümde geleceğin sınıfsız, hukuksuz, devletsiz komünist toplumunda daha yüksek bir insanal özde sentezleşmenin (yadsınmanın yadsınmasının) tarihsel kodları saklıdır.

Hukuk ve özel mülkiyetle evrimleşmediğimize göre, sürüden topluma dönüşürken hayvanal ilişkileri insanal ilişkilere, sürüdeki içgüdüsel birlikteliği düzen ve kurallar koyan bilince dönüştüren **evrimsel bir dinamik** olmalıdır. İnsanı hayvandan ayıran özelliklerinin evrimsel bir dönüşüm sonucunda gerçekleştiği kabul edildiğinde, dönüştürücü dinamiğin, bedensel dönüşüme aday (yatkın) bir hayvan türünün başlangıçta toplamayı kolaylaştıran basit araçlar geliştirerek başlattığı **üretim faaliyeti** yani **emek** olduğu insan-doğa bilimlerinin birbirini tamamlayan peş peşe buluşlarıyla kanıtlanmıştır. Doğa ile ilişki halindeki beden emek denilen yaratıcı etkinliği keşfederken, Darwin'in doğanın diyalektik akışını gözlemlerken tespit ettiği "karşılıklı gelişme yasası" pratiğinde emek de bedeni dönüştürmüş, bu dönüşüm

kuşkusuz birkaç milyon yıl boyunca kendi neslinin yeniden üretiminde genetik kompozisyonu da değiştirerek gerçekleşmiştir.

Sürüden uzaklaştıkça rastgele cinsel ilişkilerden de uzaklaşarak önce altsoy-üstsoy, giderek kardeşler arasındaki cinsel ilişkilerin yasaklanmasıyla başlayan çok eşli, kadın soy zincirine dayanan akrabalık sisteminde insan tarihinin ilk toplumsal düzen ve kuralları – doğal eşitlik temelinde - biçimlenir.

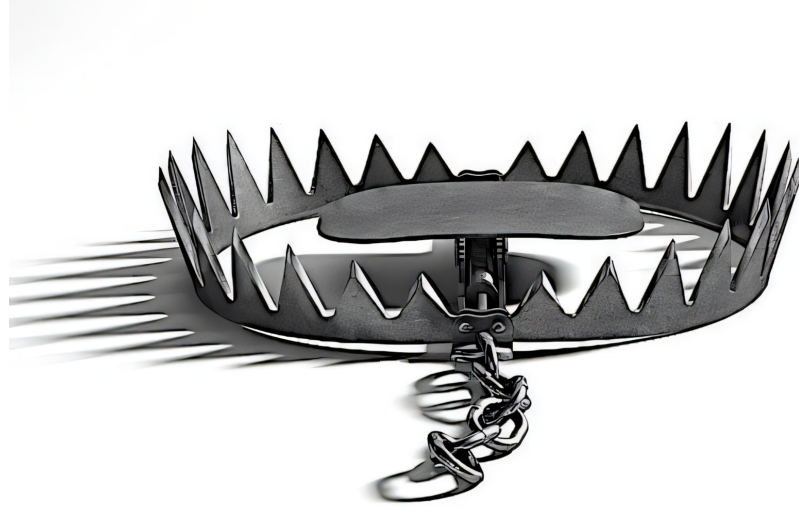
Trampa, insan için üretime, insanal özün geliştiği ilişkilere ilk darbeyi vurur. Trampa yoluyla değişim ilişkisi insanal ilişkinin hukuksal ilişkiye, aynı zamanda özel mülkiyet ilişkisine dönüşmesinin başlangıcıdır

Alım-satım-para ilişkilerinden yüzbinlerce yıl önce kendi yaşam araçlarını **kendisi için kendi emeğiyle** üreterek hayvandan insana, sürüden eşitlikçi doğal topluma dönüşürken ne hukuk vardır ne siyaset ne de devlet. İnsan kendisi için üreterek ve **üretimi yöneterek** insan olmakta, insanal öz kazanmaktadır. Evrimin bu en zorlu sürecinde insanal öz ve özelliklerin **üretimin elbirliği**, emeğin nesnel koşulu olan yeryüzünün **doğal sahiplenilmesi**, toplumsal yaşamın **komünal tarzında** kazanıldığı, **üretici güçlerin** (doğa, emek ve üretim aletleri) insanı insan yapan komünal güce dönüştüğü, her şeyden önce dilin ve bilincin tüm topluluk bireylerinde eş zamanlı-ortak gelişmesinde kanıtlanmıştır. Dilin ve bilincin eşit gelişimi komünal toplumlardaki doğal toplumsal eşitlikle özdeşleşir. [https://devrimciproletarya.org/insanal-oz-nasil-kazanildi/]

Her birey yaşam araçlarının üretiminin elbirliği sayesinde başarılabilmesini, varlığını topluluğa borçlu olduğunu bilincin kolektif evriminde kavradıkça sürüdeki içgüdüsel bağımlılığının yerini -insan bilimcilerin de gözlemledikleri gibi- çok güçlü bir topluma aidiyet duygusu, birbirine tutkunluk, kendi var oluşunu diğerinin varlığı ile

özdeşleştirme, paylaşma kültürü ve bilinci alır. Bu özellikler **insandan insana doğal** (yabancılaşmamış) **ilişki** biçimi ve **insanın özü** olarak, bireysel çıkarların birbirine karşıt değil aynı yönde birlikte ilerlediği üretim koşullarında (aynı zamanda üretimin peşinde sürüklenmekte olan insan bilincinin o aşamadaki sınırlı koşullarında) belirlemektedir. Kuralları ihlal eden davranışlar istisnaidir ve utandırma, kınama, dışlama gibi -komünal kültürün insanına ağır gelen, kapitalist toplum bireyinin umurunda bile olmayan- yaptırım biçimleri uygulanır.

Üretimin tarzında temellenen çıkarların birliği yönetim ilişkilerini de belirler. Üretim ile tüketimin

arasına meta değişiminin (mübadelenin), özel mülkiyetin girmediği, kolektif emekle gerçekleşen **insan için üretimin** doğal sonucu eşitlik olunca ortak karar alma mekanizması bu üretim ve bölüşüm ilişkisine göre biçimlenir. Doğanın verdiklerini toplamak için insanların -çitlerin olmadığı- yeryüzünde göçebe oldukları **üretim koşullarında** yiyecek kaynaklarına ulaşım, birlikte avlamak ve toplamak için gerekli koordinasyonun sağlanması amacıyla kararlar hep birlikte alınır (doğrudan doğal demokrasi). Tarımın ve madenlerin keşfi, kentleşme ve nüfusun artmasıyla birlikte seçime dayanan yönetim ve temsiliyet tarzına geçilir. **Üreten**, yaşadığı yeryüzü parçasını varlığının ve emeğinin nesnesi olarak **mülk edinen** ve **yöneten** aynı toplumsal özne olduğu için üretim,

mülk edinme ve yönetim tarzı çatışmalı değil uyumludur. Dolayısıyla iktidar aracı olmayan yönetim - geleceğin komünist toplumunda olacağı gibi- idari hizmet mekanizması olarak iş görür. Yönetenlerin hiçbir ayrıcalıkları yoktur. Toplum gerekli gördüğünde seçtiğini görevden alabilir.

Üretim, bölüşüm, mülk edinme ve yönetim **üretim tarzının** nihai belirleyici olduğu **ilişkiler** sistemidir. İlişki kavramının altını özellikle çizilmeli çünkü insanal özün, insan olmanın veya insan dışılığın ölçütü burjuva idealizminin kurgular dünyasında değil bu **ilişkiler** bütünlüğünün tarihsel akışında gözlemlenebilir.

Çıkarların Birliğinden Uzlaşmazlığına İlk Adım: Trampa-İlk Hukuksal İlişki

Üretim araçları geliştikçe artan üretkenlik, emeğin daha fazla artı-ürün sağlaması, ihtiyaçların çeşitlenmesi, kabilelerin birbirinden farklı üretim konularına sahip olmaları, farklı ürünleri değiş-tokuş (mübadele) ihtiyacı komünal toplumlara (ve çağın koşullarıyla sınırlı insan bilincini) özel mülkiyete doğru sürükleyen ilk dinamikleri oluştururlar. Bunların içinde asıl belirleyici olan, doğal toplumsal düzenin bağrına hukukun tohumunu da atacak olan ilk gelişme **trampa** ile komünal görev paylaşımının yerini alan **iktisadi işbölümüdür**: “En gelişmiş aşiretlerden bazıları -Aryenler, Semitler, hatta belki

Turanlılar- önce hayvanları evcilleştirdiler, daha sonra esas çalışma kolları olan hayvan yetiştirme ve hayvan sürülerinin korunmasına geçtiler. Çoban aşiretler kendilerini öbür barbarlardan ayırdılar: *birinci büyük toplumsal işbölümü*...Başlangıçta, değişim karşılıklı *gentilice* şeflerin aracılığıyla, aşiretten aşirete yapılyordu...” [1]

Donmuş veya canlı (ister köleci, ister serf, ister kapitalist) biçimde olsun alınıp satılabildiği sürece emek artı-ürününe/artı-değerine el koymanın diğer anlatımla sömürülme biçimlerinin, tarih boyunca sömürü ekseninde gelişen tüm insan dışı ilişkilerin yeniden üretim kaynağına dönüşür. Hukuk tarih boyunca bu sömürü ilişkilerini siyasi üstyapılarıyla birlikte düzene ve kurallara bağlar

Maddi koşulları geliştikçe trampa aşiretlerin içine de sızır. Sürekli ve düzenli bir hal aldıkça ürünlerin kullanım-değeri yanında değişim değeri de kazanmasına yol açar. Değişim-değeri kendini belli bazı ürünlerin (hayvanlar, madenler vs.) değişim aracı olarak kullanılmasında gösterir. Ancak: “...Demek ki, değiş-tokuşun giderek yayılması, değişimlerin artması ve değişilen metaların çoğalması, metanın değişim değeri niteliğini geliştirir, paranın yaratılmasını dayatır ve böylelikle, doğrudan değiş-tokuş üzerinde dağıtıcı bir etkide bulunur.” [2]

Trampa, insan için üretime, insanal özün geliştiği ilişkilere ilk darbeyi vurur. Trampa yoluyla değişim ilişkisi insanal ilişkinin hukuksal ilişkiye, aynı zamanda özel mülkiyet ilişkisine dönüşmesinin başlangıcıdır.

Değişim-değerinin kullanım-değerinden bağımsızlaşp para biçimini alması, ekonomik ve hukuksal ilişkilerin her birini kendi

içinde iki aşamaya ayırır. Satış sözleşmesi gerçekleştiğinde meta sahibi metadan paraya ulaşır (M-P). İsterse bu aşamada parayı (paranın temsil ettiği değişim-değerini) elinde tutabilir veya ihtiyacını karşılamak için ikinci aşamayı gerçekleştirmek üzere ihtiyaç duyduğu metanın sahibi ile alım sözleşmesi yapar (P-M). Bu ilişkinin iki tarafı açısından bakıldığında biri için M-P olan diğeri için P-M, biri için satım olan diğeri için alım olarak özdeşleşirken **hukuki ilişki iktisadi ilişki ile özdeşleşir**: “...Bu nedenle, bu kişilerin, birbirlerinin **özel sahiplik haklarını** karşılıklı olarak tanımaları gerekir. Böylece bir sözleşmede ifadesini bulan bu **hukuksal ilişki**, bu sözleşme, gelişmiş bir siyasal sistemin bir parçası olsun ya da olmasın, **iki irade arasındaki bir ilişkidir** ve bu haliyle iki insan arasındaki gerçek ekonomik ilişkinin yansımından başka bir şey değildir.” [3]

Üretici değişim amacıyla ürettiğinde: 1-Ürünü ile **dolayimsız ihtiyaç ilişkisi**, 2-Yaşadığı yeryüzü parçasını **doğal sahiplenme ilişkisi** ortadan kalkar. Sahiplenmenin özü ve amacı değişir. Bireyin kendi ürünüyle ilişkisi, diğer bireyin ürününe özel sahip olma amacını gerçekleştirmek için ürettiği bir **araç ilişkisine**, doğal-insanal ilişki **hukuksal ilişkiye** dönüşür. Ürünü basit hukuksal ilişkinin nesnesi olarak üretmiş, “üründen kendi isteği ile ayrılma

rızası” oluşmuştur. Ayrılma komünal ortaklık dışında başka bir bireyin ya da başka bir topluluğun ürününün **özel sahibi** olmak için bir **ayrılmadır**.

Ayrılma aynı zamanda Hegel’in dediği gibi “başkasının o şey üzerindeki iradesini dışlama”dır. [4] “Dışlama” unsuru, özel mülkiyetin bir **üretim ilişkisi** olarak sistemleşmesiyle birlikte kendini gösterecek olan eşitsiz iktisadi gelişme yasasının yol açtığı “o şey” ve giderek bir çok şey üzerindeki “iradelerin (eşitsiz biçimde-nba) dışlanmasıyla” belirginleşecek olan mülksüzleştirilmenin üstü örtülü hukuksal ifadesinden başka bir şey değildir. Bugün kapitalist-emperyalist iktisadi-siyasi güçlerin dünyanın kaynaklarını ve pazarlarını ele geçirme (“başkalarının iradeleri dışlama”) uğruna daha zayıf olanlara veya tümüyle yoksun ve yoksul olanlara dayattıkları ulusal veya uluslararası iktisadi-siyasi anlaşmalar, sözleşmeler, kanunlar vb. tam da bu “iradeleri dışlama” unsurunun bugünkü boyutları ve gerçekliğidir. Özel mülkiyet başkalarının iradelerini dışlayarak var olur, mülksüzleştirerek büyür. Küçük bir parantez: Tam da bu nedenle sosyalizm komünizme geçişi tamamlamak için devraldığı burjuva hukukunu bir **amaç olmaktan çıkarıp** mülksüzleştiricileri mülksüzleştirilmenin (burjuva iradeleri dışlamanın), proletarya diktatörlüğünün bir **aracına** dönüştürmek zorundadır. İzlenecek

(1) F. Engels, Ailenin Özel Mülkiyetin Devletin Kökeni, Barbarlık Ve Uygarlık başlıklı bölüm

(2)K. Marx, Ekonomi Politüğün Eleştirisine Katkı, Birinci Kısımın “Meta” başlıklı birinci bölümü

(3)K. Marx, Kapital I, Birinci Kitap, Birinci Kısımın “Değişim” başlıklı ikinci bölümü, bba

(4) Hegel, “Hukuk Felsefesinin Temel Prensipleri”, Birinci Kısımın “Mukavele” başlıklı ikinci bölümü

yol ve yöntem her ülkenin koşullarına göre değişebilir.

Komünal emekçinin sadece kendi tüketiminden dışlayarak ticari dolaşım için ayırdığı ürünüyle ilişkisi değil aynı zamanda meta-üründe donmuş **emeği ile ilişkisi** de hukuksal bir ilişkiye, özel mülkiyet ilişkisine dönüşür ve: "...böylece doğa ürünlerine fiilen el koymanın yolu olan emek aynı zamanda **hukuki mülkiyet hakkının kaynağı** olarak belirir. *Dolaşım* sadece bu dolaysız el koyma işleminin, *toplumsal bir işlemin aracılığıyla, bireyin kendi emeği üzerindeki mülkiyeti nasıl toplumsal emek üzerindeki mülkiyete çevirdiğini gösterir.*" [5]

Doğa ile **insanal ilişkinin aracı** olan emek, değişim için üretmeye başladığında **özel mülkiyetin iktisadi aracına** dönüşmekle kalmaz, ürettiği metada donmuş olarak toplumsal dolaşıma girer ve toplumsallaşmış özel mülkiyet olarak **alım-satım nesnesine** dönüşür. Donmuş emeğin ticareti geliştikçe artı ürünün kaynağı olan canlı emeğin de alım-satım ve hukuk nesnesi olmasının, klasik kölelikten ücretli köleliğe giden tarihsel "kaderinin" yolu açılır. Donmuş veya canlı (ister köleci, ister serf, ister kapitalist) biçimde olsun alınıp satılabildiği sürece emek artı-ürününe/artı-değerine el koymanın diğer anlatımla sömürülme biçimlerinin, tarih boyunca sömürü ekseninde gelişen tüm insan dışı ilişkilerin yeniden üretim kaynağına dönüşür. Hukuk tarih boyunca bu

Doğa ile insanal ilişkinin aracı olan emek, değişim için üretmeye başladığında **özel mülkiyetin iktisadi aracına dönüşmekle kalmaz, ürettiği metada donmuş olarak toplumsal dolaşıma girer ve toplumsallaşmış özel mülkiyet olarak alım-satım nesnesine dönüşür. Donmuş emeğin ticareti geliştikçe artı ürünün kaynağı olan canlı emeğin de alım-satım ve hukuk nesnesi olmasının, klasik kölelikten ücretli köleliğe giden tarihsel "kaderinin" yolu açılır**

sömürü ilişkilerini siyasi üstyapılarıyla birlikte düzene ve kurallara bağlar.

Hukukçular basit meta mübadelesini hukuksal unsurlarına ayırırlar. Tarafların karşılıklı **hakları ve yükümlülükleri** tanımlanır. Satıcı sahibi olduğu metayı alıcıya **sözleşme şartlarına** uygun biçimde devretme **ödevi** karşılığında satış bedeli olan parayı alma **hakkını** elde eder. Para sahibi parayı meta sahibine ödeme **ödevi** karşılığında metayı mülk edinme **hakkı** elde eder. Bir yandan çıkarların çelişkili birliği **özel mülkiyet hakkına** karşılık **mülkiyete saygı** yükümlülüğünü gerektirirken öte yandan özel mülkiyetin mülkiyete

saldırarak var olma yasası hak-saygı ilişkisini de sürekli darbeler.

Karşılıklı bencil düşünce ve davranışları, daha az çıkardan vazgeçip daha çok çıkar elde etmeyi, kendi haklarını genişletmek için diğerinin haklarını ele geçirmeyi, başkalarının gasp edilen haklarına kayıtsız kalmayı kışkırtan, bencil bireyciliği adeta iktisadi içgüdüye dönüştüren bu basit meta ilişkisinin izini (bu karakteristik özellikleriyle birlikte) toplumun tüm altyapı-üstyapı ilişkilerine doğru ve tarih boyunca takip ettiğimizde, her türlü insan dışılığın merkezileştiği ekonomik-siyasi-askeri-bürokratik devasa iktisadi-siyasi güç ilişkileri dünyasına ulaşırız. Bu ilişkilerin bugüne kadar tarihin tanıklık ettiği her özel mülkiyet biçiminde (köleci, feodal, kapitalist) insanlara farklı ahlak çığıkları attıran, idealist akımlara sürekli değişen "derin" ahlak tanımları yaptıran, hukukçulara özel mülkiyetin kaygan zemininde kayıp giden adalet ilkeleri aratan hukuksal kurallara bağlanarak varlık sürdürdüklerini, kendine ait gücü olmayan **hukukun güç ilişkilerinin nesnesi** olduğunu bilince çıkarabildiğimiz ölçüde komünizme geçiş aşamasında devrik burjuvazinin hala varlığını koruyan gücünü ortadan kaldırmak için proletaryanın diktatörlüğünü **düzenleyen**, kapitalizmden devir alınan özel mülkiyet sistemini adım adım tasfiye eden, **bunları başardığı ölçüde** devletle birlikte sönmülmesi gereken bir **araç** olarak nasıl kullanılacağını açıklığa kavuşturabiliriz.

Hukuk Ekseninde Köleci Devlete Geçiş

Hukuk sözleşmesi tarafları bağlar, bir anlaşmazlık ortaya çıktığı takdirde çözüm için başvuru aracı olur. Bu özellik sözleşmeye iktisadi ilişki karşısında belli ve sınırlı hukuksal bir **özerklik** kazandırır. Sözleşme süreklileşmiş karşılıklı ihtiyaçların dayatmasıyla kendiliğinden oluşan iktisadi güvenciyi hukuksal güvence ile pekiştirir. Ancak sözleşmede içerili olan uzlaşmaz çıkar çelişkileri ve özel mülkiyetin iktisadi eşitsiz gelişme yasası tarafların üstünde ve

(5) K. Marks, Grundrisse, Birikim Yay. "Beşinci Başlık: Basit Mübadele Düzeyinde Toplumsal İlişkilerin Görünüşü" başlıklı bölüm,

yaptırım gücüne sahip bir **hukuksal güvenceyi** zorunlu kılar.

İktisadi ağırlığı oranında sahibine siyasal güç sağlayan özel mülkiyet, aynı kabile içinde farklı (her biri kendi çapında ve alanında devlet olmadan iktidar sahibi) aile/gens gruplarının elinde **çok parçalı toprak mülkiyetine dayanan iktisadi güç odakları** (henüz devlete dönüşmemiş “iktidar fonksiyonları”), toplumsal tabakalar ve çıkar çatışmaları üreterek, aynı zamanda tüm bu çelişkileri güç odaklarının koydukları örf ve adet biçimine dönüşen kurallara bağlayarak sistemleşir. Uyuşmazlıklara özel çıkarları gözeterek çözüm üreten, özel hukukun uygulanmasını **güvenlik** altına alan, **arabuluculuk** tarzında başlayan **yargılama faaliyeti** özel mülkleri en çok olan ailelerin öncülüğünde ve onların elinde siyasal-hukuksal bir aygıt olarak biçimlenirken, çok parçalı güç odaklarının ortak çıkarları doğrultusunda tüm toplumu bağlayacak, mülksüzleştirilenleri ve bu güç odaklarının köleleştirmeye başladıkları savaş esirlerini baskı ve kontrol altına alacak kararlar alıp uygulayacak meclisler ve yürütme organları adım adım ortaya çıkar. Devlet yüzyıllar içinde yapılanırken toplumun biri köle sahipleri diğeri

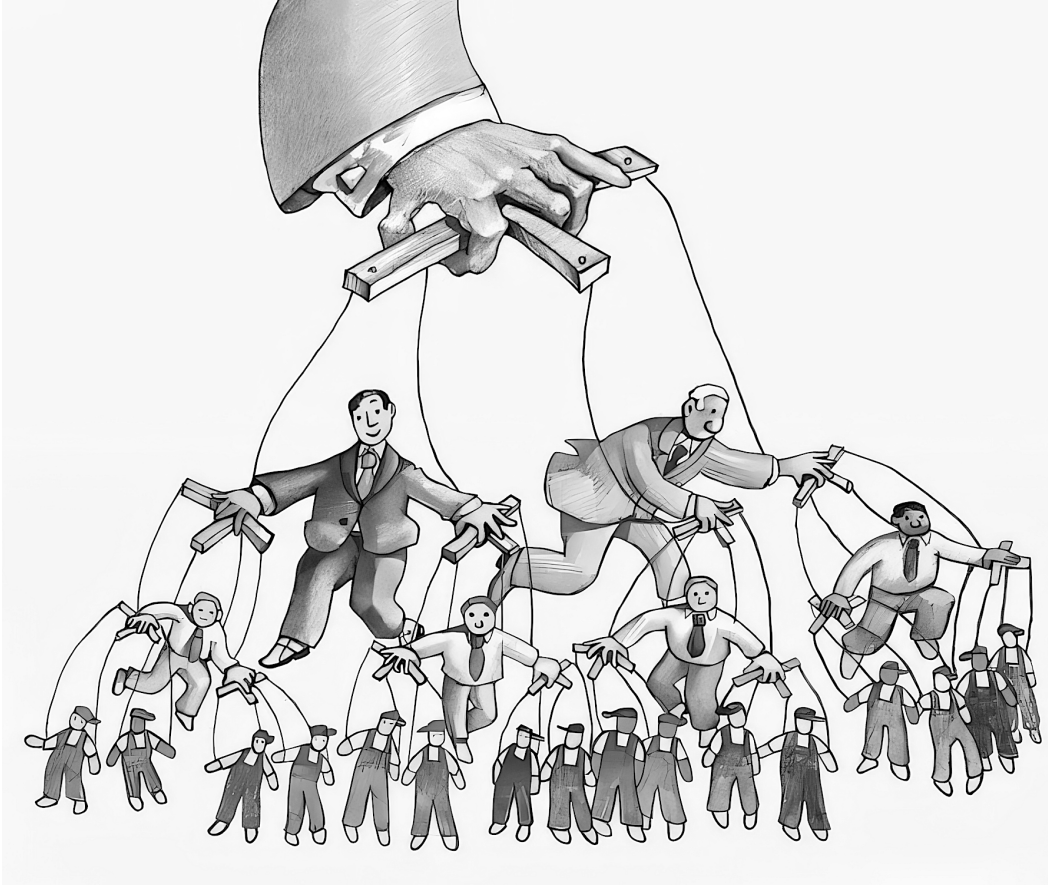
köleler olarak uzlaşmaz çıkarlar ekseninde birbirine yabancı ancak birbirinin varlık nedeni olan iki temel sınıfa ayrışması da tamamlanır.

İktisadi güç odaklarının ayrı ayrı siyasallaşmış faaliyetlerinin devlet biçiminde örgütlenip merkezi bir güce dönüştüğünü, her toplum kesiminin sahip olduğu serveti yani **iktisadi gücü oranında** devletin organlarında **yetki ve temsiliyet** sahibi olduğunu, hukuku da bu özel çıkarlara göre ayrıcalıklı biçimde düzenlediklerini gösteren kesin bilimsel kanıtlar tarihteki ilk devletlerin yazılı yasalarıdır.

Devlet kurumlarının işleyişini düzenleyen kamu hukuku, özel mülkiyet ve meta ilişkileriyle birlikte tarihe devletten önce giren özel hukukun alt dalı olarak biçimlenir. Ancak devletin yasalar ihdas etmeye başlaması, toplumsal bilinçte gerçeğin tersyüz edilmesine neden olur. Hukukun devlet aracılığından geçerek özel ve kamusal tüm ilişkileri yasa ve kurallarla ifade etmesi, kapitalizm çağında **devletin üstünde, bağımsız, özerk ve gizemli** bir görünüme bürünmesine, gitgide toplumsal bilinçte yanılısamalara yol açar. Bu özerkliğin ampirik gözleminden hareket eden, kendini tarihten soyutlayan burjuva hukukçu

Hukukun devlet aracılığından geçerek özel ve kamusal tüm ilişkileri yasa ve kurallarla ifade etmesi, kapitalizm çağında devletin üstünde, bağımsız, özerk ve gizemli bir görünüme bürünmesine, gitgide toplumsal bilinçte yanılısamalara yol açar. Bu özerkliğin ampirik gözleminden hareket eden, kendini tarihten soyutlayan burjuva hukukçu idealizmi, başta ekonomi olmak üzere siyasal düzeni hukukun belirlediği, hukukun devletle başladığı, sonsuz, üstün ve mutlak olduğu sonucuna ulaşır. Hukuk fetişe dönüşür

idealizmi, başta ekonomi olmak üzere siyasal düzeni hukukun belirlediği, hukukun devletle başladığı, sonsuz, üstün ve mutlak olduğu sonucuna ulaşır. Hukuk fetişe dönüşür ve sosyalizm iddiası taşıyan bazı akımları dahi etkisi altına almakla kalmaz, 20. yüzyıl sosyalizm pratiklerinde de yoğun tartışmalara neden olur.

Yabancılaşmanın Kuralları Olarak Hukuk

Emek ürettiği metada donmuş özel mülkiyet nesnesi veya canlı emek gücü (emek gücü satışa sunulduğunda emekçinin özel mülküne dönüşür) olarak dolaşıma girdiğinde insanın emeği ile kendisi arasındaki doğal-insanal ilişki ayrılır, özü değişir. Ayrılmayla birlikte emekçi kendi ürününden ve satışa sunduğu emek gücünden dışlanır. Birey artık kendi emek ürününün doğal sahibi değil, değişim ilişkisine gireceği diğer meta sahibine üzerindeki haklarıyla birlikte devredebileceği yabancı bir nesnedir. Özel mülkiyet emekçinin kendi emek ürünü ve emeği ile arasındaki doğal ilişkinin, insan olarak yaşamının yabancılaşmış biçimidir: “Öyleyse özel mülkiyet, çözümleme gereği yabancılaşmış emek, yani yabancılaşmış insan,

yabancı kılınmış emek, yabancı kılınmış yaşam, yabancı kılınmış insan kavramından doğar.” [6]

Meta ilişkilerinde her birey kendi bencil çıkarı için karşısındakinin çıkarına **kayıtsız/duyarsız** bir zorunlulukla bağlıdır. Her biri diğerine kendi bencil çıkarına hizmet eden bir **araç** olduğu ölçüde ilgi duyar; birbirlerini araçsallaştırırlar. Bireysel-toplumsal dışlama/dışlaştırma biçimi olan bu ilişkiler düşmanlaşmaya kadar değişik biçimler alabilir. Yabancılaşma, üretmeyenlerin üretkenler üzerinde kurdukları ilk egemenlik biçiminde, yabancılaşmanın en aşağı, en insanlık dışı biçimi olan kölecilikte kendini apaçık dışa vurur; insan bedeniyle birlikte başka insanın özel mülkiyet nesnesine dönüşür.

Özel mülkiyetin tam bireyselleştiği, klasik köleliğin ücretli köleliğe dönüştüğü kapitalist üretim ilişkilerinde yabancılaşmanın boyutları şu paradoksta ifadesini bulur: “İnsanların dünyasının değersizleşmesi, nesnelere dünyasının değer kazanması ile orantılı olarak artar” [age]

İnsanın: 1- Kendi emeğine, yaşamsal etkinliğine, insanal özüne, 2-Emeğinin ürünlerine, 3-Doğaya (emeğin nesnel koşullarına) ve dolayısıyla doğanın bir parçası olan diğer bireylere (topluma) yabancılaşması tüm toplumsal-bireysel ilişkilerin hukuk ilişkilerine dönüşümüyle tamamlanır ve hukukla özdeşleşir.

Kapitalizmde hem yabancılaşmanın hem de ekonomik kategorilerin özel mülkiyet ile ilişkisi berraklaşır: “Yabancılaşmış,

yabancı kılınmış emek kavramından, **çözümleme** aracıyla, özel mülkiyet kavramını çıkarmış bulunduğumuz gibi bu iki etken yardımıyla da iktisadın bütün *kategorileri*

İnsanın: 1- Kendi emeğine, yaşamsal etkinliğine, insanal özüne, 2-Emeğinin ürünlerine, 3-Doğaya (emeğin nesnel koşullarına) ve dolayısıyla doğanın bir parçası olan diğer bireylere (topluma) yabancılaşması tüm toplumsal-bireysel ilişkilerin hukuk ilişkilerine dönüşümüyle tamamlanır ve hukukla özdeşleşir

açıklanabilir, ve örneğin alış-veriş, rekabet, sermaye, para gibi her kategori içinde bu ilk temellerin *belirli ve gelişmiş bir dışavurumundan* başka bir şey görmeyiz.” [age]

Yabancılaşma ve özel mülkiyet yardımıyla hukukun da bütün kategorileri açıklanabilir. Örneğin yasalar önünde eşitlik, sözleşme, adalet, hakkaniyet, haklar-ödevler, mülkiyet hakkı-mülkiyete saygı gibi soyut hukuk ilkeleri yanında rekabet-tekelleşme kanunları, borçlar, ticaret, kredi ve bankacılık, ceza hukuku gibi somut hukuk dallarının her biri kapitalist üretim ilişkilerinin ekonomik kategorilerine göre açıklanabilir hukuk biçimleridir.

Kapitalizm yabancılaşan tüm toplumsal-bireysel ilişkileri üretim ilişkileri üzerinden hukuka bağlayarak yeniden üretirken, iktisadi-siyasi gücün ve üretim ilişkilerinin **peşinde sürüklenmekte** olan hukuk, proletaryanın dilinde ve sosyalizmin elinde dünyayı komünizm hedefi doğrultusunda değiştirme **bilinciyle** ele alınmak zorundadır.

(Sürecek)

(6) K. Marx, 1844 El Yazmaları, “Yabancılaşmış Emek” başlıklı bölüm

Kişisel Su Kısıtlamasına Hayır -II

D. Emrah Zıraman

“Kişisel su kısıtlamasına hayır”

başlıklı yazımın ilki BirGün gazetesinin 9 Nisan 2007 tarihli nüshasında yayınlanmıştı. Aradan geçen 19 yıl içinde su krizi kendi başına bir kriz olmanın ötesine geçerek dünya çapında büyüyen iklim krizinin en kritik parçası haline geldi.

Kapitalizm “barbarlık” yanını sadece insan üzerinde değil doğa üzerinde de katmerli bir şekilde üretirken yüz­süz bir biçimde insanlığa doğanın dönüşümü, suyun tasarrufunu önermekten de utanmıyor. Hal böyle olunca ilk yazının ardından 19 yıl sonra, “Kişisel su kısıtlamasına hayır” yazısının İkincisini yazmak da farz oldu.

2007’de kısa notlar

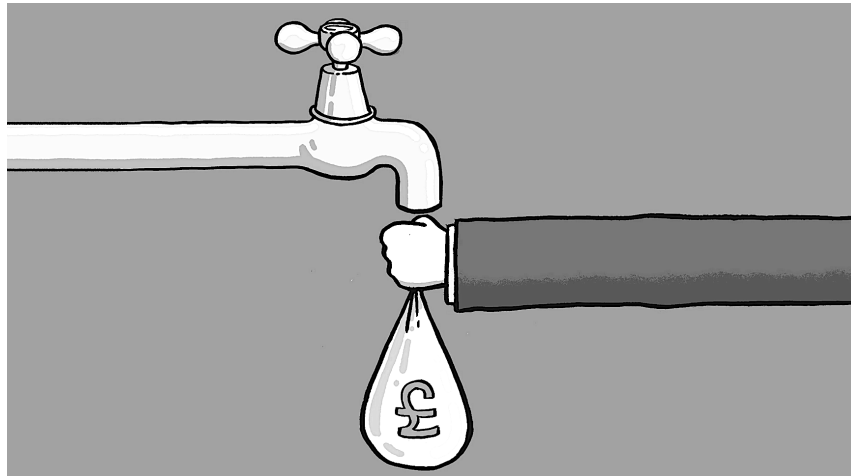
2007 yılında suya olan ihtiyacı gündelik olarak yetmemesiyle birlikte merkezi hükümetten yerel belediyelere, şirketlerden medya kuruluşlarına kadar kapitalizmin tüm aygıt ve araçları kişisel su tüketiminin azaltılmasını öneren kampanyalara hız vermişti. BirGün gazetesinde yayınlanan “Kişisel su kısıtlamasına hayır” yazısının ana itirazı tam da bu noktaya ilişkindi.

İlk yazının temel itirazı kapitalizmin su tüketiminin -altını çizmekte fayda var- bilinçli olarak yok sayılıp bireysel tüketimin sorunun su kayıplarının esas olarak işaret edilmesi idi:

Suyun hızla tükenmesine dair verilerden ve bunu gündelik yaşamımızda hissetmeye başladıktan sonra, suyun korunmasına yönelik kampanyalarda, aslında örtük olarak, suyu tüketenin kim olduğu, sorumlunun kim olduğu

soruna da cevap verildiği iddiası vardır: Gündelik su tüketicileri. Yani siz, biz. (Zıraman, 2007, agm)

Bu bağlamda ilk yazıda suyu tüketenin gerçekte kim olduğu saptanmaya çalışılmıştı. 2007 yılında basit internet taraması ile dahi çeşitli ürünlerin üretilmesi sırasında harcanan su miktarı ile insanların kişisel ihtiyaçları için harcadıkları su miktarlarının karşılaştırması yapmak mümkündü. O günlerde tuvalet, duş gibi kişisel hijyen için daha az su kullanılması önerilirken “Örneğin... kaba bir hespla 10 milyonluk bir şehirde sadece tuvalet için harcanan su miktarı yaklaşık 490 milyon ton su...” iken sadece bir otomobil şirketinin 1 yılda ürettiği tüm motorlar için harcadığı su miktarı “... 30 milyon ton”; dünyadaki 833 golf sahasının 1 yılda tükettiği su “833 milyon ton”; bir bilgisayarın tüm parçaları için yaklaşık “...33 ton” su harcanır. Bir bilgisayar firması 1 saatte 600 bilgisayar ürettiğine...” göre o firmanın 1 yılda kaç ton su harcadığını hesaplamayı -ilk yazıda olduğu gibi- okuyucuya bırakıyoruz. (Zıraman, 2007, agm) “Kişisel su kısıtlamasına hayır”

yazısında esas sorumlunun kapitalizm olduğu vurgulanırken şu uyarı yapılmıştı: “Kişisel olarak bizler

verilen öğütlere uyarak ne kadar su kısıtlamasına gidersek gidelim, bizlerden beklenen miktarlarda tasarruf

sağlayamayacağız”. (Zıraman, 2007, agm). Yani ağzımızla kuş tutsak kapitalizmin tükettiği suyun önüne “kişisel su kısıtlaması” ile geçilemez.

Yazının finalinde kapitalizmin tükettiği su hedefe konulmadığı sürece kişisel su kısıtlamasına hayır demenin, sorunu çözücü olmasa da kayda değer bir itiraz olduğu vurgulanmıştı, ki bu vurgu bugün daha da geçerlidir. Daha da geçerli çünkü su krizi giderek dallanıp budaklanıyor.

Su hayatın kaynağı. Su yoksa hayat da yok. Ancak günümüzde su krizi hayatı tehdit edecek düzeylere yaklaşırken tek başına bir kriz olmaktan çıktı. Geometrik çarpan olarak iklim krizinin en önemli ayaklarından birisi olarak karşımızda duruyor

En başta sorun artık sadece su krizi değil, iklim krizi. İklimle bağlantılı olarak su ve suyun etkileşime girdiği tarımdan kişisel ihtiyaçlara kadar her alan şiddetli biçimde etkilenmeye başladı. Ama daha fecisi, kapitalizm her zaman yaptığı gibi, kendisi tarafından bizzat ürettiği krizin sorumluluğunu almayıp sorunun kaynağı ve çözümü olarak kitleleri hedefe çakmaktadır.(2)

Güncel su krizine karşı bir önlem olarak daha önce kitlelerin önüne konulan yemek yeniden ısıtıldı: Kişisel su tüketim kısıtlaması. Yalnız artık önemli bir farkla; bugün kişisel su kısıtlaması

(2) 2017 yılında MOPAK 492 bin ton kağıt üretirken, 2020 yılında kendilerinin verdiği veriye göre her 1 to kağıt için 9 m³ su harcayan (ve bunu 1,5 m³ düşürdük diye hava atan) MOPAK 2026 yılında A4 kağıt ambalajlarına utanmadan kişisel olarak nasıl su-enerji tasarrufu yapılacağına dair öğütler veriyor.

Bkz: “Mopak Kağıt-Karton San. Ve Tic AŞ”, <https://www.aged.org.tr/mopak-kaagit-karton-san-ve-tic-a-s.html> (; Bkz: Kağıt üretiminde su kullanımını azalttı”, <https://www.haberturk.com/su-kullanimini-6-kat-azaltilti-2620491-ekonomi>

önlemleri bir öneri olarak sunulmuyor.

Su kesintileri başta olmak üzere suya ulaşım toplumdaki alarak sermayeye doğru doğrudan akıtılıyor.

Örneğin fabrikaların yeraltı sularına çökmesi sonucu ciddi bir su krizi ile karşı karşıya olan İzmir’de Ağustos 2025’ten itibaren yağmurun bol olması beklenen ama kurak geçen sonbahar-kış aylarında Karşıyaka, Bornova, Güzelbahçe, Konak gibi büyük ilçelerinde her gün düzenli olarak 5-6 saatlik su kesintileri gerçekleşti. Türkiye’de ilerleyen zamanlarda su sorunu yaşayan her kentte su kesintilerinin standart bir uygulama olacağını öngörmek kahinlik olmaz.

Bir diğer dramatik örnek ise Ekim ayında Bursa yaşadı. Hürriyet gibi her dönem iktidarın suyunda olan gazete bile Bursa’da suyu esas tüketenin sanayi olduğunu haber yapmak zorunda kaldı.(3)

Bursa’da halk susuzluk çekerken 14 su şirketi su kaynağı Uludağ da olmak üzere 4 milyon 415 bin metreküp suyu paketleyip satabiliyor. (4) Bursa’daki su krizi kapitalizm ve

su ilişkisini en çıplak haliyle gösteren örnektir.

İklim ve su krizinin güncel verileri

Su krizi bugün iklim krizi ile de ilişkili olmasından dolayı her iki krize dair bilgileri güncellemek gerekir.

Su hayatın kaynağı. Su yoksa hayat da yok. Ancak günümüzde su krizi hayatı tehdit edecek düzeylere yaklaşırken tek başına bir kriz olmaktan çıktı. Geometrik çarpan olarak iklim krizinin en önemli ayaklarından birisi olarak karşımızda duruyor. Bu nedenle iklim ve su krizinin birlikte güncel verileri sorunun boyutunun ve derinliğinin anlaşılması için elzemdir.

İklim krizine dair son 7 aylık süre -Ağustos 2025 ve Kasım 2026- içinde yayınlanan uluslararası raporların ortak yanı iklim krizinin gerçekleşmekle kalmayıp felakete doğru son sürat gidildiğini vurgulamalarıdır.

Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) tarafından Ağustos 2025’te yayınlanan, 38 Avrupa ülkesinden

Sorun artık sadece su krizi değil, iklim krizidir. İklimle bağlantılı olarak su ve suyun etkileşime girdiği tarımdan kişisel ihtiyaçlara kadar her alan şiddetli biçimde etkilenmeye başladı. Ama daha fecisi, kapitalizm her zaman yaptığı gibi, kendisi tarafından bizzat ürettiği krizin sorumluluğunu almayıp sorunun kaynağı ve çözümü olarak kitleleri hedefe çakmaktadır

elde edilen verilerle hazırlanan “Avrupa’nın Çevresi 2025” raporuna göre; “sera gazı emisyonlarının ve hava kirliliğinin azaltılmasında önemli ilerlemelere rağmen... Avrupa’nın genel çevre durumu, özellikle bozulma, aşırı kullanım ve biyolojik çeşitlilik kaybıyla karşı karşıya kalma”, “Avrupa’daki karasal, tatlı su ve deniz ekosistemlerinde biyolojik çeşitlilik, gıda sisteminde kendini gösteren sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarının neden olduğu kalıcı baskılar nedeniyle azalma”, “Avrupa, gezegenin en hızlı ısınan kıtası olurken, iklim, endişe verici bir hızla değişiyor ve güvenliği, kamu sağlığını, ekosistemleri, altyapıyı ve ekonomiyi tehdit” etme noktasında.(5)

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) 2025 Emisyon Açığı Raporu, Kasım 2025’te yayınlandı. Rapor “hırs ve eylem eksikliği nedeniyle dünyanın iklim riskleri ve zararlarında ciddi bir artışa doğru gittiği konusunda” sert bir uyarıda bulunuyor.

Rapor, “2025 Emisyon Açığı Raporu, küresel sıcaklıkların geçen yıl belirtilen 2,6-2,8°C dereceden daha az olacak şekilde bu yüzyılın sonunda 2,3-2,5°C’ye ulaşacağını öngörüyor.

10 yıl önce Paris Anlaşması’nın kabul edilmesinden bu yana sıcaklık tahminleri 3-3,5 °C’den bu seviyelere düştü, ancak daha hızlı eylem gerekiyor” diyerek dünyanın konuya

(3) “Su şehrinde su krizi”; 16 Ekim 2025, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cok-sayida-su-uretim-tesisinin-bulundugu-sehirde-su-alarmi-42985279>,

(4) “Halkın susuz kaldığı Bursa’nın suyu...”, 16 Ekim 2025, <https://www.evrensel.net/haber/577908/halkin-susuz-kaldigi-bursanin-suyunu-sirketler-ambalajlayip-satiyor-suyun-yuzde-20sini-sanayi-kullaniyor>

(5) Rapor: Avrupa’nın çevre durumu iyi değil, Anadolu Ajansı 29.09.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rapor-avrupanin-cevre-durumu-iyi-degil/3702466#>

dair eylemsizliğini raporun merkezine alıyor.⁽⁶⁻⁷⁾

İklim kriziyle ilgili Türkiye özgülündeki veriler de dünya ile paralellik gösteren bir iç karartıcılığın sahib. “İklim Ağı” tarafından hazırlanan Türkiye’nin iklim politikalarını içeren 12 maddelik karnesi kırıklarla dolu.

Raporda “İklim kanunu doğayı ve toplumu koruyacak şekilde uygulanmadı”, “temiz ve müreffeh bir toplum fırsatı kaçırılıyor”, “İklim alanında uzman STK’lar karar mekanizmalarından dışlanıyor”, “İklim krizinin tetiklediği aşırı hava olayları ve kuraklık 2025’te tarımı

S on 30 yılla karşılaştırıldığında yağış miktarı yaklaşık yüzde 27 oranında azalmış, ülkenin bazı bölgelerinde ise 2024 yılına kıyasla yağışlarda yüzde 71’e varan düşüş görülmüştür. Yağışlardaki bu azalma, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerdeki barajların yanı sıra Tekirdağ, Konya Ovası ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki rezervuarların doluluk oranlarının yüzde 10’un altına düşmesine yol açmıştır

yüzde 12,7 küçülttü” deniyor.⁽⁸⁾

Su krizine dair güncel veriler iklim krizi kadar vahamet içerir. Ancak su krizinin etkisi hayati olduğu için etkisi ve derinliğinin daha şiddetli olduğunu en başa yazmak gerekir. 2026 Ocak ayında yayınlanan Birleşmiş Milletler Üniversitesi (BMU) tarafından hazırlanan 2025 yılı su raporu su krizini şu ifade ile özetliyor: “Küresel su iflasi”.

Rapora göre; “Meksika’nın başkenti Meksiko City’nin yeraltı akiferlerinin (yeraltındaki doğal su depoları) aşırı çekilmesi nedeniyle yılda yaklaşık 50 santimetre” çökmüş durumda. Ayrıca “Dünyadaki büyük göllerin yüzde 50’sinden fazlası 1990’dan bu yana su” kaybederken “son 50 yılda Avrupa Birliği büyüklüğünde bir sulak alanın tamamen” yok olduğu “ve buzulların 1970’ten bu yana yüzde 30 oranında küçüldüğü” raporun çarpıcı verilerinden.

Raporu hazırlayan birimin direktörü Kaveh Madani’ye göre, “...birçok ülke, suyu sınırsız bir kaynak gibi ele aldı ve ekonomik büyümeyi kısıtlamadan sürdürdü: “Su bedava gibi algılandı ve kredi limitleri sürekli yükseltildi.”

Los Angeles, Las Vegas ve Tahran gibi kentler, su kıtlığı uyarılarına rağmen genişleme ve nüfus artışına teşvik edilen yerler olarak öne çıktı.” Madani ise su krizinin geldiği noktayı ise şu ifadesi ile işaret ediyor: “Gerçeği kabul edersek karar alabiliriz.”⁽⁹⁾

2025 yılına dair su tüketimine dair en dramatik veri ise hiç kimsenin

beklemediği bir alandan geldi. Öyle ki bu alanla işinin düşmediği kimse kalmadığı gibi sürekli kullanılması için her gün propagandası yapılan, ağır felsefi tartışmaları da içeren bir alan: Yapay Zeka.

Hollandalı akademisyen Alex de Vries-Gao tarafından yapılan araştırma “genel veri merkezi faaliyetlerinden ziyade özellikle yapay zeka kullanımının çevresel etkilerini izole etmeye” odaklanmış.

Araştırmaya göre, “yapay zekaya bağlı su kullanımı, önceki yıllarda tüm veri merkezleri için yapılan toplam su tüketimi tahminlerinin yüzde 30’dan fazla üzerine çıkmış durumda.”

Araştırma aynı zamanda “yapay zeka sistemlerinin küresel ölçekte şişelenmiş su tüketiminin tamamını aşan bir kullanıma ulaştığını ortaya koydu.

Yapay zekanın New York şehrinin tamamının saldığı kadar karbondioksiti atmosfere saldığını” belirtiyor. Rapor ayrıca “Artan yapay zeka uygulamalarıyla 2027 yılında 4.2-6.6 milyar metreküp su

(6) “Daha Kaç Uyarıya İhtiyacımız Var?: 2025 Emisyon Açığı Raporu 1,5 °C’nin Aşılma Tehlikesi Olduğuna Dikkat Çekti”, Greenpeace.org, <https://www.greenpeace.org/turkey/basin-bultenleri/daha-kac-uyariya-ihciyacimiz-var-2025-emisyon-acigi-raporu-15-cnin-asilma-tehlikesi-olduguna-dikkat-cektil/>, 5 Kasım 2025.

(7) Okuyucu “küresel ısınma” vurgusu sonrasında dünyada ortalama sıcaklıkların düşmesinin bir tutarsızlık olduğunu düşünebilir. İklim krizi bağlamında sera gazının artması kısa-ortada vadede bir sıcaklık artışına yol açar. Ancak artan sera gazı tabakası kritik bir eşiğe gelince bu sefer güneşten gelen ışığı engeller. Bu da uzun vadede sıcaklıkların dünya çapında düşmesine yol açar. Bilim insanları bu düşüşün buzul çağına benzer koşulların ortaya çıkacağı tahmin etmektedir.

(8) “Türkiye’nin 2025 İklim Karnesi Kırıklarla Dolu!”, İklim Haber.org, 31 Aralık 2025, <https://www.iklimhaber.org/turkiyenin-2025-iklim-karnesi-kiriklarla-dolu/>

(9) “Birleşmiş Milletler’den kuraklık raporu: Gezegen su tüketiminde sınırı aştı, geri dönüş yok”, Gazete Oksijen, 21.01.2026, <https://gazeteoksijen.com/dunya/birlesmis-milletlerden-kuraklik-raporu-gezegen-su-tuketiminde-siniri-asti-geri-donus-yok-263151>

tüketilebileceği tahmin...” ediyor. Raporun en çarpıcı bulgusu ise şu: “Yapay zekâ 2025’te tüm insanlığın içtiği kadar su tüketti.”⁽¹⁰⁾

Wikipedia’da sadece 2025 yılı için yazılan “2025 Türkiye Su Krizi” maddesindeki veriler bile Türkiye’deki su felaketinin krokisini görmek için yeterlidir: “Son otuz yıl ile karşılaştırıldığında yağış miktarı yaklaşık yüzde 27 oranında azalmış, ülkenin bazı bölgelerinde ise 2024 yılına kıyasla yağışlarda yüzde 71’e varan düşüş görülmüştür. Yağışlardaki bu azalma, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerdeki barajların yanı sıra Tekirdağ, Konya Ovası ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki rezervuarların doluluk oranlarının yüzde 10’un altına düşmesine yol açmıştır.”⁽¹¹⁾

Su krizinin esası kapitalizm

Marksistlerin mevcut bir sorunu eninde sonunda kapitalizme bağlaması liberal akıl tarafından ideolojik çarpıtma savıyla kara propaganda malzemesine dönüştürülür. İş gerçekliğe geldiğinde ise Marksistlerin kapitalizmin vahşetine, yıkımına dair getirdiği her türden kanıt, analiz, eleştirinin özü

yönteme bağlıdır, kendi kafalarına değil.

Marx Kapital’in analizine başladığı anda “kapitalist ülkelerin zenginliği ve meta yığını” arasındaki ilişkiyi gösterip kapitalizmin en küçük parçası/hücresi olan metayı da şöyle tarif eder: “Meta, her şeyden önce, taşıdığı özelliklerle şu ya da bu türden insan ihtiyaçlarını gideren dışsal bir nesne, bir şeydir. Bu ihtiyaçların doğası, sözgelisi, mideden mi yoksa hayallerden mi kaynaklandıkları, hiçbir değişikliğe yol açmaz.”

O kadar berrak bir tespittir ki ister mideden çıksın ister hayalden, ister su olsun isterse uzay olsun kapitalizm için değişim değeri, meta olabilecek her şeyi kâr elde etmek için sermaye hareketi içine sokmak için her şeyi, ama her şeyi yapar.

Su ve kapitalizm ilişkisi öyle boyutlara ulaştı ki 30 yıl önce yoğun teknoloji gerektirmeyen çok basit işlemlerle arıtılarak çeşmelere ulaşan sular içilemez hale geldi. Doğadan biriktirilen suyun arıtılmasından suyun evlere kadar ulaştırılmasına, evlere takılan arıtma cihazlarından damacana sularına mecbur kalmaya kadar kapitalizm suya hakim olmuş durumda

devri, suyu daha vahşi bir kâr aracına çevirdi.⁽¹²⁾ Bu bağlamda kişisel su kısıtlaması dayatması işte bu daha yoğun metalaştırmanın doğal bir sonucudur. Önce suyu satılık bir mala dönüştürdüler, sonra kıt olduğu gerekçesiyle fiyatını artırırlar, sonra da tasarrufu bireyin sorumluluğuna yıktılar.

Su ve kapitalizm ilişkisi öyle boyutlara ulaştı ki 30 yıl önce yoğun teknoloji gerektirmeyen çok basit işlemlerle arıtılarak çeşmelere ulaşan sular içilemez hale geldi. Doğadan biriktirilen suyun arıtılmasından suyun evlere kadar ulaştırılmasına, evlere takılan arıtma cihazlarından damacana sularına mecbur kalmaya kadar kapitalizm suya hakim olmuş durumda.

Ne Yapmalı: İtirazdan hesap sormaya

Öncelikle su krizinde arkasında kapitalizmin olduğunu görmek ve su mücadelesinin aynı zamanda kapitalizme karşı bir mücadele olduğunu bilince kazanmak gerekir. Bu nedenle su mücadelesi “özelleştirme karşıtlığı”yla sınırlı tutulamaz. Suyun kendisini bir meta olarak kullanan, suyu insanlığın ortak miras olarak kabul etmeyerek suya canının istediği gibi dokunacağını düşünen kamusal uygulamalar (kamu adına aşırı üretim yapılması için tarım arazilerine kontrolsüz su akıtarak toprağı da yok eden, doğayı tahrip eden baraj/HES

(10) “Yapay Zeka 2025’te Tüm İnsanlığın İçtiği Kadar Su Tüketti”, Alinteri Gazetesi, 28.12.2025, <https://alinteri10.org/2025/12/28/yapay-zeka-2025te-tum-insanligin-ictigi-kadar-su-tuketti/>

(11) Wikipedia, Türkçe, “2025 Türkiye Su Krizi” maddesi, https://tr.wikipedia.org/wiki/2025_T%C3%BCrkiye_su_krizi

(12) Kapitalizm ve su ilişkisi öyle bir hal aldı ki, 10 m³ suya kadar halka ücretsiz suyu ücretsiz veren İzmir’in Dikili ilçesi Belediye Başkanı Osman Özgüven’in aldığı 8 yıl 4’lük ceza Yargıtay onamakta tereddüt bile etmedi.

projeleri, şirketlere yeraltına sularına sınırsızca ulaşma imkanı taşıyan teşvikler, kanunlar ve bunların çıkarıcıları vs.ler) dahi su mücadelesinde karşıt safta yer alır.

En iyiniyetli görünen kayda değer pek çok raporun en tipik özelliği bu krizlerin nedeninin kapitalizm olarak görmemesidir. En sert rapor dahi sermayeye en fazla “seni gibi seni” düzeyinde parmak sallamanın ötesine geçemiyor. Bu durum öncelikle rapor hazırlan kurumların kapitalizm içinde olan kurumlar olması.

Bu nedenle de iklim-su krizi raporları üretim biçimi olarak kapitalizmin sermayenin varlığı için doğayı zorunlu tüketimi ile genel olarak insanların gündelik genel tüketimini arasında ayrımı gözetmez. İklim-su

Nihayet in su krizine karşı haklı itirazlar öyle ya da böyle kitlesel, örgütlü bir mücadele hattına bağlanmak zorundadır. Suyu sermayenin elinden almanın yolu, suyu sosyal denetime açacak örgütlü halk iradesinden geçer

krizi ile ilgili raporların kapitalizmin bu krizlerin esas nedeni olduğunu göz ardı etmesine karşı keskin bir itiraz, şerh koyulmalıdır. Diğer yandan iklim-su krizine dair rapor, incelemelerde gerçeği gizleyen ya da manipüle eden yayınlar, kurumlar teşhir edilmelidir.⁽¹³⁾

Yazının başlığı olan ileride sermayenin, devletin daha da çok talep edeceği “kişisel su kısıtlamasına” tam cepheden itiraz edilmelidir. Bu cephenin ilk ve temel tuğlası “kişisel kısıtlama” söyleminin ürettiği yanılgıyı teşhir etmektir. Su kesintisi dendiğinde, villasında özel kuyusu olanla onuncu katta tazyiksiz musluğa mahkûm edilen aynı mağduriyeti yaşamaz. Su krizi kapitalizmde eşit dağılmaz. İşçiyi, emekçiyi ve yoksulu önce ve derinden vurur.

Havuz dolduran sitelerle suyu saatlerce kesilen mahalleler aynı kısıtlama rejimine tabi değildir.

Burjuvazi krizi fiyat mekanizmasıyla yönetirken, emekçiler krizi fiili bir yaşam tehdidi olarak deneyimler. Bu nedenlerle “herkese aynı tasarruf önerisi” sunan kapitalist çevreciliğin ikiyüzlülüğünü hem deşifre etmek hem ikiyüzlülüğü geriletecek kitlesel pratikler üretilip hayata geçirilmelidir.

İklim ve su krizinin topluma yüklenmesine karşı hem merkezi hükümet hem de yerel yönetimler nezdinde esas sorumlunun sermaye olduğu gösterilmelidir. Bu bağlamda örneğin yeraltı sularını fütursuzca çeken şirketlerin cezalandırılmasına zorlamak, bu şirketlerin sınırsızca su kullanımlarının sınırlandırılması için belediye meclis toplantılarına kitlesel biçimde katılarak yerel yönetimler üzerinde baskı uygulamak, bu şirketlerin ürünlerini boykottan (mümkün olduğunca işçilerini de örgütleyerek) fabrikalarının kapısına dayanmaya kadar pek çok pratik üretilmelidir.

Nihayet in su krizine karşı haklı itirazlar öyle ya da böyle kitlesel, örgütlü bir mücadele hattına bağlanmak zorundadır. Suyu sermayenin elinden almanın yolu, suyu sosyal denetime açacak örgütlü halk iradesinden geçer. Mahallelerde, apartmanlarda, işyerlerinde Su Meclisleri kurulmalı, suyun kim tarafından, ne kadar tüketildiği halk denetçileri eliyle izlenmeli, aşırı su tüketen fabrikaların önünde nöbet tutulmalı, yüzgeri eden belediye meclislerine müdahale edilmelidir. Bergama’dan Cerattepe’ye, Kazdağları’ndan Hopa’ya uzanan

ekolojik direniş geleneği, bugün su hakkı mücadelesinde yeniden örülmelidir.

Sonuç olarak iklim ve su krizinin geldiği noktada karşı duruş aşamasının örgütlenmesi, büyütülmesi acil ve günceldir. Ancak suya dair mevcut mücadelenin itirazı bir hayırcılık ile sınırlı kalmaması esastır. Mevcut düzene karşı nasıl bir düzen kurulacağına dair tahayyüller üretmek, bunu hedeflemek tarihsel olarak suyun ortak mülkiyete dönüştürülmesinin en önemli adımıdır. Suyu bile vahşice kirleten kapitalizmin ürettiği barbarlık tüm insanlığı tehdit ettiği için bu tehdit ona uygun bir karşı çıkışla ancak geriletilir ve durdurulabilir.

⁽¹³⁾ Örneğin TC Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde yer alan “Su Verimliliği Daire Başkanlığının” Türkiye’deki su tüketimine dair sunduğu veriler aleni biçimde manipülasyon içermektedir. Daire başkanlığının web sitesinde yayımlan “Türkiye’nin Su Ayak İzi Haritası”na göre verilen %89 tarımsal kullanım, %7 evsel kullanım, %4 sanayi kullanımı olarak sıralanmış. Tarım sanki endüstri değil ve kapitalizmden azade. Hadi Tarımı ayrı bir kategoride el alsak bile, yayımlanan haritada tarım, evsel ve endüstrinin ne kadar su harcadığı miktar olarak verilmeyip sadece oran olarak aktarılmış. Ama işine geldiğinde oran olarak aktaran devlet kurumu aynı haritada genel tüketim/nüfus hesaplaması ile kişisel tüketimin yılda 1974 m³ olduğunu hesaplamış. Yani yer altından suyu çöken şirketlerin su tüketimi bile kişilerin bakiyesine yazılmış. Bkz: Türkiye’nin su ayak izi, <https://www.suverimlilik.gov.tr/home/SuAyakIzi>

8 Mart Kadın Mücadelesinin Ruhudur!

Her 8 Mart'ı tırmanan kadın cinayetlerinin gölgesinde karşıyoruz. 24 saat içinde altı kadın öldürülüyor. Sınırlanmaya çalışılan hayatlarımız hoyratça elimizden alınıyor.

Özel mülkiyet dünyasının erkeğin egemenliğine itaati dayattığı kadınlar "Ya benimsin ya kara toprağın!" dehlizlerinde tüketilmek isteniyor. Patriyarkal kapitalizm kadın emeği sömürsünü derinleştirirken kadının özgürleşme sınırlarını da cezasızlık politikaları üzerinden teşvik ettiği cinayetlerle bizzat erkeklere çizdirmeye çalışıyor!

Ne dört duvar arasına sıkıştırılmayı kabul ediyoruz ne de sigortasız, güvencesiz boğaz tokluğuna işlerde çalışmayı. Biz bizden çalınanları istiyoruz, geleceği istiyoruz!

8 Mart kadın mücadelesinin ruhuysa,

Sözümüzü söylemekten de yüzlerce yıldır tırnaklarımızla kazandığımız haklarımızdan da vazgeçmeyeceğiz! İhtiyacımız olan örgütlülüğümüzü yaygınlaştırıp güçlendirmektir!! Dayanışmayı ve kolektif mücadeleyi büyütme. Düşüğümüz yerden bizi kaldıracak kadınlar ordusunu yaratmaktır!

8 Mart kadın mücadelesinin ruhuysa,

İnsan olmaktan çıkarılmaya karşı ayağa kalkıyor, çölleştirilmeye çalışılan benliğimizin prangalarını çözüyoruz. Sadece kadınlar için mücadele etmiyoruz; ezilen ve sömürülen geniş işçi ve emekçi halklar için emperyalist kapitalist tekellerin insanlığı çürütmesine, doğa tahribatına karşı, tüm canlıların geleceği için göç yollarında yaşamını yitiren yoksul kardeşlerimiz için de dövüşüyoruz.

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde özgürlüklerimize yürüyoruz!

Yaşasın 8 Mart!

Sömürü ve zulüm düzenini mezara gömeceğiz!

Biz kazanacağız!